

PROGRAM
PRZECIWDZIAŁANIA WYKLUCZENIU
SPOŁECZNEMU DZIECI I MŁODZIEŻY
ROBINSONOWIE

RAPORT
Z DIAGNOZY SPOŁECZNEJ

ZŁOTORYJA 2021.

SPIS TREŚCI

1. Informacja o programie	str. 3
2. Informacja o niniejszej diagnozie społecznej.....	str. 3
3. Metodologia badań przyjęta w diagnozie	str. 5
a) problemy badawcze: główny i szczegółowe	str. 5
b) hipotezy badawcze, zmienne i ich wskaźniki	str. 6
c) grupa docelowa oraz grupa reprezentatywna	str. 8
d) metoda badawcza	str. 9
e) techniki i narzędzia badawcze	str.10
f) respondenci badania	str.30
g) bibliografia do metodologii badań własnych	str.31
4. Analiza badań własnych	str.31
a) analiza ankiet	str.31
b) analiza wywiadów	str.69
5. Wnioski z badań – weryfikacja hipotez i problemów badawczych	str.91
6. Zalecenia programowe	str.97

1. Informacja o programie

Niniejszy raport z diagnozy społecznej odnosi się do problematyki zdefiniowanej w „Programie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży w Złotoryi – *Robinsonowie*”, który został wprowadzony w życie przez ukonstytuowanie się Zespołu programowego „*Robinsonów*” dnia 21 czerwca 2021 r. w siedzibie Urzędu Miasta Złotoryja.

Program ten jest próbą systemowej reakcji na przejawy wykluczenia społecznego dzieci (z przyczyn społecznych, ale też, jako skutek izolacji pandemicznej) przez stworzenie przyjaznego im środowiska sieci organizacji, działań, instrumentów i osób, które umożliwią dzieciom „utraconym” powrócić do społeczności i zapobiegą „wypadaniu” poza nawias społeczności innych nieletnich rozbitków („*Robinsonów*”).

Program ten jest odpowiedzią Urzędu Miasta w Złotoryi oraz jego kooperantów na to, groźne w skutkach, zjawisko społeczne. Ludzie wypadający, z rozmaitych powodów, poza nawias życia społecznego stają się ofiarami ostracyzmu i powiększają obszar cierpienia psychicznego i fizycznego nędzy i beznadziejności życiowej, a w konsekwencji poszerzają społeczną grupę klientów pomocy społecznej, którzy bez tej pomocy nie są w stanie funkcjonować poza nawiasem nędzy i pasożytnictwa społecznego. Nieszczęście wykluczenia społecznego dotyka wszystkie grupy społeczne, lecz podmiotem omawianego programu są dzieci i młodzież, jako grupa społeczna szczególnie narażona na skutki tego zjawiska zwłaszcza, gdy wszystkie niekorzystne czynniki społeczne wzmacniane są przez skutki izolacji pandemicznej związanej z występowaniem choroby covid-19.

Zatem celem głównym programu „*Robinsonowie*” jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży w Złotoryi przez podjęcie systemowego wsparcia działań opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych instytucji miasta (interesariuszy programu), zmierzających do przywrócenia nieletnim prawidłowego środowiska wychowawczego, zapobiegającego pojawianiu się i pogłębianiu przejawów demoralizacji i prowadzących do przywrócenia ich na pożądaną, konstruktywną ścieżkę rozwoju osobistego i społecznego, jako wartościowych i twórczych obywateli lokalnej społeczności.

2. Informacja o niniejszej diagnozie społecznej

Każdy program operacjonalizujący zadania i działania społeczne musi opierać się o diagnozę problemów, którym chce przeciwdziałać. Diagnoza społeczna jest zatem nie tylko odpowiedzią na pytanie o szczegółowy stan spraw w obszarze problemowym, ale też stanowi punkt wyjścia w konstruowaniu wszelkich sensownych programów interwencyjnych (naprawczych, terapeutycznych, proceduralnych, itp.). W najogólniejszym ujęciu jest więc diagnoza społeczna odpowiedzią na pytanie: *Co się dzieje w wybranym obszarze społecznym?*, ale też pozwala zrozumieć: *Dlaczego tak się dzieje?* Co do zasady akceptujemy

zatem zastosowanie poniższego paradygmatu działań, którego realizacja stanowi istotę diagnozy społecznej, jako badania społecznego:

- ✓ definiujemy problem główny i szczegółowe w obszarze badań;
- ✓ definiujemy zmienne zależne i niezależne, które opisują dynamikę problemu badawczego;
- ✓ formułujemy hipotezy badawcze adekwatnie do modelu teoretycznego naszego wyobrażenia o *status quo*;
- ✓ określamy *target* badań, czyli grupę docelową badanego obszaru oraz grupę reprezentatywną (próbę populacyjną) do celów badawczych;
- ✓ wskazujemy respondentów badania (grupa docelowa i interesariusze);
- ✓ określamy i wybieramy metody badawcze;
- ✓ tworzymy do tych metod potrzebne narzędzia badań;
- ✓ dokonujemy analizy jakościowej i ilościowej wyników badań;
- ✓ dokonujemy syntezy w drodze artykułowania wniosków z badań, które służą akceptacji lub odrzuceniu hipotez badawczych;
- ✓ na podstawie wniosków tworzymy programy interwencyjne.

Ponieważ *target* niniejszych badań, to dzieci i młodzież, które funkcjonują obecnie w systemie oświaty – niniejsza diagnoza społeczna ma, siłą rzeczy, charakter badania pedagogicznego, zatem – badania procesów zachodzących wokół i wobec ucznia oraz jego środowiska edukacyjnego i wychowawczego a także rodzinnego i społecznego.

Przedmiotem badań pedagogicznych mogą być zjawiska i procesy zachodzące w nauczaniu i wychowaniu. Badać można powstające między nimi zależności, wpływ jaki na siebie wywierają oraz efekty lub skutki, do których prowadzą. Badać można zależności między zjawiskami i procesami a osobami, które w nich uczestniczą, a także interakcje ludzkie na tle tych zjawisk¹. Badać można wreszcie otoczenie społeczne, w których zachodzą wspomniane procesy. W odniesieniu do niniejszej diagnozy społecznej celem badania będzie stan procesów pedagogicznych i relacji społecznych oraz kondycja ucznia wobec procesów wykluczenia społecznego, a w szczególności w kontekście zmian w tych procesach, za które odpowiadają skutki izolacji pandemicznej (lockdown) w związku z pandemią covid-19.

Wychodząc z tego założenia należy, określając problemy i hipotezy badawcze, pamiętać o tym, że służą one przygotowaniu reakcji instytucjonalnej na zdefiniowany stan rzeczy.

¹ T. Pilch, T. Bauman; *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001, s. 62

3. Metodologia badań przyjęta w diagnozie

a) problemy badawcze: główny i szczegółowe

Problem badawczy, jako wyraz swoistego dysonansu poznawczego, potrzeby poznania odpowiedzi na nurtujące nas pytania, „*jest rodzajem zadania (sytuacji), którego podmiot nie może rozwiązać za pomocą posiadanego zasobu wiedzy. Rozwiązanie jego jest możliwe dzięki czynności myślenia produktywnego, która prowadzi do wzbogacenia wiedzy podmiotu*”². Wspomniane myślenie produktywne prowadzi do generowania konkretnych pytań dotyczących problemu, tak więc „*problem badawczy, to tyle, co pewne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie*”³.

W powyższym ujęciu teoretycznym główny problem badawczy niniejszej diagnozy, wynikający z rozpoznania problemowego w „Programie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży - *Robinsonowie*”, został określony w poniższy sposób:

Spoleczne (zdrowotne, ekonomiczne i w przestrzeni relacji międzyludzkich) skutki pandemii koronawirusa i choroby covid-19 mogą spowodować katalizujący (wzmacniający i przyspieszający) wpływ na procesy wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży w Złotoryi i w konsekwencji zwiększenie liczby nieletnich zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Problemy szczegółowe określone na podstawie problemu głównego uzupełniają jego charakterystykę i są pomocne w operacjonalizowaniu narzędzi badawczych diagnozy społecznej (tu: pedagogicznej):

1. Pogorszenie warunków społecznych, zdrowotnych i ekonomicznych rodzin spowodowane skutkami covid-19 może mieć bezpośredni, negatywny wpływ na jakość procesów oświatowych z udziałem dzieci i młodzieży;
2. W obszarze rozwoju poznawczego (przyswajanie wiedzy, dysonans i motywacja poznawcza) i wychowawczego (standardy relacji, aksjologia) uczniów może nastąpić wyraźnie dostrzegalny regres poziomu wypracowanego przed okresem lockdown'u.
3. Skala problemów emocjonalnych i rozwojowych dzieci i młodzieży (zwłaszcza w okresie adolescencji) z powodu covid-19 (zagrożenie zdrowia i życia w rodzinie, zaburzone relacje, skutki izolacji społecznej – kwarantanny i lock down) sygnalizowana jest w niepokojący sposób;
4. Obszar wykluczenia społecznego nieletnich zagrożonych niedostosowaniem społecznym może niebawem poszerzyć się o kolejne dzieci i młodzież, których na margines uczestnictwa społecznego zepchną skutki covid-19.

² J. Koziński; *Rozwiązywanie problemów*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1969, s. 16.

³ S. Nowak; *Metodologia badań socjologicznych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970, s. 214.

b) hipotezy badawcze, zmienne i ich wskaźniki

Badacz, który wybrał przedmiot badań i określił problemy badawcze, w dalszej kolejności musi wyartykułować hipotezy⁴, które rozumiemy, jako przewidywany efekt rozwiązywania problemu badawczego, gdyż „hipoteza, to stwierdzenie, co do którego istnieje pewne prawdopodobieństwo, że stanowić będzie ono prawdziwe rozwiązanie postawionego problemu”⁵.

Podstawową kategorią występującą w badaniach empirycznych w czasie weryfikacji hipotez jest tzw. zmienna. „W języku nauk empirycznych określenie ‘zmienna’ jest identyczne z takimi pojęciami, jak: cecha, czynnik, charakterystyka, właściwość przedmiotu [...]. Zmienną nazywamy dowolną właściwość – cechę, która przybiera różne wartości, a przynajmniej dwie (jest to warunek, by cecha nazwana została zmienną)”⁶. W. Okoń w ten sposób charakteryzuje zmienną: „jest to czynnik przybierający różne wartości w badanym zbiorze: może nim być np. wiek osób badanych, ich wykształcenie, iloraz inteligencji, typ temperamentu, poziom osiągnięć szkolnych, rodzaj pomocy szkolnej czy długość okresu pracy”⁷. Autor ten klasyfikuje zmienne, w następujący sposób:

- zmienna niezależna: której zmiany nie zależą od zespołu innych zmiennych występujących w badanym zbiorze (np. wiek ucznia, lockdown);
- zmienna zależna: której zmiany są skutkiem oddziaływań jednej lub więcej zmiennych niezależnych (np. poziom wiadomości ucznia, kondycja psychiczna)⁸.

Aby w sposób empiryczny stwierdzić, czy określone zmienne zaznaczone w hipotezach występują, jako zjawiska w badanym przedmiocie – trzeba zastosować tzw. wskaźniki. „Wskaźnikiem jakiegoś zjawiska (Z) nazywać będziemy takie zjawisko (W), którego zaobserwowanie pozwoli nam [...] określić, iż zaszło zjawisko (Z). Możemy określić, iż wskaźnik, to coś, po czym możemy poznać, że dane zjawisko (Z) zaszło”⁹. Chodzi o to, że trudno jest zaobserwować np. zmienną zależną – „wiedzę ucznia”, ale trzeba przyjąć, że taka zmienna zaistniała, skoro można zaobserwować wskaźnik w postaci otrzymania przez tego ucznia coraz lepszych ocen.

Ponieważ zadaniem niniejszej diagnozy jest właśnie przybliżenie animatorów programu „Robinsonowie” do odpowiedzi na pytania z grupy: **Jak rozwiązać zdiagnozowany problem społeczny?**, sformułowanie hipotez oraz zmiennych i ich wskaźników, stanowić musi krok w kierunku rozpoznania możliwości operacyjnych programu w odniesieniu do przestrzeni społecznej jego działania.

Prezentowana poniżej charakterystyka hipotez, zmiennych i ich wskaźników przedstawia punkt widzenia badacza zjawisk społecznych (tu: na bazie problemów

⁴ „Hipoteza” – termin pochodzący z języka greckiego; oznacza myśl prawdopodobną, domysł.

⁵ M. Łobocki; *Metodologia badań naukowych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982., s. 74.

⁶ W. Dutkiewicz; *Przewodnik metodyczny dla studentów pedagogiki*, Dom Wydawniczy Strzelec, Kielce 1996., s. 43.

⁷ W. Okoń; *Słownik pedagogiczny*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984., s. 244.

⁸ Tamże, s. 244.

⁹ W. Dutkiewicz; op. cit., s. 48.

oświatowych), trzeba zatem podkreślić, że hipotezy dotyczące obszaru pedagogiki stosują zupełnie inną optykę problemu lockdown'u, niż nauki medyczne, a to może obrazować ewidentny konflikt interesów w ocenie wartości lockdown'u, w którym czynnikiem decydującym powinno być dobro wyższe, niż oświata – mianowicie ratowanie życia i zdrowia.

hipoteza badawcza	zmienna zależna	zmienna niezależna	wskaźniki zmiennych
Uniknięcie lockdown'u i nauczania zdalnego uczniów pozwoli nie dopuszczać do poważnego obniżenia efektywności realizacji szkolnej podstawy programowej oraz osłabienia kondycji społecznej dzieci i młodzieży pozbawionej naturalnego środowiska rówieśniczego w rozwoju emocjonalno-społecznym;	jakość więzi, wyniki nauczania, kondycja społeczna dzieci i młodzieży	lockdown, nauczanie zdalne, nauczanie stacjonarne, izolacja od środowiska szkolnego	ilość kontaktów rówieśniczych; częstotliwość spotkań; subiektywna jakość relacji; cząstkowe oceny szkolne; poziom realizacji podstawy programowej; ilość zachowań ryzykownych; ilość czynów zabronionych; oceny z zachowania; zachowania suicydalne.
Zwiększenie wglądu młodzieży w kontrolę odreagowania emocjonalnego lockdown'u obniży ryzyko podejmowania zachowań ryzykownych;	napięcie emocjonalne, poziom frustracji, aktywność subkulturowa	wiek uczniów, sytuacja rodzinna	wzrost zachowań wskazujących na uzależnienia, zwiększenie spożycia alkoholu, tytoniu, substancji psychoaktywnych; podejmowanie ekstremalnych zachowań ryzykownych; zapisy w „Niebieskiej karcie”; liczba konsultacji psychiatrycznych i psychologicznych; zachowania suicydalne, liczba czynów karalnych i postępowań sądowych.
Ograniczanie ilości i długości pobytów na kwarantannie lub lockdown'ie pozwoli utrzymać prawidłowy poziom realizacji materialnych potrzeb rodziny.	możliwość zarobkowania, dostęp do wsparcia ekonomicznego, system wsparcia zapomogowego i zasiłkowego	czas trwania kwarantanny, lockdown'u,	wzrost ilości środków wydawanych na pomoc społeczną; wzrost ilości beneficjentów pomocy społecznej; liczba zasiłków i innej pomocy ZUS.
Skierowanie do młodzieży oferty pomocy psychologicznej pozwoli zminimalizować zagrożenie rozwoju zaburzeń zdrowia psychicznego determinowanych uciążliwością izolacji pandemicznej.	osłabienie kondycji emocjonalnej i psychicznej, występowanie konfliktów domowych	czas izolacji, struktura rodziny, kompetencje społeczne rodziny	liczba i skala konfliktów (w relacji poziomej i pionowej); zachowania suicydalne; inne zachowania autodestrukcyjne; skala uczynniania przemocy (wiktymizacja i sprawczość).
Zwiększenie aktywności ruchowej i świadomości zdrowotnej (profilaktyka zdrowia) pozwoli odpracować deficyty izolacji pandemicznej u uczniów.	osłabienie odporności na zachorowania, komplikacje zdrowotne (skutek braku ruchu i złego odżywiania)	dostęp do szczepień przeciw covid-19, liczba godzin spędzona przed komputerem, zachorowania na covid-19, czas trwania lockdown'u	liczba zachorowań uczniów na covid-19; liczba zachorowań w związku z obniżeniem odporności; liczba hospitalizacji dzieci; liczba medycznych interwencji związanych z zachowaniami ryzykownymi dzieci i młodzieży (np. alkohol, dopalacze, itp.).
Poprawa kontroli społecznej nad zachowaniami dzieci i młodzieży	zachowania naganne,	przepisy prawa, czas izolacji,	liczba czynów chuligańskich; liczba ucieczek z domu;

(kontrola rodzicielska, rezygnacja z postaw permissywnych, itd.) wpłynie pozytywnie na zwiększenie aktywności dzieci i młodzieży w pożądanym społecznie obszarach (np. w zakresie przestrzegania prawa).	czyny zabronione, zachowania ryzykowne, zachowania przemocowe	poziom kompetencji społecznych rodziny,	skala zjawiska włóczęgostwa; aktywność w zakresie „Niebieskiej karty” liczba postępowań policji i straży miejskiej w sprawach nietleńnych;

c) grupa docelowa oraz grupa reprezentatywna

Aby określić wszystkie istotne dla tej diagnozy elementy fazy koncepcyjnej organizacji badań należy w dalszej kolejności określić teren badań oraz dobór próby.

Terenem badań, wg T. Pilcha może być zarówno określona placówka, instytucja czy obszar (dzielnica, miasto, wieś, województwo, itd.), na którym chcemy prowadzić czynności badawcze, jak i kompleks zagadnień i układów (stosunków) społecznych, które zachodzą na tym terenie¹⁰.

W związku z tym terenem badań w niniejszej diagnozy będzie:

- społeczność uczniów szkół podstawowych oraz kadra pedagogiczna tych szkół na terenie Gminy Miejskiej Złotoryja, a także instytucje interesariuszy programu *Robinsonowie*, które to instytucje działają w sprawach lub na rzecz dzieci i młodzieży. Terenem badań będzie też zespół interakcji pomiędzy uczniami a kadrami pedagogicznymi wyrażającymi się w akcji dydaktyczno-wychowawczej ze strony pracowników pedagogicznych i reakcji w postaci zmiany postaw ze strony uczniów, a także relacje dzieci i młodzieży ze środowiskiem rodzinnym.

W określeniu terenu badań brakuje bardzo ważnej grupy społecznej – rodziców uczniów, którzy są podmiotem programu *Robinsonowie*. Ponieważ problematyka badań dotyczy głównie wydolności dydaktycznej i wychowawczej instytucji oświaty w mieście po okresie zdalnego nauczania, badanie grupy społecznej rodziców miałoby charakter informacji uzupełniającej. Dzieje się tak również dlatego, że Zespół projektowy uznał, iż ze względu na ograniczenia i utrudnienia pandemiczne przebadanie tej grupy społecznej zajęłoby zbyt dużo czasu, którym badający nie dysponowali. Jest oczywiste także, że jeśli diagnoza społeczna wskaże obszary deficytów w relacjach rodzinnych, wynikające z informacji dzieci i młodzieży, to w toku ewaluacji działań projektowych konieczne będzie uzupełnienie wiedzy w tym zakresie.

Zgodnie z zaleceniem metodologicznym dobór próby reprezentatywnej jest niezbędną koniecznością jeśli cała grupa stanowiąca przedmiot naszego zainteresowania, czyli populacja generalna uczniów, pedagogów, rodziców oraz pracowników instytucji interesariuszy jest tak liczna lub rozproszona na dużym terenie badań, że z przyczyn technicznych i czasowych nie jest możliwe rzetelne jej przebadanie. W opinii T. Pilcha jest to zabieg zbędny, jeśli populacja generalna jest nieliczna oraz ulokowana na ograniczonym

¹⁰ T. Pilch; op. cit., s. 70.

terenie np. na ograniczonej przestrzeni jednostki administracyjnej (tu: samorządu terytorialnego – gminy miejskiej)¹¹.

W okresie, kiedy przeprowadzane jest badanie stan liczbowy populacji uczniów i pracowników placówek oświatowych wygląda następująco:

- populacja uczniów szkół podstawowych wynosi 1103 uczniów, w tym:
 - klasy I – V = 624 uczniów;
 - klasy VI – VIII = 479 uczniów;
- populacja uczniów szkół ponadpodstawowych wynosi 822 uczniów uczęszczających do Liceum Ogólnokształcącego i Zespołu Szkół Zawodowych (Technikum, Szkoła Branżowa I i II stopnia);
- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy liczy 75 uczniów uczęszczających do szkoły podstawowej, szkoły branżowej I stopnia i do szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy;
- populacja dzieci w żłobkach i przedszkolach łącznie wynosi 401 osób (wraz z przedszkolem specjalnym w SOSzW – 8 dzieci);
- populacja nauczycieli szkół podstawowych wynosi łącznie 120 osób, w tym:
 - SP nr 1 = 54 nauczycieli;
 - SP nr 3 = 66 nauczycieli.

Ponieważ autor badania nie liczył, by w krótkim czasie możliwe było przebadanie całej populacji uczniów i nauczycieli założył, że ze względów operacyjnych należy wytypować grupę reprezentatywną, która posłuży do zebrania danych z terenu badań. Grupa reprezentatywna respondentów badania, której przebadanie odzwierciedli tendencje i wskaźniki procesów w całej populacji, musi spełniać kryterium merytoryczne – zawierać dane z każdej grupy wiekowej uczniów oraz kryterium formalne – stanowić minimum 1/3 badanej populacji.

Kryteria te grupa docelowa spełnia, gdyż:

- informacji o dzieciach z klas I – V szkół podstawowych oraz przedszkoli przedstawili opiekujący się nimi pedagodzy;
- informacji o dzieciach i młodzieży z klas VI – VIII szkół podstawowych udzielili sami uczniowie w liczbie 178 respondentów, co stanowi 37, 2 % populacji uczniów tych klas;
- informacji od nauczycieli udzieliło 33 pedagogów, czyli 27, 5 % całej populacji nauczycieli (wystarczająco blisko 1/3), choć podstawowy target badania stanowili wychowawcy klas I – IV oraz pedagodzy szkolni (łącznie w obu szkołach ok.20 osób), zatem grupa przebadania jest większa, niż zakładano.

d) metoda badawcza

Na użytek niniejszej diagnozy społecznej zastosowana została metoda badawcza **sondażu diagnostycznego**. Metoda ta polega na zwróceniu się do uczestników badania

¹¹ T. Pilch; op. cit.; s. 71.

(zwanymi dalej: **respondentami**), którzy są podmiotem programu *Robinsonowie*, o wyrażenie opinii szczegółowych w przedstawionych kwestiach problemowych. Suma tych odpowiedzi, poddana analizie jakościowej i ilościowej pozwala zbudować rzeczywisty obraz problemu w obszarze badań.

Niniejsza diagnoza nie przewiduje badań monograficznych instytucji oświaty i interesariuszy z terenu badań: specyfiki placówki, programu działań, infrastruktury, kadry pracowniczej i charakterystyki aktywności społecznej, gdyż nie jest to przedmiot diagnozy, a teren badań jest rozpoznany wieloma badaniami, jakie wykonuje się w Gminie z racji np. czynności zarządczych organu prowadzącego szkołę i placówki.

e) techniki i narzędzia badawcze

Operacjonalizacja metody badawczej (tu: sondaż diagnostyczny) wymaga doboru technik badawczych, czyli określenia sposobu wykonania czynności badawczych tej metody.

W tym celu posłużymy się techniką badawczą – ankiety, którą T. Pilch definiuje, jako „*technikę gromadzenia informacji, polegającą na wypełnianiu [...] specjalnych kwestionariuszy, na ogół o wysokim stopniu standaryzacji [...]*”¹². Drugą techniką będzie wywiad, który różni się od ankiety zastosowaniem pytań otwartych, uruchamiających swobodę wypowiedzi.

Na użytek niniejszej diagnozy społecznej wybrano techniki:

- ✓ **ankieta wśród uczniów szkół podstawowych;**
- ✓ **wywiad z przedstawicielami interesariuszy programu *Robinsonowie*.**

W celu realizacji techniki ankiety i wywiadu opracowane zostały narzędzia badawcze w postaci:

- ✓ **kwestionariuszy ankiety;**
- ✓ **kwestionariuszy wywiadów.**

Poniżej zamieszczone zostały w/w kwestionariusze, adresowane do respondentów sondażu diagnostycznego.

Kwestionariusz ankiety do uczniów klas VI – VIII szkół podstawowych:

KA/VI-VIII/1

Uczennico, Uczniu,

Pandemia koronawirusa spowodowała wiele szkód i zmian w życiu społecznym, także w Twoim. Chcemy pomóc środowisku Twojej szkoły poprawić sytuację uczniów i nauczycieli. Dlatego też prosimy Cię o rzetelne i przemyślane uczestnictwo w niniejszej ankiecie, bo Twoja opinia jest dla nas bardzo ważna. Odpowiadaj odważnie – ankieta jest anonimowa (nie podpisuj jej).

Dziękujemy Ci za poświęconą uwagę i czas.

¹² T.Pilch; op.cit., s. 141.

1. Udziel odpowiedzi zaznaczając krzyżykiem (x) właściwą odpowiedź:

lp.	stwierdzenie	zdecydo- wanie nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydo- wanie tak
1.	Przed zdalnym nauczaniem spotykałam/em się ze znajomymi częściej, niż teraz.					
2.	Po powrocie do szkoły po zdalnym nauczaniu utrzymuję kontakt tylko z wybraną grupą znajomych.					
3.	Obecnie jest mniej okazji, żeby się spotykać ze znajomymi, niż wcześniej.					
4.	Nie mam ochoty na częstsze widywanie się ze znajomymi, niż przed nauczaniem zdalnym.					
5.	Z powodu zdalnego nauczania zauważam u siebie braki wiedzy z przedmiotów szkolnych.					
6.	Przed zdalnym nauczaniem miałem lepsze oceny, niż teraz.					
7.	Zdalne nauczanie nie jest dla mnie dobrym sposobem zdobywania wiedzy.					
8.	Podczas lockdown'u ¹³ zwiększyła się kontrola rodziców nade mną.					
9.	Dzięki lockdown'owi mogłem więcej czasu spędzić z rodzicami.					
10.	Dzięki lockdown'owi mogłem uzyskać od rodziców więcej wsparcia.					
11.	Z powodu lockdown'u miałem więcej konfliktów z rodzicami i innymi domownikami.					
12.	Z powodu izolacji domowej miałem mniej możliwości porozmawiania ze znajomymi o moich problemach.					
13.	Przymusowa izolacja od mojego środowiska znajomych źle wpłynęła na moje samopoczucie emocjonalne.					
14.	Izolacja domowa pogorszyła moje relacje z rodzicami i innymi domownikami.					
15.	Izolacja domowa poprawiła moje relacje z rodzicami i innymi domownikami.					
16.	Izolacja domowa (nauczanie zdalne) pogorszyła moje relacje z nauczycielami.					
17.	Izolacja domowa (nauczanie zdalne) poprawiła moje relacje z nauczycielami.					
18.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po alkohol.					
19.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po leki działające silnie na organizm.					
20.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po używki (narkotyki – np. marihuana).					
21.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po używki (dopalacze).					
22.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po papierosy lub inne wyroby tytoniowe.					

¹³ lockdown – przymusowa izolacja i pobyt w domu z powodu pandemii i nauczania zdalnego.

23.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u, w chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się myśleć o samookaleczaniu się.					
24.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się uciekać z domu.					
25.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u nie chciało mi się wracać do domu i wolałem włączyć się bez celu poza domem.					
26.	Przymusowy lockdown zmienił moją ocenę członków rodziny na gorsze.					
27.	Przymusowy lockdown zmienił moją ocenę członków rodziny na lepsze.					
28.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u, w chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się samookaleczać się.					
29.	W chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się myśleć o samobójstwie.					
30.	Aby uniknąć kolejnej izolacji i zdalnego nauczania jestem gotów zaszczepić się przeciwko covid-19.					
31.	Po ostatniej izolacji pandemicznej nagromadziło się dużo problemów, z którymi dzieci i młodzież radzą sobie słabo.					
32.	Szkoła poświęca obecnie uwagę wyłącznie na nadrobienie zaległości uczniów w nauce.					
33.	Szkoła poświęca obecnie dużo uwagi na pomoc uczniom w radzeniu sobie z ich emocjami.					
34.	Poza szkołą mało jest miejsc, gdzie dzieci i młodzież mogą otrzymać pomoc i wsparcie w ich problemach.					
35.	Uważam, że ja i moi znajomi jesteśmy obecnie w gorszej sytuacji, niż przed lockdown'em.					
36.	Z powodu wszystkich moich przeżyć w czasie lockdown'u mam bardzo złe samopoczucie, nic mi się nie chce, nie widzę sensu w dalszej nauce i relacjach z innymi ludźmi.					
37.	Wolę obecnie bardziej przebywać w świecie wirtualnym (gry komputerowe, komunikatory i strony internetowe), niż rzeczywistym.					

2. Jakie działania pozaszkolne mogłyby poprawić Twoją kondycję emocjonalną (psychiczną)?

lp.	stwierdzenie	zdecydowanie nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak
1.	Zajęcia sportowe.					
2.	Zajęcia artystyczne (muzyczne, taneczne, itp.).					
3.	Zajęcia turystyczno-krajoznawcze.					
4.	Zajęcia związane z moją wiarą.					
5.	Zajęcia wolontariacie (pomaganie innym).					
6.	Zajęcia gospodarcze (porządkowe, remontowe, itp.).					
7.	Zajęcia filmowe, teatralne.					
8.	Inne zajęcia. Jakież?:					

3. Jeśli masz inne uwagi na temat sytuacji dzieci i młodzieży po okresie izolacji pandemicznej – podziel się nimi z nami:

.....

Kwestionariusz ankiety do uczniów szkół ponadpodstawowych:

KA/U/2

Uczennico, Uczniu,

Pandemia koronawirusa spowodowała wiele szkód i zmian w życiu społecznym, także w Twoim. Chcemy pomóc środowisku Twojej szkoły poprawić sytuację uczniów i nauczycieli. Dlatego też prosimy Cię o rzetelne i przemyślane uczestnictwo w niniejszej ankiecie, bo Twoja opinia jest dla nas bardzo ważna. Odpowiadaj odważnie – ankieta jest anonimowa (nie podpisuj jej).

Dziękujemy Ci za poświęconą uwagę i czas.

1. Udziel odpowiedzi zaznaczając krzyżykiem (x) właściwą odpowiedź:

lp.	stwierdzenie	zdecydo- wanie nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydo- wanie tak
1.	Przed zdalnym nauczaniem spotykałam/em się ze znajomymi częściej, niż teraz.					
2.	Po powrocie do szkoły po zdalnym nauczaniu utrzymuję kontakt tylko z wybraną grupą znajomych.					
3.	Obecnie jest mniej okazji, żeby się spotykać ze znajomymi, niż wcześniej.					
4.	Nie mam ochoty na częstsze widywanie się ze znajomymi, niż przed nauczaniem zdalnym.					
5.	Z powodu zdalnego nauczania zauważam u siebie braki wiedzy z przedmiotów szkolnych.					
6.	Przed zdalnym nauczaniem miałem lepsze oceny, niż teraz.					
7.	Zdalne nauczanie nie jest dla mnie dobrym sposobem zdobywania wiedzy.					
8.	Podczas lockdown'u ¹⁴ zwiększyła się kontrola rodziców nade mną.					
9.	Dzięki lockdown'owi mogłem więcej czasu spędzić z rodzicami.					
10.	Dzięki lockdown'owi mogłem uzyskać od rodziców więcej wsparcia.					
11.	Z powodu lockdown'u miałem więcej konfliktów z rodzicami i innymi domownikami.					
12.	Z powodu izolacji domowej miałem mniej możliwości porozmawiania ze znajomymi o moich problemach.					
13.	Przymusowa izolacja od mojego środowiska znajomych źle wpłynęła na moje samopoczucie emocjonalne.					
14.	Izolacja domowa pogorszyła moje relacje z rodzicami i					

¹⁴ lockdown – przymusowa izolacja i pobyt w domu z powodu pandemii i nauczania zdalnego.

	innymi domownikami.					
15.	Izolacja domowa poprawiła moje relacje z rodzicami i innymi domownikami.					
16.	Izolacja domowa (nauczanie zdalne) pogorszyła moje relacje z nauczycielami.					
17.	Izolacja domowa (nauczanie zdalne) poprawiła moje relacje z nauczycielami.					
18.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po alkohol.					
19.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po leki działające silnie na organizm.					
20.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po używki (narkotyki – np. marihuana).					
21.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po używki (dopalacze).					
22.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po papierosy lub inne wyroby tytoniowe.					
23.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u, w chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się myśleć o samookaleczaniu się.					
24.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się uciekać z domu.					
25.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u nie chciało mi się wracać do domu i wolałem włączyć się bez celu poza domem.					
26.	Przymusowy lok down zmienił moją ocenę członków rodziny na gorsze.					
27.	Przymusowy lok down zmienił moją ocenę członków rodziny na lepsze.					
28.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u, w chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się samookaleczać się.					
29.	W chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się myśleć o samobójstwie.					
30.	Aby uniknąć kolejnej izolacji i zdalnego nauczania jestem gotów zaszczepić się przeciwko covid-19.					
31.	Po ostatniej izolacji pandemicznej nagromadziło się dużo problemów, z którymi dzieci i młodzież radzą sobie słabo.					
32.	Szkoła poświęca obecnie uwagę wyłącznie na nadrobienie zaległości uczniów w nauce.					
33.	Szkoła poświęca obecnie dużo uwagi na pomoc uczniom w radzeniu sobie z ich emocjami.					
34.	Poza szkołą mało jest miejsc, gdzie dzieci i młodzież mogą otrzymać pomoc i wsparcie w ich problemach.					
35.	Uważam, że ja i moi znajomi jesteśmy obecnie w gorszej sytuacji, niż przed lockdown'em.					
36.	Z powodu wszystkich moich przeżyć w czasie lockdown'u mam bardzo złe samopoczucie, nic mi się nie chce, nie widzę sensu w dalszej nauce i relacjach z innymi ludźmi.					
37.	Z powodu wszystkich moich przeżyć w czasie					

	lockdown'u mam wyraźne objawy depresji.					
38.	Z powodu wszystkich moich przeżyć w czasie lockdown'u mam duży niepokój o to, co się wydarzy w przyszłości.					
39.	Z powodu wszystkich moich przeżyć w czasie lockdown'u mam obawy, czy poradzę sobie sam ze swoim życiem w przyszłości.					
40.	Z powodu wszystkich moich przeżyć w czasie lockdown'u jestem obecnie uzależniony od (podaj nazwę środka)					
41.	Wolę obecnie bardziej przebywać w świecie wirtualnym (gry komputerowe, komunikatory i strony internetowe), niż rzeczywistym.					
42.	Uważam, że powinienem poszukać pomocy psychologicznej w poprawieniu mojej kondycji emocjonalnej po okresie lockdown'u.					
43.	Uważam, że powinienem poszukać pomocy psychiatrycznej w poprawieniu mojej kondycji psychicznej po okresie lockdown'u.					

2. Jakie działania pozaszkolne mogłyby poprawić Twoją kondycję emocjonalną (psychiczną)?

lp.	stwierdzenie	zdecydowanie nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak
1.	Zajęcia sportowe.					
2.	Zajęcia artystyczne (muzyczne, taneczne, itp.).					
3.	Zajęcia turystyczno-krajoznawcze.					
4.	Zajęcia związane z moją wiarą.					
5.	Zajęcia wolontariackie (pomaganie innym).					
6.	Zajęcia gospodarcze (porządkowe, remontowe, itp.).					
7.	Zajęcia filmowe, teatralne.					
8.	Inne zajęcia. Jakież?:					

3. Jeśli masz inne uwagi na temat sytuacji dzieci i młodzieży po okresie izolacji pandemicznej – podziel się nimi z nami:

.....

Kwestionariusz wywiadu dla nauczycieli i wychowawców klas I – IV szkół podstawowych:

KW/W+P/1

Szanowni Państwo,

W ramach realizacji Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży „Robinsonowie” Urzędu Miasta Złotoryja - zwracamy się do Nauczycieli – Wychowawców klas I – IV oraz klas szkół ponadpodstawowych i Pedagogów szkolnych z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania służące diagnozie

społecznej zmian w sytuacji dzieci i młodzieży w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. (okres nauczania zdalnego z powodu lockdown'u). Prosimy o rzetelne odpowiedzi pomijające ujawnianie danych personalnych dzieci i młodzieży. Jeśli miejsce wyznaczone na odpowiedź jest za małe – prosimy o kontynuowanie wypowiedzi na dodatkowej kartce.

Bardzo dziękujemy za poświęconą uwagę i czas.

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- ilości i jakości nieformalnych kontaktów rówieśniczych pomiędzy dziećmi. Jeśli tak, to jakie?
.....
- strukturze socjometrycznej społeczności klasy (np. zmiana liderów nieformalnych, zmiana lub zwiększenie ilości dzieci zagrożonych odrzuceniem, wyłączeniem z relacji, ostracyzmem)?
.....
- jakości stosowanych przez dzieci narzędzi komunikacji z rówieśnikami (np. zauważalna zmiana w zakresie stosowania zachowań przemocowych w relacjach rówieśniczych)?
.....
- inne, istotne zmiany behawioralne w zachowaniu (reakcje dzieci na bodźce zewnętrzne)?
.....

2. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje uczniów z dorosłymi – rodzicami, opiekunami prawnymi, innymi dorosłymi?
.....

3. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje uczniów z nauczycielami i innymi pracownikami szkoły?
.....

4. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje nauczycieli i innych pracowników szkoły z rodzicami, opiekunami prawnymi?
.....

5. Jak ocenia Pani/Pan realizację podstawy programowej nauczanych przedmiotów w nauczaniu zdalnym?

- w ujęciu jakościowym?
.....

- w ujęciu ilościowym (np. procentowym)
.....

6. Czy nauka zdalna dzieci w poprzednim okresie rzutuje na obecne nauczanie stacjonarne w klasie?
.....

7. Czy po powrocie do szkoły zauważacie Państwo istotne zmiany w zachowaniu dzieci i młodzieży spośród wymienionych poniżej?

opis zachowania	TAK	NIE
regres umiejętności poznawczych		
regres kompetencji społecznych		
nasilenie zachowań neurotycznych, nerwicowych		

nasilenie zachowań lękowych		
nasilenie zachowań agresywnych		
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)		
nasilenie zach. izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)		
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)		
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa		
	TAK	NIE
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		
nasilenie innych zachowań (jakich?)		

➤ jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

.....

8. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego uczniów)?

.....

9. Jak ogólnie oceniacie Państwo sposób, w jaki rodziny waszych uczniów radziły sobie z izolacją pandemiczną i jej skutkami?

.....

10. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży:

Kwestionariusz wywiadu dla funkcjonariuszy policji i straży miejskiej:

KW/KPP+KSM/11

Szanowni Państwo,

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży „Robinsonowie”* Urzędu Miasta Złotoryja - zwracamy się do Funkcjonariuszy Policji i Straży Miejskiej z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania służące diagnozie społecznej zmian w sytuacji dzieci i młodzieży w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. (okres nauczania zdalnego z powodu lockdown'u). Prosimy o rzetelne odpowiedzi pomijające ujawnianie danych personalnych dzieci i młodzieży. Jeśli miejsce wyznaczone na odpowiedź jest za małe – prosimy o kontynuowanie wypowiedzi na dodatkowej kartce.

Bardzo dziękujemy za poświęconą uwagę i czas.

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- występowaniu przemocy domowej w rodzinie, szczególnie w ramach „Niebieskiej karty” z powodu przemocy wobec dzieci (w tym: fizycznej, seksualnej, psychicznej, ekonomicznej). Jeśli tak – proszę o przykłady?

- liczbie i zakresie czynów zabronionych i karalnych popełnianych przez nieletnich?

- liczbie i zakresie ucieczek nieletnich z domu i włóczęgostwie?

- liczbie i zakresie postępowań skierowanych do Prokuratury i Sądu Rodzinnego?

- zaradności życiowej (opiekuńczej i wychowawczej) rodziców nieletnich zagrożonych wykluczeniem społecznym (niedostosowanie społeczne i/lub patologie)?

2. Czy u dzieci z ww. rodzin lockdown wpłynął na zmianę w zakresie uczynionych mechanizmów obronnych i innych zachowań w Państwa obserwacji?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja		
ucieczka w świat wirtualny		
wycofywanie się z aktywności życiowej		
nasilenie zachowań lękowych		
nasilenie zachowań agresywnych		
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)		
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)		
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		
nasilenie zachowań autoagresywnych (samoobaleczenia, inne)		
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)		
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa		
zachowania opozycyjno-buntownicze;		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		
nasilenie innych zachowań (jakich?)		

- jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

3. Czy po lockdown’ie dostrzegacie Państwo podczas interwencji istotne zmiany w kontrolowanych rodzinach w zakresie:

- zaradności życiowej rodzin

- pogorszenia sytuacji dzieci w rodzinach zagrożonych niedostosowaniem społecznym

- intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)

- intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (alkoholizm, narkomania, lekomania, inne środki psychoaktywne, przewlekłe bezrobocie, włóczęgostwo, przemoc, samoagresja, zachowania suicydalne i ucieczki z domu)

3. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wypłacanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

5. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy (i u kogo) o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego rodzin)?

6. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży (np. konieczne obszary wsparcia):

Kwestionariusz wywiadu dla pracowników pomocy społecznej:

KW/PCPR+MOPS/5

Szanowni Państwo,

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży „Robinsonowie”* Urzędu Miasta Złotoryja - zwracamy się do Pracowników Pomocy Społecznej z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania służące diagnozie społecznej zmian w sytuacji dzieci i młodzieży w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. (okres nauczania zdalnego z powodu lockdown'u). Prosimy o rzetelne odpowiedzi pomijające ujawnianie danych personalnych dzieci i młodzieży. Jeśli miejsce wyznaczone na odpowiedź jest za małe – prosimy o kontynuowanie wypowiedzi na dodatkowej kartce.

Bardzo dziękujemy za poświęconą uwagę i czas.

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- występowaniu przemocy domowej w rodzinie, szczególnie w ramach „Niebieskiej karty” z powodu przemocy wobec dzieci (w tym: fizycznej, seksualnej, psychicznej, ekonomicznej). Jeśli tak – proszę o przykłady?
- liczbie i zakresie zapomóg celowych dla rodzin po okresie lockdown'u?
- liczbie i zakresie zasiłków socjalnych dla rodzin po okresie lockdown'u?
- zaradności życiowej (opiekuńczej i wychowawczej) rodziców nieletnich zagrożonych wykluczeniem społecznym (niedostosowanie społeczne i/lub patologie)?

2. Czy u dzieci z ww. rodzin lockdown wpłynął na zmianę w zakresie uczynionych mechanizmów obronnych i innych zachowań w Państwa obserwacji?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja		
ucieczka w świat wirtualny		
wycofywanie się z aktywności życiowej		
nasilenie zachowań lękowych		
nasilenie zachowań agresywnych		
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)		
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)		
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)		
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa		
zachowania opozycyjno-buntownicze;		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		
nasilenie innych zachowań (jakich?)		

- jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

3. Czy po lockdown'ie dostrzegacie Państwo podczas interwencji istotne zmiany w kontrolowanych rodzinach w zakresie:

- zaradności życiowej rodzin
- pogorszenia sytuacji dzieci w rodzinach zagrożonych niedostosowaniem społecznym
- intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)
- intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (alkoholizm, narkomania, lekomania, inne środki psychoaktywne, przewlekłe bezrobocie, włóczęgostwo, przemoc, samoagresja, zachowania suicydalne i ucieczki z domu)

4. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wypłacanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

5. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy (i u kogo) o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego rodzin)?

6. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży (np. konieczne obszary wsparcia):

Kwestionariusz wywiadu dla nauczycieli wychowania przedszkolnego:

KW/PM/10

Szanowni Państwo,

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży „Robinsonowie”* Urzędu Miasta Złotoryja - zwracamy się do Nauczycieli – Wychowawców oraz personelu pomocniczego Przedszkoli z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania służące diagnozie społecznej zmian w sytuacji dzieci i młodzieży w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. (okres nauczania zdalnego z powodu lockdown'u). Prosimy o rzetelne odpowiedzi pomijające ujawnianie danych personalnych dzieci i młodzieży. Jeśli miejsce wyznaczone na odpowiedź jest za małe – prosimy o kontynuowanie wypowiedzi na dodatkowej kartce.

Bardzo dziękujemy za poświęconą uwagę i czas.

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- ilości i jakości nieformalnych kontaktów rówieśniczych pomiędzy dziećmi. Jeśli tak, to jakie?
.....
- strukturze socjometrycznej społeczności grupy (np. zmiana liderów nieformalnych, zmiana lub zwiększenie ilości dzieci zagrożonych odrzuceniem, wyłączeniem z relacji, ostracyzmem)?
.....
- jakości stosowanych przez dzieci narzędzi komunikacji z rówieśnikami (np. zauważalna zmiana w zakresie stosowania zachowań przemocowych w relacjach rówieśniczych)?
.....
- inne, istotne zmiany behawioralne w zachowaniu (reakcje dzieci na bodźce zewnętrzne)?
.....

2. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje dzieci z dorosłymi – rodzicami, opiekunami prawnymi, innymi dorosłymi?
.....

3. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje dzieci z nauczycielami i innymi pracownikami przedszkola?
.....

4. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje nauczycieli i innych pracowników przedszkola z rodzicami, opiekunami prawnymi?
.....

5. Czy po powrocie do przedszkola zauważacie Państwo istotne zmiany w zachowaniu dzieci spośród wymienionych poniżej?

opis zachowania	TAK	NIE
regres umiejętności poznawczych		
regres kompetencji społecznych		
nasilenie zachowań neurotycznych, nerwicowych		
nasilenie zachowań lękowych		

nasilenie zachowań agresywnych		
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)		
nasilenie zach. izolacyjnych (odrzucanie relacji proponowanych przez innych)		
kontakt dzieci z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		
występowanie objawów w postaci: choroba sieroca moczzenie nocne zaburzenia łaknienia zachowania opozycyjno-buntownicze		
nasilenie innych zachowań (jakich?)		

➤ jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

6. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego dzieci)?

7. Jak ogólnie oceniacie Państwo sposób, w jaki rodziny waszych dzieci radziły sobie z izolacją pandemiczną i jej skutkami?

8. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci (np. kwestia śladów przemocy fizycznej, seksualnej, psychicznej u dzieci):

Kwestionariusz wywiadu dla pracowników poradni zdrowia psychicznego:

KW/PZP/7

Szanowni Państwo,

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży „Robinsonowie”* Urzędu Miasta Złotoryja - zwracamy się do Lekarzy psychiatrów i Psychologów Poradni z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania służące diagnozie społecznej zmian w sytuacji dzieci i młodzieży w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. (okres nauczania zdalnego z powodu lockdown'u). Prosimy o rzetelne odpowiedzi pomijające ujawnianie danych personalnych dzieci i młodzieży. Jeśli miejsce wyznaczone na odpowiedź jest za małe – prosimy o kontynuowanie wypowiedzi na dodatkowej kartce.

Bardzo dziękujemy za poświęconą uwagę i czas.

1. Czy u pacjentów – objętych opieką nieletnich lockdown wpłynął na zmianę w zakresie czynnych mechanizmów obronnych i innych zachowań ?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja		
ucieczka w świat wirtualny		
wycofywanie się z aktywności życiowej		
nasilenie zachowań lękowych		
nasilenie zachowań agresywnych		
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)		
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućcie relacji proponowanych przez innych)		
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)		
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa		
zachowania opozycyjno-buntownicze;		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		
nasilenie innych zachowań (jakich?)		

- jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

2. Czy po lockdown'ie dostrzegacie Państwo podczas pracy z pacjentami istotne zmiany w nadzorowanych rodzinach w zakresie:

- zaradności życiowej rodzin
- pogorszenia sytuacji dzieci w rodzinach zagrożonych niedostosowaniem społecznym
- intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)
- intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (jakie?)

3. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wyłtaczanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

4. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy (i u kogo) o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego rodzin)?

5. Czy odnotowują Państwo ilościowy i jakościowy wzrost zapotrzebowania na pomoc psychiatryczną i terapię w stosunku do dzieci i młodzieży po okresie izolacji pandemicznej?

6. Czy Samookaleczenia i zachowania suicydalne wśród dzieci i młodzieży osiągają w ostatnim czasie jakiś nowy, zmieniony poziom w populacji?

7. Czy w ostatnim czasie odnotowują Państwo większą potrzebę interwencji w przypadkach – np. uzależnień (w tym od Internetu), uzależnień krzyżowych, przemocy (w tym rówieśniczej, seksualnej, samoagresji), nerwic dziecięcych, depresji dziecięcych, itp.)?

.....

8. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży z powodu zaburzeń osobowościowych, psychotycznych, depresji, nerwic, itp. oraz potrzeb w tym zakresie:

.....

Kwestionariusz wywiadu dla pracowników szpitala miejskiego:

KW/SM/8

Szanowni Państwo,

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży „Robinsonowie”* Urzędu Miasta Złotoryja - zwracamy się do Lekarzy Pielęgniarek i Personelu pomocniczego z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania służące diagnozie społecznej zmian w sytuacji dzieci i młodzieży w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. (okres nauczania zdalnego z powodu lockdown'u). Prosimy o rzetelne odpowiedzi pomijające ujawnianie danych personalnych dzieci i młodzieży. Jeśli miejsce wyznaczone na odpowiedź jest za małe – prosimy o kontynuowanie wypowiedzi na dodatkowej kartce.

Bardzo dziękujemy za poświęconą uwagę i czas.

1. Czy u pacjentów – objętych opieką nieletnich lockdown wpłynął na zmianę w zakresie uczynionych mechanizmów obronnych i innych zachowań ?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja		
ucieczka w świat wirtualny		
wycofywanie się z aktywności życiowej		
nasilenie zachowań lękowych		
nasilenie zachowań agresywnych		
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)		
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)		
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)		
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa		
zachowania opozycyjno-buntownicze;		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		
nasilenie innych zachowań (jakich?)		

➤ jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

.....

2. Czy po lockdown'ie dostrzegacie Państwo podczas pracy z pacjentami istotne zmiany w u małych pacjentów w zakresie:

➤ przejawów (śladów psychicznych i fizycznych) przemocy domowej

➤ intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)

➤ intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (jakie?)

3. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wypłacanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

4. Jaka liczba dzieci i nieletnich przechorowała covid-19 i jak to znieśli?

5. Jakie są lub mogą być poważne powikłania pokowidowe u dzieci i młodzieży?

6. Jak powikłania te mogą wpływać na zdolności poznawcze (nauka i pamięć) u dzieci i młodzieży?

7. Jaka jest sytuacja w zakresie przyjmowania do szpitala dzieci i nieletnich z objawami pobicia, odurzenia narkotykowego, alkoholowego lub po innym środku psychoaktywnym, z objawami lękowymi i depresji?

8. Jaka liczba dzieci i nieletnich przyjmowana jest do szpitala po samookaleczeniach lub próbach samobójczych?

9. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży z powodu zaburzeń osobowościowych, psychotycznych, depresji, nerwic, itp. oraz potrzeb w tym zakresie:

Kwestionariusz wywiadu dla pedagogów specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego:

KW/SOSW/9

Szanowni Państwo,

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży „Robinsonowie”* Urzędu Miasta Złotoryja - zwracamy się do Nauczycieli – Wychowawców ośrodka i Pedagogów szkolnych z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania służące diagnozie społecznej zmian w sytuacji dzieci i młodzieży w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. (okres nauczania zdalnego z powodu lockdown'u). Prosimy o rzetelne odpowiedzi pomijające ujawnianie danych personalnych dzieci i młodzieży. Jeśli miejsce wyznaczone na odpowiedź jest za małe – prosimy o kontynuowanie wypowiedzi na dodatkowej kartce.

Bardzo dziękujemy za poświęconą uwagę i czas.

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

➤ ilości i jakości nieformalnych kontaktów rówieśniczych pomiędzy dziećmi. Jeśli tak, to jakie?

➤ strukturze socjometrycznej społeczności klasy (np. zmiana liderów nieformalnych, zmiana lub zwiększenie ilości dzieci zagrożonych odrzuceniem, wyłączeniem z relacji, ostracyzmem)?

➤ jakości stosowanych przez dzieci narzędzi komunikacji z rówieśnikami (np. zauważalna zmiana w zakresie stosowania zachowań przemocowych w relacjach rówieśniczych)?

➤ inne, istotne zmiany behawioralne w zachowaniu (reakcje dzieci na bodźce zewnętrzne)?

2. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje uczniów z dorosłymi – rodzicami, opiekunami prawnymi, innymi dorosłymi?

3. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje uczniów z nauczycielami i innymi pracownikami szkoły?

4. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje nauczycieli i innych pracowników szkoły z rodzicami, opiekunami prawnymi?

5. Jak ocenia Pani/Pan realizację podstawy programowej nauczanych przedmiotów w nauczaniu zdalnym?

➤ w ujęciu jakościowym?

➤ w ujęciu ilościowym (np. procentowym)

6. Czy nauka zdalna dzieci w poprzednim okresie rzutuje na obecne nauczanie stacjonarne w klasie?

7. Czy po powrocie do szkoły zauważacie Państwo istotne zmiany w zachowaniu dzieci i młodzieży spośród wymienionych poniżej?

opis zachowania	TAK	NIE
regres umiejętności poznawczych		
regres kompetencji społecznych		
nasilenie zachowań neurotycznych, nerwicowych		
nasilenie zachowań lękowych		
nasilenie zachowań agresywnych		
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)		
nasilenie zach. izolacyjnych (odrzucanie relacji proponowanych przez innych)		
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)		
pojawienie się lub nasilenie skłonności do wółczęgostwa		
	TAK	NIE

pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		
nasilenie innych zachowań (jakich?)		

➤ jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

.....
8. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego uczniów)?

.....
9. Jak ogólnie oceniacie Państwo sposób, w jaki rodziny waszych uczniów radziły sobie z izolacją pandemiczną i jej skutkami?

.....
10. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży:

Kwestionariusz wywiadu dla pracowników szpitala psychiatrycznego:

KW/SP/6

Szanowni Państwo,

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży „Robinsonowie”* Urzędu Miasta Złotoryja - zwracamy się do Lekarzy psychiatrów, Psychologów i Personelu pomocniczego z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania służące diagnozie społecznej zmian w sytuacji dzieci i młodzieży w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. (okres nauczania zdalnego z powodu lockdown'u). Prosimy o rzetelne odpowiedzi pomijające ujawnianie danych personalnych dzieci i młodzieży. Jeśli miejsce wyznaczone na odpowiedź jest za małe – prosimy o kontynuowanie wypowiedzi na dodatkowej kartce.

Bardzo dziękujemy za poświęconą uwagę i czas.

1. Czy u pacjentów – objętych opieką nieletnich lockdown wpłynął na zmianę w zakresie uczynionych mechanizmów obronnych i innych zachowań ?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja		
ucieczka w świat wirtualny		
wycofywanie się z aktywności życiowej		
nasilenie zachowań lękowych		
nasilenie zachowań agresywnych		
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)		
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)		
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)		

pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa		
zachowania opozycyjno-buntownicze;		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		
nasilenie innych zachowań (jakich?)		

- jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

2. Czy po lockdown'ie dostrzegacie Państwo podczas pracy z pacjentami istotne zmiany w nadzorowanych rodzinach w zakresie:

- zaradności życiowej rodzin

- pogorszenia sytuacji dzieci w rodzinach zagrożonych niedostosowaniem społecznym

- intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)

- intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (jakie?)

3. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wyplącanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

4. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy (i u kogo) o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego rodzin)?

5. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży z powodu zaburzeń osobowościowych, psychotycznych, depresji, nerwic, itp. oraz potrzeb w tym zakresie:

Kwestionariusz wywiadu dla pracowników zespołu kuratorskiej służby sądowej:

KW/ZKSS/4

Szanowni Państwo,

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży „Robinsonowie”* Urzędu Miasta Złotoryja - zwracamy się do Kuratorów zawodowych i społecznych dla nieletnich z prośbą o odpowiedź na poniższe pytania służące diagnozie społecznej zmian w sytuacji dzieci i młodzieży w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. (okres nauczania zdalnego z powodu lockdown'u). Prosimy o rzetelne odpowiedzi pomijające ujawnianie danych personalnych dzieci i młodzieży. Jeśli miejsce wyznaczone na odpowiedź jest za małe – prosimy o kontynuowanie wypowiedzi na dodatkowej kartce.

Bardzo dziękujemy za poświęconą uwagę i czas.

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- występowaniu przemocy domowej w rodzinie. Jeśli tak – proszę o przykłady?

- liczbie i zakresie spraw nieletnich rozpoznawanych przez SR?

- aktywności nieletnich w nieformalnych grupach subkulturowych?

- zaradności życiowej (opiekuńczej i wychowawczej) rodziców nieletnich?

2. Czy u nadzorowanych nieletnich lockdown wpłynął na zmianę w zakresie uczynionych mechanizmów obronnych i innych zachowań ?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja		
ucieczka w świat wirtualny		
wycofywanie się z aktywności życiowej		
nasilenie zachowań lękowych		
nasilenie zachowań agresywnych		
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)		
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)		
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)		
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa		
zachowania opozycyjno-buntownicze;		
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		
nasilenie innych zachowań (jakich?)		

- jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

3. Czy po lockdown'ie dostrzegacie Państwo podczas wywiadów kuratorskich istotne zmiany w nadzorowanych rodzinach w zakresie:

- zaradności życiowej rodzin

- pogorszenia sytuacji dzieci w rodzinach zagrożonych niedostosowaniem społecznym

- intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)

- intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (jakie?)

- ewentualnych zmian w spektrum czynów zabronionych u nieletnich (jakie?)

4. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wypłacanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

5. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy (i u kogo) o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego uczniów)?

6. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży:

f) respondenci badania

Respondenci badań diagnozy pedagogicznej, to osoby, do których skierowane będą wcześniej zaprezentowane kwestionariusze, zawierające pytania badawcze i o których opinię będziemy się zwracać w celu jakościowej i ilościowej analizy problemów badawczych.

Poniżej zamieszczona jest specyfikacja kwestionariuszy z opisem grupy respondentów:

lp.	symbol kwestionariusza	respondent
1.	KW/W+P/1	- wychowawcy wszystkich oddziałów w klasach I – VIII w szkołach podstawowych; - pedagodzy szkolni w szkołach podstawowych; - kadra kierownicza szkół podstawowych; - wychowawcy wszystkich oddziałów w klasach szkół ponadpodstawowych; - pedagodzy szkolni w szkołach ponadpodstawowych; - kadra kierownicza szkół ponadpodstawowych.
2.	KA/VI-VIII/1	- uczniowie wszystkich oddziałów klas VI – VIII szkół podstawowych;
3.	KA/U/2	- uczniowie wszystkich oddziałów klas szkół ponadpodstawowych;
4.	KW/PPPP/3	- pracownicy i kadra kierownicza poradni psychologiczno-pedagogicznej;
5.	KW/ZKSS/4	- kuratorzy zawodowi i społeczni ds. nieletnich oraz kadra zarządzająca w Sądzie Rejonowym
6.	KW/PCPR+MOPS/5	- pracownicy społeczni, asystenci rodziny i kadra zarządzająca instytucji pomocy społecznej;
7.	KW/SP/6	- lekarze psychiatry, psychologodzy i personel pomocniczy szpitala psychiatrycznego;
8.	KW/PZP/7	- lekarze psychiatry, psychologodzy poradni zdrowia psychicznego;
9.	KW/SM/8	- lekarze, pielęgniarki i personel pomocniczy szpitala miejskiego
10.	KW/SOSW/9	- nauczyciele, specjaliści, pedagodzy i personel pomocniczy szkoły ośrodka specjalnego
11.	KW/PM/10	- nauczyciele, specjaliści, pedagodzy i personel pomocniczy przedszkoli miejskich
12.	KW/KPP+KSM/11	- funkcjonariusze policji i straży miejskiej z wydziału nieletnich i prewencji

g) bibliografia do metodologii badań własnych

1. Bauman T., Pilch T.; *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001;
2. Dutkiewicz W.; *Przewodnik metodyczny dla studentów pedagogiki*, Dom Wydawniczy Strzelec, Kielce 1996;
3. Koziński J.; *Rozwiązywanie problemów*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1969;
4. Łobocki M.; *Metodologia badań naukowych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982.;
5. Nowak S.; *Metodologia badań socjologicznych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970;
6. Okoń W.; *Słownik pedagogiczny*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984.

4. Analiza badań własnych

a) analiza ankiet

W ramach badania ankietowego pozyskano 178 wypełnionych kwestionariuszy ankiet od uczniów klas VI – VIII szkół podstawowych. Układ odpowiedzi uczniów prezentuje się następująco:

1. Poproszono uczniów o odpowiedzi zaznaczając krzyżykiem (x) właściwą odpowiedź. Poniżej wyniki w ujęciu liczbowym:

lp.	stwierdzenie	zdecydowanie nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak	suma
1.	Przed zdalnym nauczaniem spotykałam/em się ze znajomymi częściej, niż teraz.	34	36	33	40	35	178
2.	Po powrocie do szkoły po zdalnym nauczaniu utrzymuję kontakt tylko z wybraną grupą znajomych.	16	54	23	38	47	178
3.	Obecnie jest mniej okazji, żeby się spotykać ze znajomymi, niż wcześniej.	42	31	26	40	39	178
4.	Nie mam ochoty na częstsze widywanie się ze znajomymi, niż przed nauczaniem zdalnym.	66	44	28	18	22	178
5.	Z powodu zdalnego nauczania zauważam u siebie braki wiedzy z przedmiotów szkolnych.	30	43	28	35	41	178
6.	Przed zdalnym nauczaniem miałem lepsze oceny, niż teraz.	28	42	30	45	33	178

7.	Zdalne nauczanie nie jest dla mnie dobrym sposobem zdobywania wiedzy.	30	40	38	24	46	178
8.	Podczas lockdown'u zwiększyła się kontrola rodziców nade mną.	36	55	38	20	29	178
9.	Dzięki lockdown'owi mogłem więcej czasu spędzić z rodzicami.	13	22	27	59	57	178
10.	Dzięki lockdown'owi mogłem uzyskać od rodziców więcej wsparcia.	22	24	44	43	45	178
11.	Z powodu lockdown'u miałem więcej konfliktów z rodzicami i innymi domownikami.	63	45	24	26	20	178
12.	Z powodu izolacji domowej miałem mniej możliwości porozmawiania ze znajomymi o moich problemach.	55	44	25	21	33	178
13.	Przymusowa izolacja od mojego środowiska znajomych źle wpłynęła na moje samopoczucie emocjonalne.	53	41	34	23	27	178
14.	Izolacja domowa pogorszyła moje relacje z rodzicami i innymi domownikami.	86	59	17	6	10	178
15.	Izolacja domowa poprawiła moje relacje z rodzicami i innymi domownikami.	17	30	51	45	35	178
16.	Izolacja domowa (nauczanie zdalne) pogorszyła moje relacje z nauczycielami.	42	64	49	11	12	178
17.	Izolacja domowa (nauczanie zdalne) poprawiła moje relacje z nauczycielami.	20	40	86	23	9	178
18.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po alkohol.	147	7	10	4	10	178
19.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po leki działające silnie na organizm.	151	8	9	1	9	178
20.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po używki (narkotyki – np. marihuana).	161	6	7	1	3	178
21.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po używki (dopalacze).	164	3	6	1	4	178
22.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po papierosy lub inne wyroby tytoniowe.	153	8	4	4	9	178
23.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u, w chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się myśleć o samookaleczaniu się.	121	19	5	16	17	178
24.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się uciekać z domu.	141	18	5	9	5	178
25.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u nie chciało mi się wracać do domu i wolałem włóczyć się bez celu poza	122	19	7	16	15	178

	domem.						
26.	Przymusowy lockdown zmienił moją ocenę członków rodziny na gorsze.	92	32	33	16	5	178
27.	Przymusowy lockdown zmienił moją ocenę członków rodziny na lepsze.	23	34	65	39	17	178
28.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u, w chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się samookaleczać się.	129	10	11	9	19	178
29.	W chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się myśleć o samobójstwie.	117	14	17	15	15	178
30.	Aby uniknąć kolejnej izolacji i zdalnego nauczania jestem gotów zaszczepić się przeciwko covid-19.	70	18	35	18	37	178
31.	Po ostatniej izolacji pandemicznej nagromadziło się dużo problemów, z którymi dzieci i młodzież radzą sobie słabo.	48	24	45	34	27	178
32.	Szkoła poświęca obecnie uwagę wyłącznie na nadrobienie zaległości uczniów w nauce.	5	18	41	42	72	178
33.	Szkoła poświęca obecnie dużo uwagi na pomoc uczniom w radzeniu sobie z ich emocjami.	56	48	39	29	8	178
34.	Poza szkołą mało jest miejsc, gdzie dzieci i młodzież mogą otrzymać pomoc i wsparcie w ich problemach.	22	23	81	25	27	178
35.	Uważam, że ja i moi znajomi jesteśmy obecnie w gorszej sytuacji, niż przed lockdown'em.	51	43	37	22	25	178
36.	Z powodu wszystkich moich przeżyć w czasie lockdown'u mam bardzo złe samopoczucie, nic mi się nie chce, nie widzę sensu w dalszej nauce i relacjach z innymi ludźmi.	83	27	28	23	17	178
37.	Wolę obecnie bardziej przebywać w świecie wirtualnym (gry komputerowe, komunikatory i strony internetowe), niż rzeczywistym.	39	38	44	30	27	178

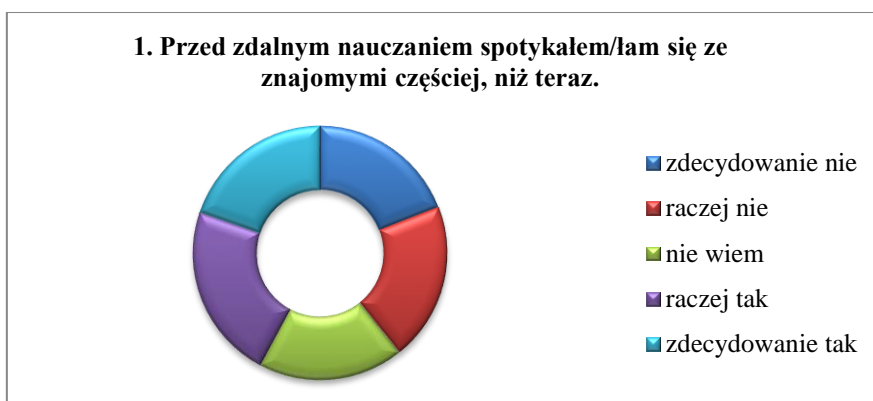
Poniżej te same wyniki w ujęciu procentowym:

lp.	stwierdzenie	zdecydowanie nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydowanie tak	suma
1.	Przed zdalnym nauczaniem spotykałam/em się ze znajomymi częściej, niż teraz.	19,1	20,2	18,6	22,5	19,7	100%
2.	Po powrocie do szkoły po zdalnym nauczaniu utrzymuję kontakt tylko z wybraną grupą znajomych.	9	30,3	12,9	21,3	26,5	100%
3.	Obecnie jest mniej okazji, żeby się	23,6	17,4	14,6	22,5	21,9	100%

	spotykać ze znajomymi, niż wcześniej.						
4.	Nie mam ochoty na częstsze widywanie się ze znajomymi, niż przed nauczaniem zdalnym.	37,1	24,7	15,7	10,1	12,3	100%
5.	Z powodu zdalnego nauczania zauważam u siebie braki wiedzy z przedmiotów szkolnych.	16,8	24,4	15,7	19,7	23,2	100%
6.	Przed zdalnym nauczaniem miałem lepsze oceny, niż teraz.	15,7	23,6	16,8	25,3	18,5	100%
7.	Zdalne nauczanie nie jest dla mnie dobrym sposobem zdobywania wiedzy.	16,8	22,5	21,3	13,5	25,8	100%
8.	Podczas lockdown'u zwiększyła się kontrola rodziców nade mną.	20,1	30,9	21,3	11,2	16,3	100%
9.	Dzięki lockdown'owi mogłem więcej czasu spędzić z rodzicami.	7,3	12,3	15,2	33,1	32	100%
10.	Dzięki lockdown'owi mogłem uzyskać od rodziców więcej wsparcia.	12,3	13,5	24,7	24,4	25,2	100%
11.	Z powodu lockdown'u miałem więcej konfliktów z rodzicami i innymi domownikami.	35,5	25,2	13,5	14,6	11,2	100%
12.	Z powodu izolacji domowej miałem mniej możliwości porozmawiania ze znajomymi o moich problemach.	30,9	24,7	14	11,8	18,5	100%
13.	Przymusowa izolacja od mojego środowiska znajomych źle wpłynęła na moje samopoczucie emocjonalne.	29,8	23,2	19,1	12,9	15,2	100%
14.	Izolacja domowa pogorszyła moje relacje z rodzicami i innymi domownikami.	48,3	33,2	9,5	3,4	5,6	100%
15.	Izolacja domowa poprawiła moje relacje z rodzicami i innymi domownikami.	9,5	16,8	28,7	25,3	19,7	100%
16.	Izolacja domowa (nauczanie zdalne) pogorszyła moje relacje z nauczycielami.	23,6	35,9	27,5	6,2	6,7	100%
17.	Izolacja domowa (nauczanie zdalne) poprawiła moje relacje z nauczycielami.	11,2	22,5	48,5	12,9	5	100%
18.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po alkohol.	82,6	3,9	5,6	2,2	5,6	100%
19.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po leki działające silnie na organizm.	84,8	4,5	5	0,6	5	100%
20.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po używki (narkotyki – np. marihuana).	90,4	3,4	3,9	0,6	1,7	100%
21.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po używki (dopalacze).	92,1	1,7	3,4	0,6	2,2	100%
22.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po papierosy lub inne wyroby tytoniowe.	86	4,5	2,2	2,2	5	100%
23.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u, w chwilach poczucia	68	10,7	2,8	9	9,5	100%

	bezradności i bezsensu zdarzało mi się myśleć o samookaleczaniu się.						
24.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się uciekać z domu.	79,3	10,1	2,8	5	2,8	100%
25.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown nie chciało mi się wracać do domu i wolałem włączyć się bez celu poza domem.	68,2	10,7	3,9	9	8,3	100%
26.	Przymusowy lockdown zmienił moją ocenę członków rodziny na gorsze.	51,7	18	18,5	9	2,8	100%
27.	Przymusowy lockdown zmienił moją ocenę członków rodziny na lepsze.	12,9	19,1	36,6	21,9	9,5	100%
28.	Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u, w chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się samookaleczać się.	72,5	5,6	6,2	5	10,7	100%
29.	W chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się myśleć o samobójstwie.	65,7	7,9	9,5	8,4	8,4	100%
30.	Aby uniknąć kolejnej izolacji i zdalnego nauczania jestem gotów zaszczepić się przeciwko covid-19.	39,3	10,1	19,7	10,1	20,8	100%
31.	Po ostatniej izolacji pandemicznej nagromadziło się dużo problemów, z którymi dzieci i młodzież radzą sobie słabo.	27	13,5	25,3	19,1	15,2	100%
32.	Szkoła poświęca obecnie uwagę wyłącznie na nadrobienie zaległości uczniów w nauce.	2,8	10,1	23	23,6	40,4	100%
33.	Szkoła poświęca obecnie dużo uwagi na pomoc uczniom w radzeniu sobie z ich emocjami.	30,5	27	21,9	16,4	4,5	100%
34.	Poza szkołą mało jest miejsc, gdzie dzieci i młodzież mogą otrzymać pomoc i wsparcie w ich problemach.	12,3	12,9	45,6	14	15,2	100%
35.	Uważam, że ja i moi znajomi jesteśmy obecnie w gorszej sytuacji, niż przed lockdown'em.	28,7	24,2	20,8	12,3	14	100%
36.	Z powodu wszystkich moich przeżyć w czasie lockdown'u mam bardzo złe samopoczucie, nic mi się nie chce, nie widzę sensu w dalszej nauce i relacjach z innymi ludźmi.	46,6	15,2	15,7	12,9	9,5	100%
37.	Wolę obecnie bardziej przebywać w świecie wirtualnym (gry komputerowe, komunikatory i strony internetowe), niż rzeczywistym.	21,9	21,3	24,7	16,9	15,2	100%

Zaprezentowane powyżej zbiorcze dane liczbowe staną się bardziej czytelne, jeśli zobrazowane zostaną w graficzny sposób w formie wykresu. Pozwoli to lepiej argumentować w oparciu o grafikę. Oto analiza graficzna danych statystycznych:

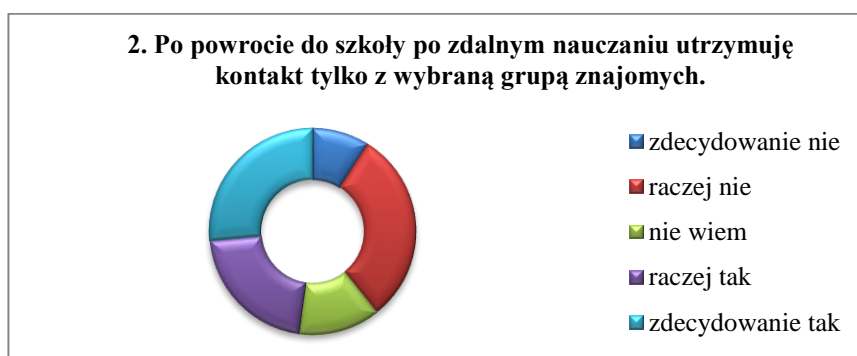

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 19,1 %**
- ✓ **raczej nie – 20,2 %**
- ✓ **nie wiem – 18,6 %**
- ✓ **raczej tak – 22,5 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 19,7 %**

42,2 % respondentów potwierdza, że przed zdalnym nauczaniem spotykali się częściej ze znajomymi, niż po powrocie do nauczania stacjonarnego, oznacza to, że blisko połowa respondentów zauważa ograniczenie sfery towarzyskiej w codziennym życiu. Może mieć na to wpływ zarówno zaburzenie relacji wywołane izolacją, jak i utrzymujący się strach przed infekcją koronawirusem.

39,3 % respondentów nie dostrzega zmian w omawianym zakresie lub ewentualna zmiana nie jest przez nich postrzegana, jako istotna dolegliwość.

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 9 %**
- ✓ **raczej nie – 30,3 %**
- ✓ **nie wiem – 12,9 %**
- ✓ **raczej tak – 21,3 %**

✓ **zdecydowanie tak – 26,5 %**

47,8 % respondentów, czyli niemal połowa badanych wyraźnie zauważa zmianę strukturę otwartości społecznej przez ograniczenie spotkań do wąskiego kręgu znajomych, co niezależnie od przyczyn, ma wpływ negatywny na proces odtworzenia relacji społecznych (zwartości, spójności i różnorodności więzi) sprzed pandemii.

39,3 % respondentów nie zmieniło nic w swoich relacjach z rówieśnikami, co jest samo w sobie dobrą informacją.

Odpowiedzi respondentów:

✓ **zdecydowanie nie – 23,6 %**

✓ **raczej nie – 17,4 %**

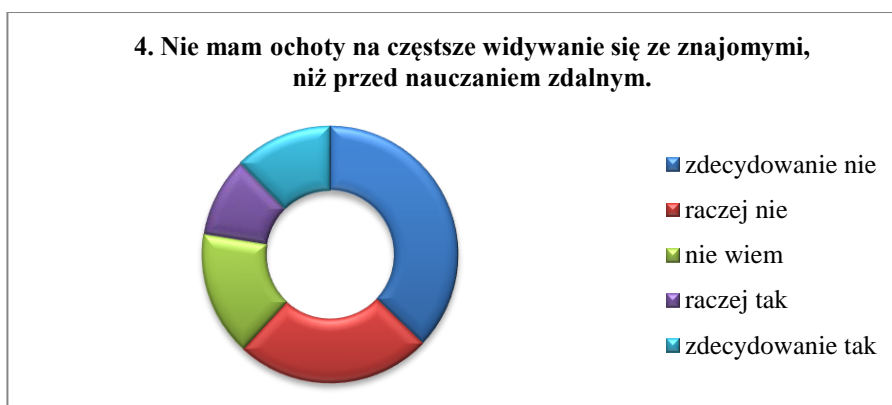
✓ **nie wiem – 14,6 %**

✓ **raczej tak – 22,5 %**

✓ **zdecydowanie tak – 21,9 %**

44,4 % respondentów potwierdza fakt, że mają obecnie mniej okazji do spotkań, niż wcześniej, co może mieć bezpośredni związek z funkcjonowaniem społeczeństwa w warunkach obostrzeń pandemicznych związanych z ograniczeniem swobody poruszania się oraz limitami odwiedzających miejsca publiczne. Jest to niekorzystne dla relacji rówieśniczych i jednocześnie korzystne dla zdrowia publicznego.

41 % respondentów w tych samych warunkach społecznych nie widzi żadnych ograniczeń w intensywności swojej aktywności towarzyskiej, co pozostaje w sprzeczności z opisanymi powyżej ograniczeniami. Można to zatem rozumieć, jako lekceważenie tych ograniczeń pandemicznych. Jest to korzystne dla relacji rówieśniczych i jednocześnie niekorzystne dla zdrowia publicznego i poszanowania norm społecznych.

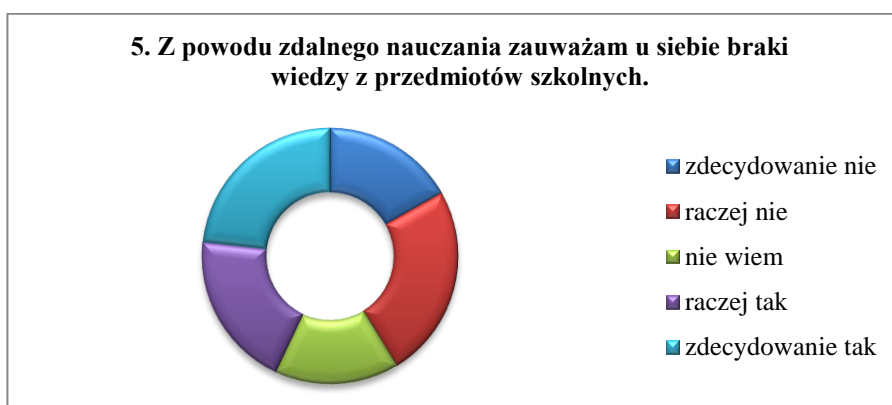

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 37,1 %**
- ✓ **raczej nie – 24,7 %**
- ✓ **nie wiem – 15,7 %**
- ✓ **raczej tak – 10,1 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 12,3 %**

61,8 % respondentów zaprzecza tej defetystycznej postawie, co jest informacją z gruntu pozytywną, ponieważ oznacza, że u niemal 2/3 respondentów izolacja pandemiczna nie osłabiła potrzeb w obszarze relacji rówieśniczych.

Suma 22,4 % respondentów, których izolacja pandemiczna zniechęciła do podtrzymywania intensywności relacji na poziomie sprzed izolacji pandemicznej stanowi jednak poważny sygnał alarmowy, gdyż żadnej społeczności nie stać na utratę aktywności 1/5 populacji jednocześnie. Co więcej – należy zdiagnozować przyczyny takiej niepokojącej postawy.

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 16,8 %**
- ✓ **raczej nie – 24,4 %**

- ✓ **nie wiem – 15,7 %**
- ✓ **raczej tak – 19,7 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 23,2 %**

41,2 % nie widzi problemu w zakresie opanowania podstawy programowej w nauczaniu zdalnym. Część tych respondentów, to prawdziwi „szczęściarze”, których zdolności poznawcze i wsparcie rodziny uchroniły przed powstaniem deficytów poznawczych. Jednakże bardziej racjonalne jest założenie, że większość tych respondentów może nie doceniać wagi problemu, lub nie utożsamiają się oni z obawami nauczycieli i rodziców.

15,7 % nie ma zdania, to znaczy, że albo nie poddała tego problemu rzetelnej autorefleksji, albo poziom opanowania wiedzy jest im obojętny.

42,9 % respondentów odważnie przyznaje, że izolacja pandemiczna i nauczanie zdalne skutkuje u nich zauważalnymi deficytami w zakresie opanowania podstawy programowej nauczania przedmiotów szkolnych. Ci respondenci prezentują krytyczny i racjonalny stosunek do swojego kształcenia, co stanowi prawidłowe podłoże motywacyjne do wdrażania edukacyjnych programów naprawczych.

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 15,7 %**
- ✓ **raczej nie – 23,6 %**
- ✓ **nie wiem – 16,8%**
- ✓ **raczej tak – 25,3 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 18,5 %**

43,8 % respondentów potwierdza, że przed zdalnym nauczaniem mieli lepsze oceny cząstkowe. Jest to podobny rząd wielkości, co w pytaniu poprzednim, co potwierdza rzetelność otrzymanych informacji.

39,3 % respondentów nie widzi specjalnej różnicy w swoich ocenach przed i po nauczaniu zdalnym, co wymagało by bliższej ocenie, czy wynika to z bardzo intensywnej pracy ucznia, czy też jest bezrefleksyjnym podejściem do ocen szkolnych.

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 16,8 %**
- ✓ **raczej nie – 22,5 %**
- ✓ **nie wiem – 21,3 %**
- ✓ **raczej tak – 13,5 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 25,8 %**

Zakładając, że respondenci dobrze zrozumieli pytanie zawierające podwójne zaprzeczenie, to 39,3 % spośród nich potwierdza, że zdalne nauczanie nie jest dla nich dobrą formą nauczania, dokładnie tyle samo respondentów – 39,3 % jest przeciwnego zdania akceptując tę formę nauczania (zatem ewentualna pomyłka w rozumieniu pytania jest bez znaczenia, ponieważ wynik liczbowy jest taki sam!). Niepokoić musi raczej fakt, że aż 21,3 % respondentów nie ma zdania na ten temat, co oznaczało by, że ci respondenci mają słaby wgląd w ten problem.

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 20,2 %**
- ✓ **raczej nie – 30,9 %**
- ✓ **nie wiem – 21,3 %**

- ✓ **raczej tak – 11,2 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 16,3 %**

Zaledwie 27,5 % respondentów doświadczyło podczas lockdown'u poczucia wzmożenia kontroli rodzicielskiej. Biorąc pod uwagę, że wielu dorosłych także pozostawało w domach na kwarantannach, izolacjach, czy pracy zdalnej, wynik ten wskazuje, że lockdown nie wpłynął szczególnie na intensywność relacji rodzinnych.

Potwierdza to dobitnie fakt, że aż 51,1 % respondentów nie doświadczyło, mimo wspólnego pozostawania w domu podczas lockdown'u, wzmożenia kontroli rodzicielskiej.

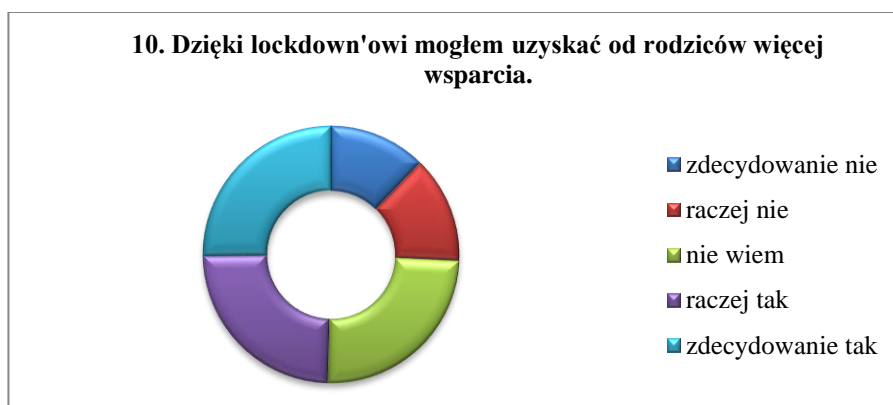

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 7,3 %**
- ✓ **raczej nie – 12,3 %**
- ✓ **nie wiem – 15,2 %**
- ✓ **raczej tak – 33,1 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 32 %**

Aż 63,1 % respondentów potwierdza tę, jedną z nielicznych zalet lockdown'u. W zestawieniu z poprzednim pytaniem można wysnuć optymistyczny wniosek, że poczucie wzmożenia więzi z rodzicami nie łączyło się ze wzmożoną kontrolą z ich strony, co by dobrze świadczyło o tych relacjach.

Niestety, aż 19,6 % respondentów nie mogło spędzić więcej czasu z rodzicami i jeśli dodać 15,2 % respondentów, którzy nie potrafili na to pytanie odpowiedzieć jednoznacznie, to mamy dużą grupę 34,8 % respondentów, którym lockdown nie przyniósł szansy na wzmocnienie więzi z rodzicami. Należy mieć nadzieję, że było to spowodowane czynnikami obiektywnymi (np. praca poza domem), a nie brakiem dobrej woli lub nieprawidłowym przebiegiem relacji rodzinnych.

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie** – 12,3 %
- ✓ **raczej nie** – 13,5 %
- ✓ **nie wiem** – 24,7 %
- ✓ **raczej tak** – 24,4 %
- ✓ **zdecydowanie tak** – 25,2 %

Z punktu widzenia psychologii społecznej i pedagogiki należało by spodziewać się w tym miejscu maksymalnie dużej ilości wyborów pozytywnych. W tym kontekście niestety zaledwie 49,6 % respondentów potwierdza ten fakt (to dużo, ale za mało...). To wprawdzie niemal połowa pytaných uczniów, ale druga połowa, albo wprost zaprzecza pozyskaniu takiego wsparcia (25,8 % respondentów), albo nie potrafi takiego ewentualnego wsparcia zdefiniować i dostrzec w swojej „biografii kowidowej” (24,7%). Jest to zapewne pewien przyczynek do rozważenia tezy, że część rodziców zwyczajnie zawiodła...

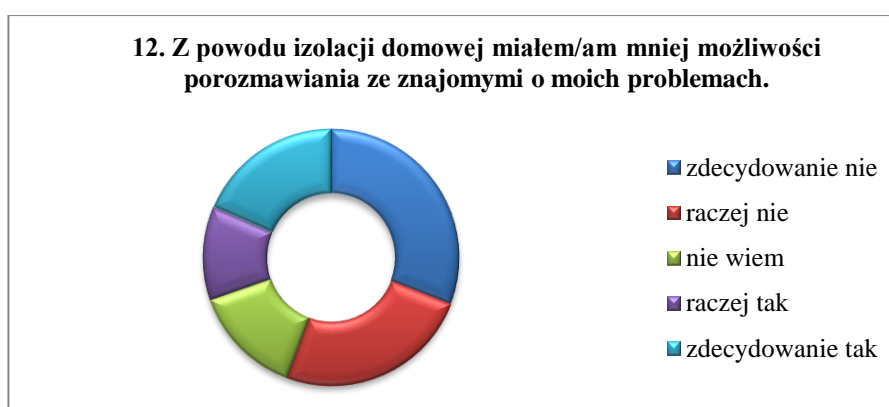
Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie** – 35,5 %
- ✓ **raczej nie** – 25,2 %
- ✓ **nie wiem** – 13,5 %
- ✓ **raczej tak** – 14,6 %

✓ **zdecydowanie tak – 11,2 %**

60,7 % respondentów zaprzecza występowaniu zwiększonej liczby konfliktów z powodu wspólnej izolacji pandemicznej. Jest to powód do przypuszczania, że rodziny tych respondentów stanęły w tym zakresie na wysokości zadania.

Jednakże 25,8 % respondentów zauważa w swoich relacjach wzrost ilości zachowań konfliktowych, zatem u ¼ badanej populacji, to rzeczywisty problem (także ilościowy). 13,5 % respondentów nie potrafi ocenić, czy liczba konfliktów w rodzinie wzrosła, być może dlatego, że już wcześniej była na dużym poziomie. W jakiś sposób w kryzysie pozostaje zatem 39,3 % respondentów, a to już skala alarmująca.

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 30,9 %**
- ✓ **raczej nie – 24,7 %**
- ✓ **nie wiem – 14 %**
- ✓ **raczej tak – 11,8 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 18,5 %**

30,3 % respondentów potwierdza taką zależność zmniejszonej możliwości kontaktów ze znajomymi od izolacji pandemicznej, są to zapewne rodziny staranniejsze i odpowiedzialniejsze podchodzące do zasad sanitarnych obostrzeń kowidowych.

Trochę w tym kontekście słabo wygląda wynik respondentów (55,6 %), którym izolacja pandemiczna w tym zakresie nie przeszkadzała. Są to albo osoby, które płynnie przeszły z komunikacji bezpośredniej do elektronicznej, albo raczej osoby, które bezrefleksyjnie lekcewały ograniczenia sanitarne w tym zakresie. 14 % badanych nie potrafi zająć stanowiska w tak oczywistej sprawie, to znaczy, że dla nich rozmowa z rówieśnikami o swoich problemach nie jest oczywistą sprawą.

**13. Przymusowa izolacja od mojego środowiska znajomych
źle wpłynęła na moje samopoczucie emocjonalne.**

- zdecydowanie nie
- raczej nie
- nie wiem
- raczej tak
- zdecydowanie tak

Odpowiedzi respondentów:

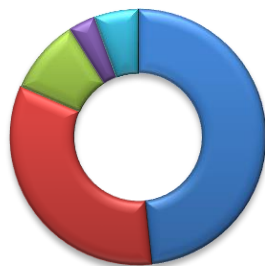
- ✓ **zdecydowanie nie – 29,8 %**
- ✓ **raczej nie – 23,2 %**
- ✓ **nie wiem – 19,1 %**
- ✓ **raczej tak – 12,9 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 15,2 %**

Biorąc pod uwagę niepokojące sygnały dochodzące od nauczycieli i rodziców na temat osłabionej kondycji emocjonalnej dzieci i młodzieży po lockdown'ie – wynik 53 % badanych stwierdzających brak stanów obniżenia nastroju po izolacji pandemicznej od kolegów, pozwala wątpić w alarmistyczny wydźwięk tych komunikatów.

Jednakże źródłem tego niepokoju może być (i pewnie jest) zła kondycja emocjonalna u 28,1 % respondentów sygnalizujących złe samopoczucie, a to przecież niepokojąco duża grupa badanych (ponad ¼ badanej populacji).

**14. Izolacja domowa pogorszyła moje relacje z rodzicami i
innymi domownikami.**

- zdecydowanie nie
- raczej nie
- nie wiem
- raczej tak
- zdecydowanie tak

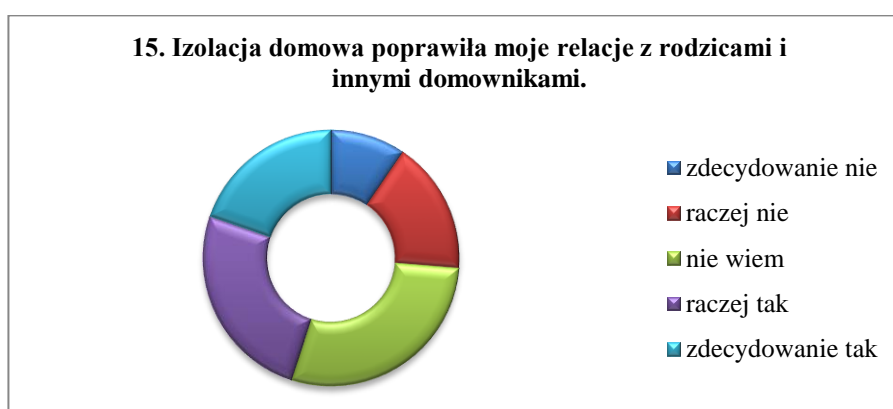
Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 48,3 %**
- ✓ **raczej nie – 33,2 %**
- ✓ **nie wiem – 9,5 %**

- ✓ **raczej tak** – 3,4 %
- ✓ **zdecydowanie tak** – 5,6 %

Analiza wyborów respondentów w tym punkcie musi napawać optymizmem, jeśli zauważyć, że aż 81,5 % badanych stwierdza brak wpływu lockdown'u na pogorszenie się relacji z bliskimi. Należało by uznać ten stan za pożądany standard, lecz uwagę musi zwrócić ta grupa respondentów, która stwierdza pogorszenie się relacji z bliskimi, co jest oczywistym zaburzeniem fundamentalnych dla prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży potrzeb: bezpieczeństwa, akceptacji, przynależności i afiliacji wreszcie.

Grupa zatem 9 % badanych o zaburzonych relacjach z bliskimi, lub 9,5 % nie potrafiących te relacje zdefiniować, to grupa łącznie o 18,5 % za duża.

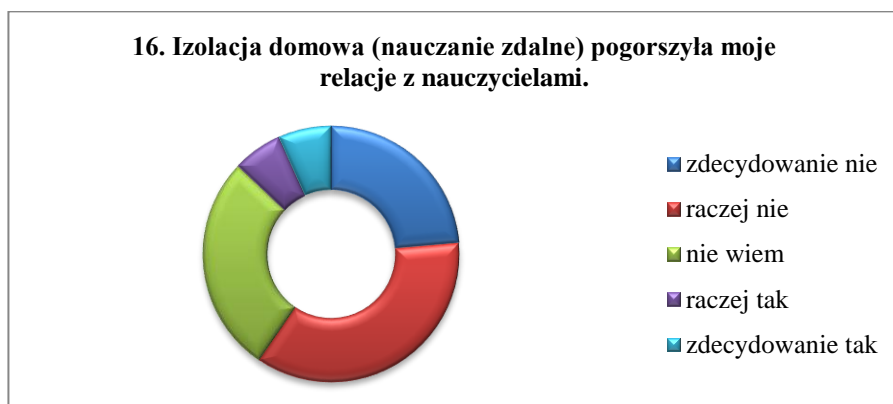
Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie** – 9,5 %
- ✓ **raczej nie** – 16,8 %
- ✓ **nie wiem** – 28,7 %
- ✓ **raczej tak** – 25,3 %
- ✓ **zdecydowanie tak** – 19,7 %

Wyniki tego pytania warto porównać z poprzednim pytaniem, bo skoro wcześniej ponad 80 % badanych nie stwierdziło pogorszenia się relacji z bliskimi, to teraz aż 45 % wręcz zauważa poprawę tych relacji (być może w skutek wspólnie spędzonego czasu lub wzajemnego wsparcia w niewygodach izolacji). Z prostego rachunku wynika zatem, że dla ponad 35 % respondentów te relacje są praktycznie takie same.

26,3 % respondentów nie znajduje jednak poprawy w relacjach z bliskimi, co może wskazywać na jakieś zaburzenia w tych relacjach albo o przeszkodach, które nie pozwoliły tych relacji poprawić. Dość zaskakujący jest wysoki poziom odpowiedzi niezdecydowanych, bo aż 28,7 %. Czy oznacza to, że niemal 1/3 respondentów nie ma wglądu w stan swoich relacji z bliskimi (?!), czy też jest to klasyczny uczniowski wybieg uchylania się od odpowiedzi obciążającej emocjonalnie (np. budzącej niepokój, zawstydzenie, niechęć)?

Oznaczało by to, że w tej dużej grupie „niewiedzących” są osoby usiłujące ukryć przykrą prawdę.

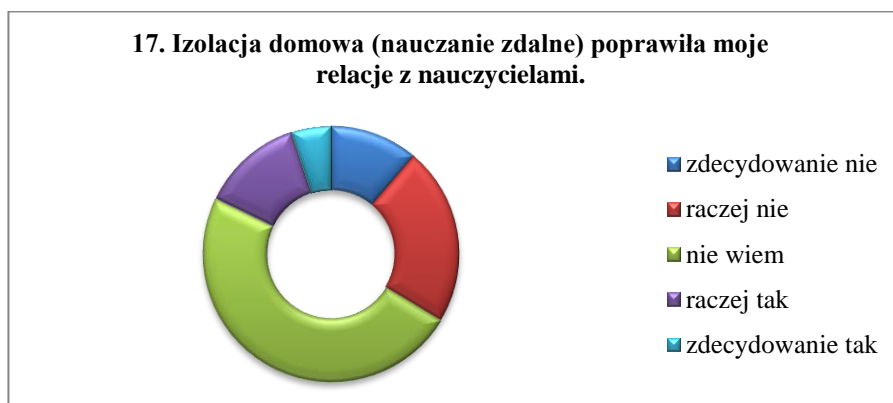

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 23,6 %**
- ✓ **raczej nie – 35,9 %**
- ✓ **nie wiem – 27,5 %**
- ✓ **raczej tak – 6,2 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 6,7 %**

Aż 59,5 % respondentów zaprzecza pogorszeniu się relacji z nauczycielami, co pozwala przypuszczać, że ta grupa dobrze poradziła się z nowym sposobem kreowania komunikacji za pośrednictwem ICT (TIK). I to jest dobra wiadomość.

Jednakże aż 12,9 % uczniów zauważa pogorszenie relacji z nauczycielem. Jest to niezwykle ważna informacja wskazująca na pilną potrzebę ewaluacji w zakresie nauczania zdalnego pod kątem utraty prawidłowej więzi nauczyciela z uczniami. Ponownie dość duża grupa badanych o nieokreślonym stosunku do problemu, bo aż 27,5 % - wskazuje bądź na bezrefleksyjny stosunek do sprawy, bądź ujawnia wspomniany wcześniej mechanizm obronny polegający na uchylaniu się od prawdziwej odpowiedzi w oczekiwaniu repulsji.

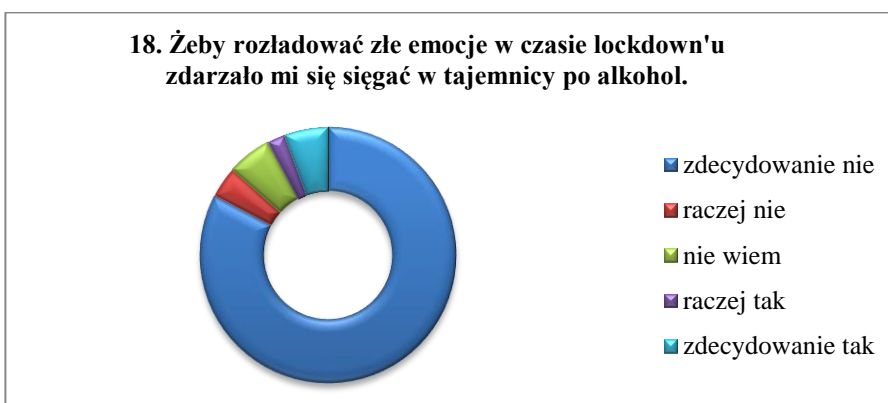

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ zdecydowanie nie – 11,2 %
- ✓ **raczej nie** – 22,5 %
- ✓ **nie wiem** – 48,5 %
- ✓ **raczej tak** – 12,9 %
- ✓ **zdecydowanie tak** – 5 %

Odwrotnie zadane pytanie pozwala zweryfikować uzyskane wcześniej dane. O ile wcześniej 59,5 % badanych nie stwierdziło pogorszenia relacji z nauczycielami, to obecnie 33,7 % respondentów, nie stwierdziła poprawy stosunków z nauczycielami, co oznacza, że dla tych respondentów sytuacja w zakresie relacji z nauczycielami jest stabilna i nie ulega zmianie niezależnie od czynników zewnętrznych. 17,9 % badanych zauważa poprawę relacji, co może mieć związek ze zmianą stylu komunikacji.

Niezwykle zdumiewająca jest wysokość odpowiedzi niezdecydowanych, bo aż 48,5 % respondentów. Trudno uwierzyć, że niemal połowa badanych nie posiada wglądu w swoje relacje z nauczycielem (tak ważne życiu szkolnym ucznia) i raczej należy zakładać, że to pytanie z jakiś przyczyn bardzo mocno naruszyło komfort i bezpieczeństwo badanych, co wymaga głębszej analizy.

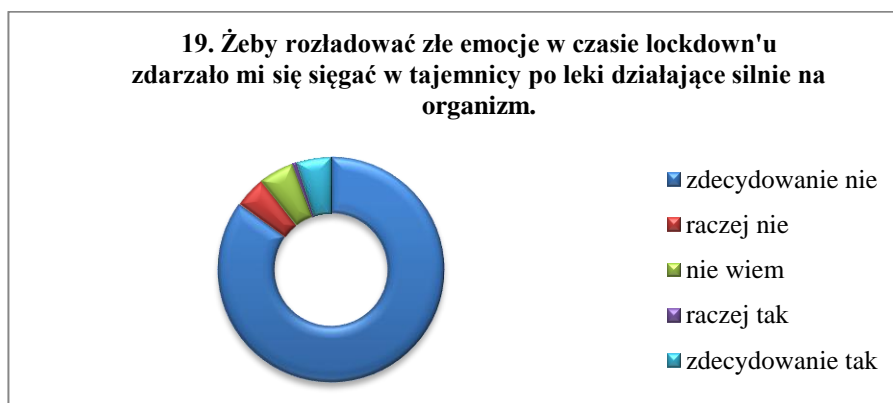
Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie** – 82,6%
- ✓ **raczej nie** – 3,9 %
- ✓ **nie wiem** – 5,6 %
- ✓ **raczej tak** – 2,2 %
- ✓ **zdecydowanie tak** – 5,6 %

86.5 % respondentów zaprzecza temu procederowi, co samo w sobie jest informacją bardzo pozytywną i dobrze świadczącą o kondycji zdrowotnej i aksjologicznej tych rodzin.

Jednakże 7,8 % badanych, którzy w desperacji po alkohol sięgnęli, to grupa 14 osób, które bezdyskusyjnie potrzebują natychmiastowego wsparcia i interwencji.

Jeśli odpowiedź „nie wiem” wcześniej budziła czyjeś wątpliwości, jako sposób na unikanie spodziewanych negatywnych skutków przyznania się do prawdy, to w obecnym pytaniu znajdujemy jednoznaczne potwierdzenie tej tezy. Oto 5,6 % badanych (10 uczniów) – „nie wie, czy sięgali po alkohol”.... Brak logiki w tej odpowiedzi nie da się inaczej wytłumaczyć, niż w proponowany wcześniej sposób. Możemy zatem śmiało doliczyć tych respondentów do grupy ryzyka i widzieć w niej łącznie 13.4 % badanych (czyli już 24 osoby).

Odpowiedzi respondentów:

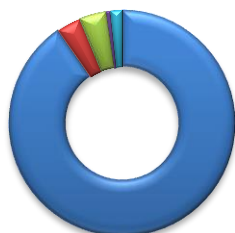
- ✓ **zdecydowanie nie – 84,8 %**
- ✓ **raczej nie – 4,5 %**
- ✓ **nie wiem – 5 %**
- ✓ **raczej tak – 0,6 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 5 %**

Negatywna (szczęśliwie) liczba aż 89,3 % głosów sprzeciwu jest bardzo dobrym prognostykiem, co do kondycji zdrowotnej rodzin, ale 5,6 % badanych przyznających się do przejawów lekomanii, jako sposobu na rozładowanie stresu każe zadać pytania – skąd ten wzorzec zachowania, skąd wiedza o takich środkach psychoaktywnych, no i wreszcie – skąd same leki (kto je sprzedał nieletniemu, czy może komu one zginęły)?

Jeśli dodać (na zasadzie wyżej udowodnionej) do tej sumy 5 % „niewiedzących czy brali w tajemnicy leki”, to mamy już 10, 6 % (19 uczniów), którzy podjęli bardzo ryzykowne zachowania o potencjalnie nieprzewidywalnych skutkach.

20. Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po narkotyki (np. marihuanę).

- zdecydowanie nie
- raczej nie
- nie wiem
- raczej tak
- zdecydowanie tak

Odpowiedzi respondentów:

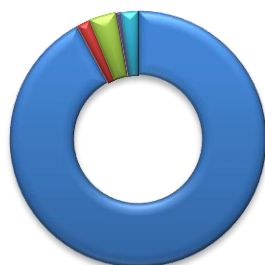
- ✓ **zdecydowanie nie – 90,4 %**
- ✓ **raczej nie – 3,4 %**
- ✓ **nie wiem – 3,9 %**
- ✓ **raczej tak – 0,6 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 1,7 %**

93,8 % respondentów budzi nasz szacunek zaprzeczając takiemu zachowaniu, co bardzo dobrze świadczy o wykonanej zapewne wcześniej wychowawczej pracy pedagogicznej w zakresie profilaktyki uzależnień. Świadczyć też może o, ciągle jeszcze niskiej, dostępności takich używek w środowisku złotoryjskim, w porównaniu z większymi ośrodkami.

2,3 % respondentów ujawnia jednak takie zachowanie ryzykowne, a jeśli dodać analogicznie kolejne niewiedzące osoby – 3,9 %, to mamy w sumie 6,2 % badanych (11 osób), które pokonały barierę strachu i zapaliły jointa, a do tego – potrafiły się w narkotyk zaopatrzyć (!). Nie jest to sygnał, który można zlekceważyć.

21. Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się sięgać w tajemnicy po dopalacze.

- zdecydowanie nie
- raczej nie
- nie wiem
- raczej tak
- zdecydowanie tak

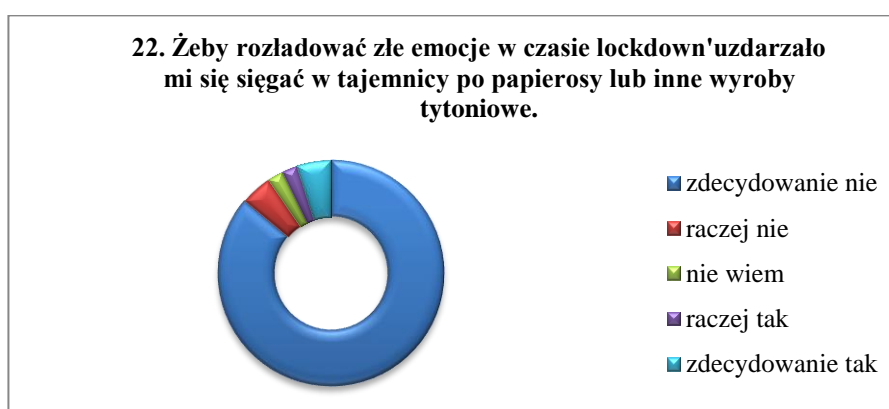
Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 92,1 %**

- ✓ **raczej nie** – 1,7 %
- ✓ **nie wiem** – 3,4 %
- ✓ **raczej tak** – 0,6 %
- ✓ **zdecydowanie tak** – 2,2 %

Kolejne pytanie o bardzo ryzykowne zachowania dzieci i młodzieży przynosi zaprzeczenie aż u 92,1 % respondentów i to jest oczywiście dobra wiadomość.

Analogicznie do poprzednich (obciążających, trudnych) pytań łącznie 2,8 % badanych a z „niewiedzącymi” 6,2 % uczniów bezpośrednio i pośrednio potwierdza kontakt z dopalaczami (11 uczniów). Biorąc pod uwagę, jak niebezpieczne są to substancje i jak nieobliczalne mogą dawać skutki – sprawa wymaga pogłębionej interwencji.

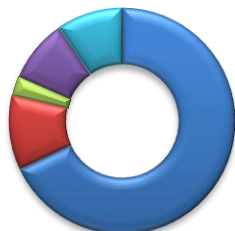
Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie** – 86 %
- ✓ **raczej nie** – 4,5 %
- ✓ **nie wiem** – 2,2 %
- ✓ **raczej tak** – 2,2 %
- ✓ **zdecydowanie tak** – 5 %

90,5 % respondentów zaprzecza używaniu nikotyny, co w badaniu osób dorosłych byłoby wynikiem znakomitym. Jednakże w odniesieniu do badań w grupie nieletnich nie można zignorować faktu, że 7,2 % badanych przyznaje się do palenia papierosów, a łącznie z „niewiedzącymi”, w sumie 9,4 % respondentów (17 nieletnich) ma kontakt z tym nałogiem. Jest to oczywiście asumpt do powtórzenia działań w zakresie profilaktyki uzależnień.

23. Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u, w chwilach poczucia bezradności i bezsensu zdarzało mi się myśleć o samookaleczeniu się.

■ zdecydowanie nie
■ raczej nie
■ nie wiem
■ raczej tak
■ zdecydowanie tak

Odpowiedzi respondentów:

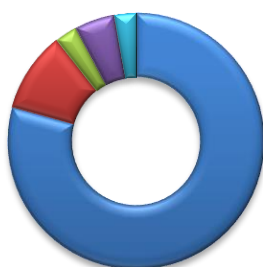
- ✓ **zdecydowanie nie – 68 %**
- ✓ **raczej nie – 10,7 %**
- ✓ **nie wiem – 2,8 %**
- ✓ **raczej tak – 9 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 9,5 %**

Pytanie ankietowe nie dotyczy faktów dokonanych samookaleczeń, ponieważ z zasady są one możliwe do wykrycia i podjęcia interwencji. Działanie profilaktyczne skupia się raczej na obserwacji sfery wolicjonalnej u dzieci i młodzieży, by zdiagnozować niebezpieczną tendencję zanim dojdzie do jej operacjonalizacji i skutków.

Zatem wolnych od tego rodzaju natręctw myślowych jest 78,7 % respondentów. W tym kontekście suma 18,5 % badanych zgłaszających takie myśli w połączeniu z „niewiedzącymi” – daje 21,3 % uczniów. Oznacza to, że ten destrukcyjny mechanizm rozładowania napięcia emocjonalnego przez autoagresję wystąpił u 28 uczniów szkół podstawowych. Jest to 28 potencjalnych dramatów osobistych i rodzinnych, którym trzeba zdecydowanie zapobiec.

24. Żeby rozładować złe emocje w czasie lockdown'u zdarzało mi się uciekać z domu.

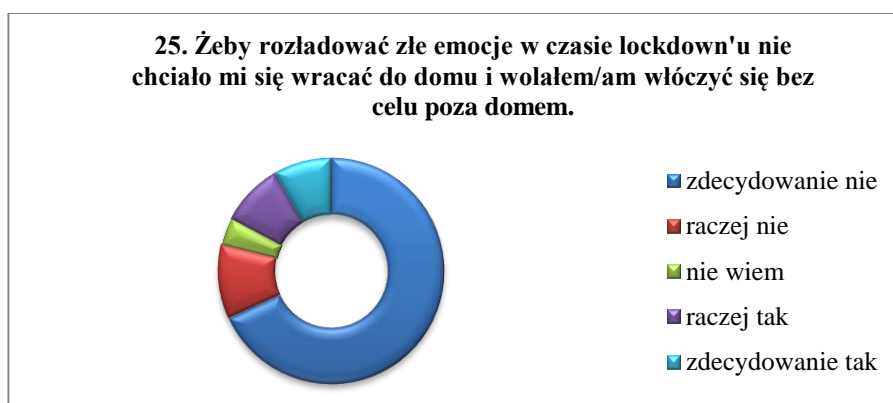
■ zdecydowanie nie
■ raczej nie
■ nie wiem
■ raczej tak
■ zdecydowanie tak

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ zdecydowanie nie – 79,3 %
- ✓ raczej nie – 10,1 %
- ✓ nie wiem – 2,8 %
- ✓ raczej tak – 5 %
- ✓ zdecydowanie tak – 2,8 %

89,4 % respondentów nie ma doświadczeń z uciezkami z domu, co oznacza, że znajdują siłę i w miarę prawidłowy klimat na rozwiązywanie problemów osobistych i z relacją w środowisku ich występowania – to powinna być norma społeczna.

Analogicznie do w/w paradygmatu interpretacji obliczeń – 10,6 % badanych podjęło próbę uciezki z domu, bądź poważnie taką próbę rozważało, co oznacza, że ich poziom desperacji i bezradności przekreślił możliwość rozwiązania nagromadzonych problemów w domu. Wyniki tego pytania wskazują, że 19 rodzin na cito potrzebuje terapii rodzinnej tym bardziej, że wśród terapeutów rodzinnych powszechny jest pogląd, że wielu młodych ludzi zaczyna od uciezek z domu a kończy na ucieczce z życia (samotność, emigracja wewnętrzna, uzależnienia, zachowania suicydalne).

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ zdecydowanie nie – 68,2 %
- ✓ raczej nie – 10,7 %
- ✓ nie wiem – 3,9 %
- ✓ raczej tak – 9 %
- ✓ zdecydowanie tak – 8,3 %

Włóczęstwo lub sama skłonność do niego, poza oczywistymi zagrożeniami, niesie też informację o bardzo niebezpiecznym osłabieniu emocjonalnej więzi dziecka ze środowiskiem rodzinnym, co samo w sobie stanowić powinno swoisty sygnał alarmowy.

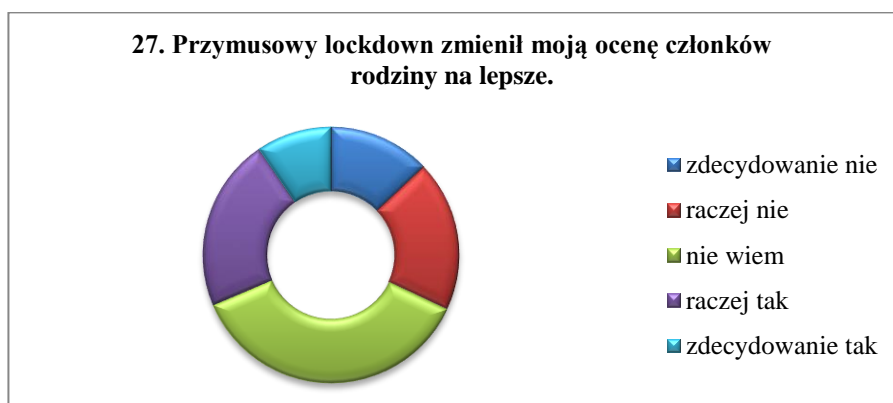
78,9 % respondentów nie ma takich doświadczeń ani skłonności, lecz 21,2 % badanych zgłasza takie doświadczenie (lub choćby myśli o tym), co oznacza, że należy przyrzeć się relacjom rodzinnym u 1/5 populacji badanych uczniów (tu: 38 rodzin).

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 51,7 %**
- ✓ **raczej nie – 18 %**
- ✓ **nie wiem – 18,5 %**
- ✓ **raczej tak – 9 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 2,8 %**

Zaledwie 69,7 % respondentów zaprzecza obniżeniu oceny bliskich po doświadczeniach lockdown'u. Trudno zakładać, że aż 18,5 % badanych nie potrafi samodzielnie ocenić swój stosunek do bliskich, dlatego też uzasadnionym jest potraktowanie tych wyborów, jako zawołowane potwierdzenie, co w połączeniu 11,8 % wyborów potwierdzających daje 30,3 % dewaluacji oceny postaw bliskich po okresie izolacji (tu: 54 osoby).

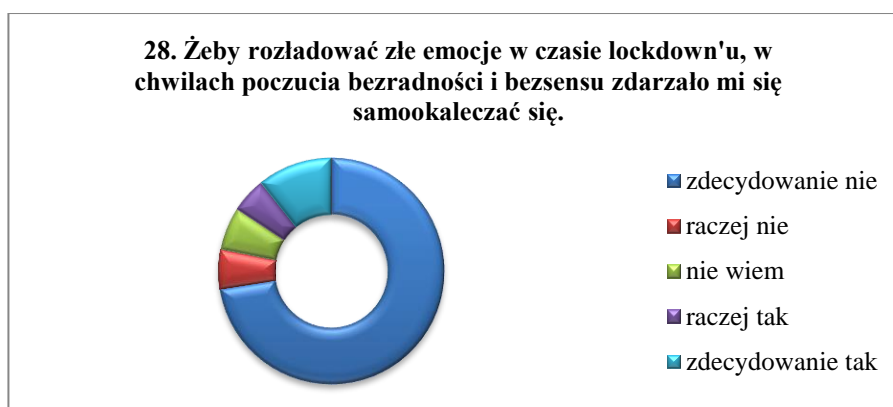

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 12,9 %**
- ✓ **raczej nie – 19,1 %**
- ✓ **nie wiem – 36,6 %**
- ✓ **raczej tak – 21,9 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 9,5 %**

31,4 % respondentów potwierdza, że po doświadczeniu izolacji rodzina zyskała w oczach ucznia. W korelacji z poprzednim pytaniem wynika, że dla ok. 30 % respondentów lock down nie był sytuacją mającą wpływ na ocenę rodziny.

32 % badanych zaprzecza, by doświadczenie izolacji podniosło ocenę rodziny w ich oczach. Niepokoi ponownie duża liczba wyborów unikających jednoznacznej oceny, co skłania do uznania, że jest to mechanizm unikania oceny negatywnej. W zestawieniu łącznym zatem aż 68,6 % badanych nie ma pozytywnych asocjacji z postawą członków rodziny w dobie izolacji pandemicznej.

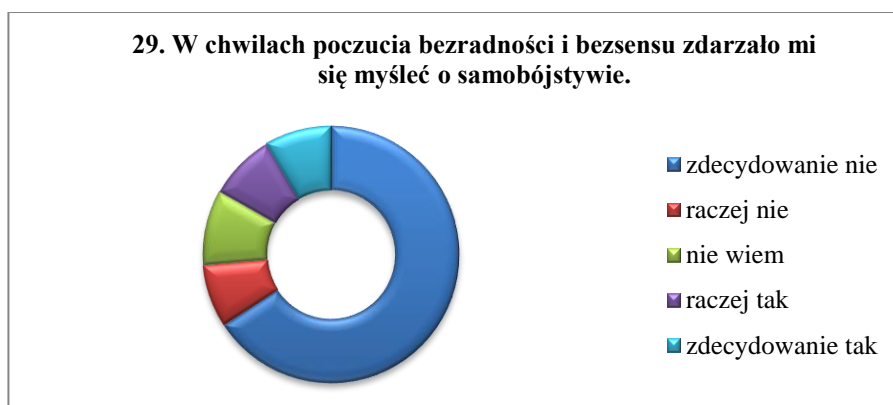

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 72,5 %**
- ✓ **raczej nie – 5,6 %**
- ✓ **nie wiem – 6,2 %**
- ✓ **raczej tak – 5 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 10,7 %**

Niniejsze pytanie należy do pytań kontrolnych, które umieszcza się w kwestionariuszu w celu zdiagnozowania skupienia uwagi i rzetelności odpowiedzi respondentów. Pytanie 23 porusza kwestię natręctw myślowych dotyczących samookaleczania się, niniejsze pytanie dotyczy czynności dokonanej.

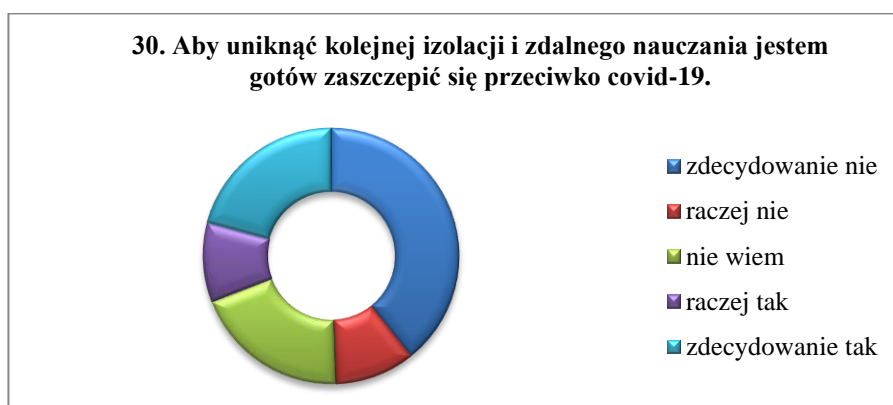
78,1 % respondentów zaprzecza takim czynnościom, co niemal pokrywa się z wyborami pyt. 23. Trudno zaakceptować wybory badanych, którzy „nie wiedzą, czy się samookaleczali”, zatem licząc łącznie 21,9 % respondentów potwierdza podejmowanie takich prób, co także pokrywa się z wyborami w pyt. 23. Porównywalność dokonanych wyborów w pytaniach 23 i 28 dobrze świadczy o skupieniu uwagi respondentów oraz rzetelności ich wyborów, lecz nie zwalnia z niepokoju o bardzo duży poziom skłonności nieletnich do odreagowywania napięć i frustracji poprzez samookaleczenia lub natręctwa na ten temat.

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ zdecydowanie nie – 65,7 %
- ✓ raczej nie – 7,9 %
- ✓ nie wiem – 9,5 %
- ✓ raczej tak – 8,4 %
- ✓ zdecydowanie tak – 8,4 %

Tego rodzaju pytania o zachowania suicydalne nie mają częściowo dobrych odpowiedzi, a tylko częściowo złych. Praktycznie każda odpowiedź daje pole do niepokojącej interpretacji, bo już jedna odpowiedź twierdząca, to o jedną za dużo. W niniejszym badaniu zaledwie 73,6 % respondentów zaprzecza myślom suicydalnym. Aż 16,8 % badanych miało myśli samobójcze i jeśli nawet część z nich incydentalnie, to jest to już poważny sygnał alarmowy. Biorąc pod uwagę 9,5 % „niewiedzących” czy mieli myśli samobójcze (?!), mamy łącznie 26,3 % populacji badanych, którzy doszli do takiego poziomu desperacji, frustracji, lęku, że mieli myśli samobójcze. To już nie sygnał alarmowy, ale prawdziwy alarm. W samej grupie badawczej mowa o ok. 47 osobach (!).

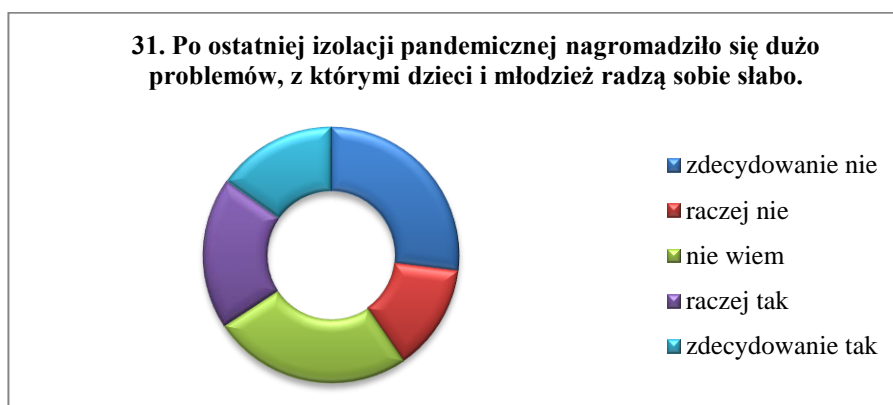
Odpowiedzi respondentów:

- ✓ zdecydowanie nie – 39,3 %
- ✓ raczej nie – 10,1 %

- ✓ **nie wiem – 19,7 %**
- ✓ **raczej tak – 10,1 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 20,8 %**

Po wszystkich odpowiedziach respondentów opisujących negatywne, bardzo negatywne i wręcz traumatyczne doświadczenia związane z lockdown'em, nauczaniem zdalnym i izolacją pandemiczną, spodziewać się by należało, że badani z entuzjazmem zaakceptują rozwiązanie, które niweluje wszystkie powyższe problemy jednocześnie. Tymczasem uczestnicy badania odpowiedzieli twierdząco (zgodnie z naiwnym oczekiwaniem autora badań) w zaledwie 30,9 % respondentów, czyli zaledwie w 1/3 populacji badanych dzieci i młodzieży. Jest to oczywiście dalece za mało, by osiągnąć poziom odporności populacyjnej. Aż 49,3 %, niemal połowa respondentów nie wyniosła ze swoich doświadczeń żadnej konstruktywnej nauki, bądź pozostaje pod wpływem swojego środowiska, które podsyca u nich postawy sceptyczne i negatywne wobec szczepień, a i samej choroby pewnie. Jest to zatrważająca statystyka, pokazująca jak wiele jest do zrobienia w obszarze edukacji zdrowotnej i budowania świadomości odpowiedzialności za zdrowie publiczne w oparciu o rzetelne standardy naukowe medycyny, a nie o pseudonaukowe miazmaty rodem z magla (w obecnym czasie: rodem z Facebooka – ot. *signum temporis*¹⁵). Nadzieja jest jeszcze w grupie 19,7 % niezdecydowanych – tych respondentów należy przekonać do mądrego wyboru.

Taki stan rzeczy jest egzemplifikacją podziałów społecznych w tym obszarze w całej populacji obywateli Polski i to jest kolejna zła wiadomość.

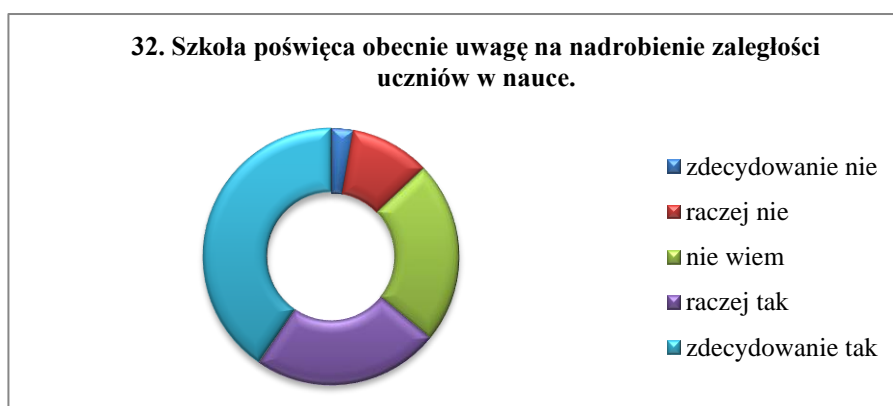

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 27 %**
- ✓ **raczej nie – 13,5 %**
- ✓ **nie wiem – 25,3 %**
- ✓ **raczej tak – 19,1 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 15,2 %**

¹⁵ *Signum temporis* (łac.) – zamię (znak) czasu.

Rozrzut procentowy odpowiedzi respondentów wskazuje, jak zróżnicowana jest ocena skutków izolacji pandemicznej oraz świadomości procesów społecznych u dzieci i młodzieży. Przeżyć coś nie oznacza, jak się okazuje – rozumieć, co się stało. Target badania jest jednak populacją ludzi bardzo młodych, którym nie przypisujemy szczególnie dużych kompetencji poznawczych i społecznych, przynajmniej nie takich, jak u dorosłych (choć i ci zbyt często zawodzą – patrz. pkt. 30.). Tak więc 40, 5 % respondentów nie widzi żadnych istotnych zmian i problemów, z którymi młodzi ludzie nie mogliby sobie poradzić. Choć mamy wielką pokusę, by w to uwierzyć, to przecież zdajemy sobie sprawę, że bliżsi prawdy są respondenci w liczbie 34,3 % badanych, którzy potwierdzają pogląd zawarty w pytaniu. Jeśli dołączyć do tej ostatniej grupy także 25,3 % uczniów niezdecydowanych (nie potrafiący zdiagnozować swojej sytuacji – do czego mają zapewne prawo z racji wieku), to mamy grupę aż 59,6 % uczestników badania, którym trzeba poświęcić uwagę i udzielić wsparcia w ich problemach.

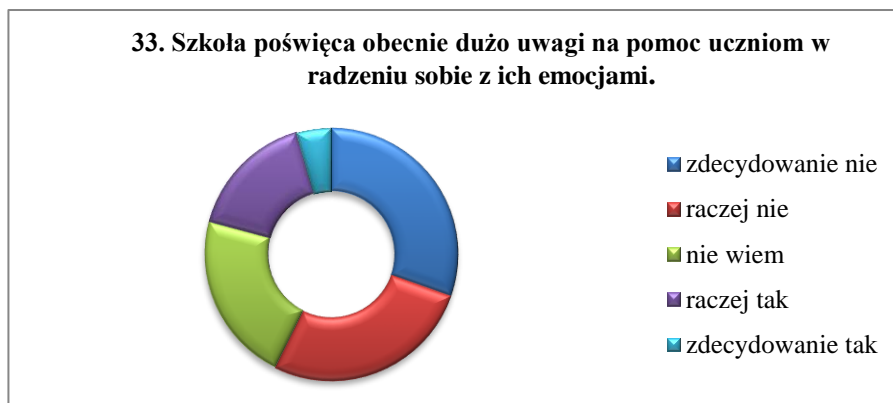

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 2,8 %**
- ✓ **raczej nie – 10,1 %**
- ✓ **nie wiem – 23 %**
- ✓ **raczej tak – 23,6 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 40,4 %**

Pytanie 32. Jest logicznym ciągiem z Pytaniem 31. Chcemy zwrócić uwagę, czy uczniowie zgłaszający swoje problemy emocjonalne i psychofizyczne spotykają się z odzewem szkoły i wsparciem, które jest dla nich zauważalne (subiektywnie odbierane). Niestety aż 64 % respondentów twierdzi, że szkoła skupia się po nauczaniu zdalnym głównie na nadrobieniu powstałych zaległości dydaktycznych, kosztem udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej (mimo, że jest to w tym roku szkolnym 2021/2022 jednym z głównych kierunków polityki oświatowej państwa oraz obszarem kontroli w nadzorze pedagogicznym Dolnośląskiego Kuratora Oświaty we Wrocławiu). Nawet, jeśli przyjmiemy, że subiektywne odczucie uczniów nie musi w pełni odzwierciedlać status quo, to wskaźnik i tak jest zdecydowanie za duży i wymaga systemowej interwencji.

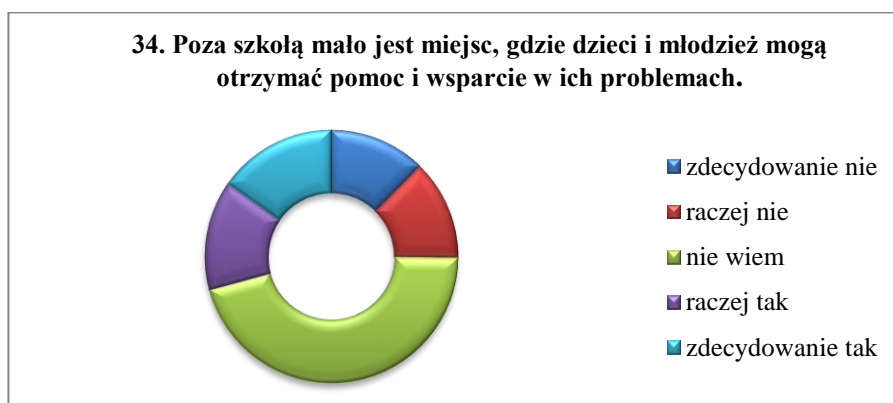
Zaledwie 12,9 % badanych dostrzega w działaniach szkoły przestrzeń na inną aktywność, niż tylko dydaktyczną. Aż 23 % respondentów niezdecydowanych, może to być grupa uczniów, która nie starała się szukać w szkole wsparcia psychologiczno-pedagogicznego, stąd nie wyrobili sobie o nim zdania.

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 30,5 %**
- ✓ **raczej nie – 27 %**
- ✓ **nie wiem – 21,9 %**
- ✓ **raczej tak – 16,4 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 4,5 %**

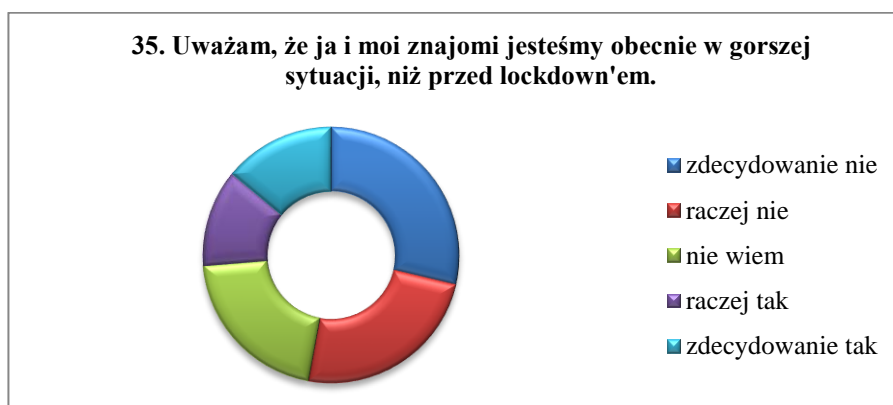
Pytanie to stanowi kontrapunkt dla pytania poprzedniego. Wyniki powinny być liczbowo porównywalne, lecz o przeciwnym biegunie merytorycznym – i tak jest w istocie. Zaledwie 20,9 % respondentów potwierdza, że szkoła jest miejscem wsparcia psychologiczno-pedagogicznego, aż 57,5 % badanych nie dostrzega w szkole działań wspierających uczniów emocjonalnie i ponownie aż 21,9 % badanych nie ma na ten temat zdania (być może nie szukali takiej pomocy).

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ zdecydowanie nie – 12,3 %
- ✓ **raczej nie** – 12,9 %
- ✓ **nie wiem** – 45,6 %
- ✓ **raczej tak** – 14 %
- ✓ **zdecydowanie tak** – 15,2 %

W rozkładzie wyborów dokonanych przez respondentów zdumiewająca jest nie tyle słaba reprezentacja wyborów negatywnych i pozytywnych, ale duża nadreprezentatywność wyboru odpowiedzi „nie wiem”. Najprostszą interpretacją tego faktu może być ta, że niewielu uczniów przed izolacją pandemiczną zainteresowanych było szukaniem takich miejsc (i pomocy). Jednakże 29,2 % respondentów doświadczyło już deficytu w omawianym obszarze (być może zatem podjęli próbę odszukania takiej instytucji pomocowej). 25,2 % badanych nie zauważyło takiego deficytu (albo nie mieli potrzeby ich szukać, albo taką pomoc znaleźli w zadowalającym stopniu).

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie** – 28,7 %
- ✓ **raczej nie** – 24,2 %
- ✓ **nie wiem** – 20,8 %
- ✓ **raczej tak** – 12,3 %
- ✓ **zdecydowanie tak** – 14 %

Ponad połowa respondentów – 52,9 % badanych nie uważa, by z powodu izolacji pandemicznej znajdowała się w gorszej sytuacji, niż wcześniej. Jest to matematyczny dowód na działanie młodzieńczych zdolności adaptacyjnych (przystosowawczych). Jednakże 26,3 % respondentów (ponad ¼ badanych) potwierdza swoje odczucie pozostawania w gorszej sytuacji – są to albo młodzi ludzie o bardziej krytycznej ocenie sytuacji życiowej, albo osoby, które doświadczyły negatywnych zdarzeń w tym czasie, albo – pesymiści. Skala jednak wyboru negatywnego nie pozwala na zignorowanie tego sygnału.

36. Z powodu wszystkich moich przeżyć w czasie lockdown'u mam bardzo złe samopoczucie, nie mi się nie chce, nie widzę sensu w dalszej nauce i relacjach z innymi ludźmi.

■ zdecydowanie nie
■ raczej nie
■ nie wiem
■ raczej tak
■ zdecydowanie tak

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 46,6 %**
- ✓ **raczej nie – 15,2 %**
- ✓ **nie wiem – 15,7 %**
- ✓ **raczej tak – 12,9 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 9,5 %**

Pytanie niniejsze ma charakter uogólniający i stanowi pewne podsumowanie opisu problemów emocjonalnych dzieci i młodzieży w okresie izolacji pandemicznej i mówi nam o wpływie tej sytuacji na ich motywacje i „napęd życiowy”. 61,8 % respondentów nie czuje się przez lock down na tyle ciężko doświadczonych, by odczuwać obniżony nastrój i napęd motywacyjny. To dużo, ale oczywiście za mało. Ponieważ niemal $\frac{1}{4}$ respondentów – 22,4 % badanych ma właśnie tak pesymistyczny i demotywujący odbiór swojej sytuacji życiowej, a mówimy tu o takiej części populacji mieszkańców miasta, która z definicji powinna wręcz kipieć energią.

15,7 % badanych nie potrafi zdefiniować swoich odczuć, można ich zatem częściowo przypisać każdej skrajnej grupie odpowiedzi, co częściowo zwiększy grupę pesymistów i wzmocni rekomendację do interwencji pedagogicznej w tym zakresie.

37. Wolę obecnie bardziej przebywać w świecie wirtualnym (gry komputerowe, komunikatory i strony internetowe), niż w rzeczywistym.

■ zdecydowanie nie
■ raczej nie
■ nie wiem
■ raczej tak
■ zdecydowanie tak

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ zdecydowanie nie – 21,9 %
- ✓ raczej nie – 21,3 %
- ✓ nie wiem – 24,7 %
- ✓ raczej tak – 16,9 %
- ✓ zdecydowanie tak – 15,2 %

Ostatnie pytanie w tej grupie kwestionariusza dla uczniów i młodzieży stanowi niejako wspomniane wcześniej *signum temporis*. Nasze podejrzenia (dorosłych, rodziców, nauczycieli, animatorów kultury i innych) każą nam przypuszczać, że świat wirtualny w ogromnym stopniu wyparł radość życia dzieci i młodzieży w świecie rzeczywistym (ale – czy to znaczy, że prawdziwym?). Tymczasem 43,2 % respondentów wcale nie przejawia tendencji do eskapizmu w świat wirtualny, a 24,7% nie jest co do tej myśli przekonana. Oznacza to, że sytuacja nie jest tak tragiczna, jak ją malują pesymistyczni tradycjonałiści i nie jest tak pozytywna, jak chcieli by ją widzieć optymistyczni moderniści.

Jednakże nie sposób pozostać obojętnym na fakt, że aż 32,1 % respondentów (1/3 populacji badanych) chętnie ucieka od rzeczywistości w świat wirtualny, a to samo w sobie jest wskaźnikiem nie do zaakceptowania przez nikogo z dorosłych wspomnianych wcześniej.

Świat wirtualny może być atrakcyjną dla młodego człowieka ucieczką od odpowiedzialności, uniknięciem konsekwencji złych wyborów, nieatrakcyjnego i pozbawionego perspektyw życia w „realu”. Nie może być jednak nawet namiastką prawidłowego środowiska wychowawczego oraz środowiska realizacji potrzeb wyższego rzędu A. Masłowa – akceptacji, samorealizacji, przynależności, miłości.

2. Poproszono uczniów o odpowiedź na pytanie: „Jakie działania pozaszkolne mogłyby poprawić Twoją kondycję emocjonalną (psychiczną)?

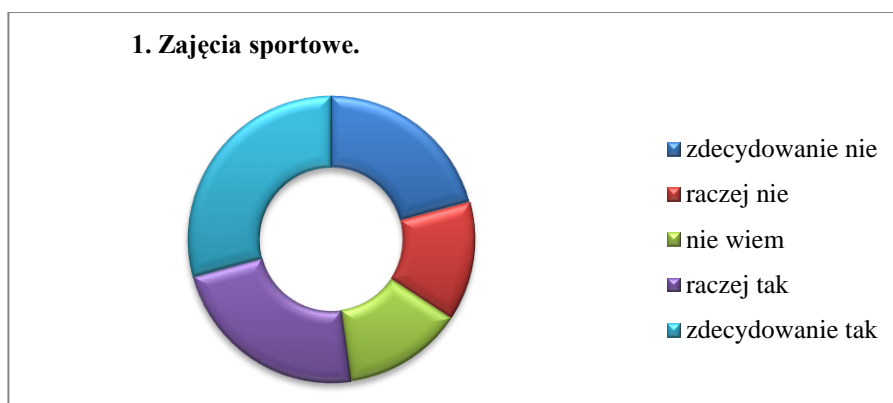
lp.	stwierdzenie	zdecydo- -wanie nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydo- -wanie tak	suma
1.	Zajęcia sportowe.	37	24	24	41	52	178
2.	Zajęcia artystyczne (muzyczne, taneczne, itp.).	58	29	26	35	30	178
3.	Zajęcia turystyczno-krajoznawcze.	54	39	29	37	19	178
4.	Zajęcia związane z moją wiarą.	80	31	36	19	12	178
5.	Zajęcia wolontariackie (pomaganie innym).	52	27	46	27	26	178
6.	Zajęcia gospodarcze (porządkowe, remontowe, itp.).	73	35	29	27	14	178
7.	Zajęcia filmowe, teatralne.	45	32	28	48	25	178
8.	Inne zajęcia. Jakież?: - zajęcia sportowe (w tym: piłka siatkowa, taniec, akrobatyka, pływanie, taekwondo, dodatkowy WF.); - zajęcia przyrodnicze, biologiczne, fotograficzne, szachowe, informatyczne, muzyczne (w tym:						

gra na gitarze), artystyczne (w tym : malarstwo, plastyka), kulinarne, językowe (j. obce);   - pobyt na świeżym powietrzu; - spotkania towarzyskie z rówieśnikami; - dodatkowe spotkania religijne; - spotkania z psychologiem i psychiatrą dziecięcym; - zajęcia z terapeutą uzależnień (narkotyki); - OHP; Wskazywane przez respondentów powyższe wybory stanowią w zasadzie rozwinięcie propozycji w kafeterii wyborów i wystąpiły u 29 respondentów na 178 uczniów.

Te same wyniki liczbowe w ujęciu procentowym:

lp.	stwierdzenie	zdecydo- -wanie nie	raczej nie	nie wiem	raczej tak	zdecydo- -wanie tak	suma
1.	Zajęcia sportowe.	20,8	13,5	13,5	23	29,2	100%
2.	Zajęcia artystyczne (muzyczne, taneczne, itp.).	32,6	16,3	14,6	19,6	16,9	100%
3.	Zajęcia turystyczno-krajoznawcze.	30,3	21,9	16,3	20,8	10,7	100%
4.	Zajęcia związane z moją wiarą.	44,9	17,4	20,2	10,7	6,7	100%
5.	Zajęcia wolontariackie (pomaganie innym).	29,2	15,2	25,8	15,2	14,6	100%
6.	Zajęcia gospodarcze (porządkowe, remontowe, itp.).	41	19,7	16,3	15,2	7,9	100%
7.	Zajęcia filmowe, teatralne.	25,3	18	15,7	27	14	100%
8.	Inne zajęcia. Jakież?: - zajęcia sportowe (w tym: piłka siatkowa, taniec, akrobatyka, pływanie, taekwondo, dodatkowy WF.); - zajęcia: przyrodnicze, biologiczne, fotograficzne, szachowe, informatyczne, muzyczne (w tym: gra na gitarze), artystyczne (w tym : malarstwo, plastyka), kulinarne, językowe (j. obce); - pobyt na świeżym powietrzu; - spotkania towarzyskie z rówieśnikami; - dodatkowe spotkania religijne; - spotkania z psychologiem i psychiatrą dziecięcym; - zajęcia z terapeutą uzależnień (narkotyki); - OHP; Wskazywane przez respondentów powyższe wybory stanowią w zasadzie rozwinięcie propozycji w kafeterii wyborów i wystąpiły u 16,3% respondentów na 100% uczniów.						

Zaprezentowane powyżej zbiorcze dane liczbowe staną się bardziej czytelne, jeśli zobrazowane zostaną w graficzny sposób w formie wykresu. Pozwoli to lepiej argumentować w oparciu o grafikę. Oto analiza graficzna danych statystycznych:

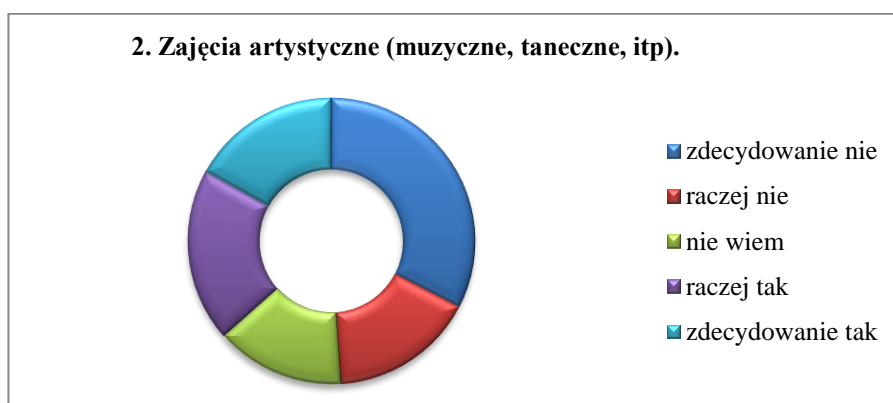

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 20,8 %**
- ✓ **raczej nie – 13,5 %**
- ✓ **nie wiem – 13,5 %**
- ✓ **raczej tak – 23 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 29,2 %**

Przekonanie, że aktywność sportowo-ruchowa ma działanie terapeutyczne podziela 52,2 % respondentów, a jak zarejestrowano powyżej, badani ponownie zgłaszali zajęcia sportowe (w rozbiciu na konkretne preferowane dyscypliny) w ostatniej rubryce działu : „Inne zajęcia”. Jest to cenne źródło opinii dla animatorów sportu w mieście.

34,3 % respondentów nie jest „usportowiona” i nie oczekuje takiej aktywności (zapewne jest to właśnie ta grupa dzieci i młodzieży otaczana troską i niepokojem diabetologów walczących z otyłością dziecięcą). 13,5 % respondentów niezdecydowanych należy koniecznie przekonać do modelu aktywnościowego.

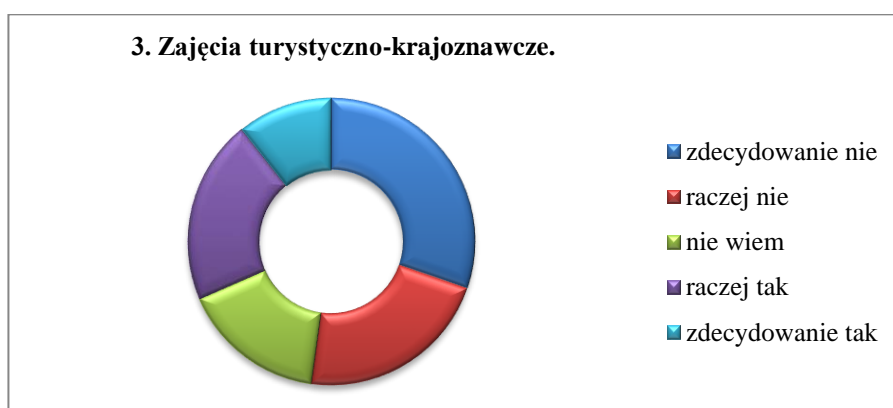
Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 32,6 %**
- ✓ **raczej nie – 16,3 %**

- ✓ **nie wiem – 14,6 %**
- ✓ **raczej tak – 19,6 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 16,9 %**

Przekonanie, że aktywność artystyczna pozwala na pełną i bogatą w wątki terapeutyczne ekspresję emocjonalną, podziela 36,5 % respondentów, a jak zarejestrowano powyżej, badani ponownie zgłaszali zajęcia artystyczne (muzyczne – instrumentalne, malarskie, plastyczne) w ostatniej rubryce działu : „Inne zajęcia”. Jest to cenne źródło opinii dla animatorów kultury w mieście.

Dla 48,9 % respondentów sztuka nie jest obszarem ich zainteresowania, a jeśli dodać 14,6 % niezdecydowanych, to uzyskujemy sumę 63,5 % badanych, którym warto wskazać terapeutyczne walory sztuki (arteterapia).

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 30,3 %**
- ✓ **raczej nie – 21,9 %**
- ✓ **nie wiem – 16,3 %**
- ✓ **raczej tak – 20,8 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 10,7 %**

Dla autora niniejszej diagnozy (nauczyciela, dawnego instruktora harcerskiego) są to szczególnie smutne wyniki, jeśli skonstatować, że aż 52,2 % respondentów nie widzi żadnej wartości terapeutycznej w wędrowce po Bieszczadach, Sudetach, czy w Rudawach Janowickich (kto był, ten rozumie, jak ci respondenci się mylą!).

31,5 % respondentów dostrzegających walory terapeutyczne, poznawcze i rozwojowe turystyki, to bardzo dobre środowisko do przekonania do ich racji grupy 16,3 % niezdecydowanych. Jest to informacja dla organizacji turystycznych (i nie tylko), że pora zakasać rękawy i zmienić ten stan rzeczy.

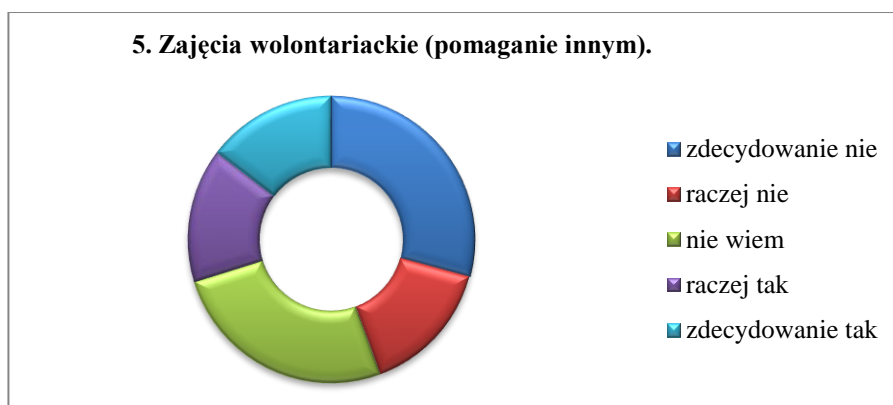
Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 44,9 %**
- ✓ **raczej nie – 17,4 %**
- ✓ **nie wiem – 20,2 %**
- ✓ **raczej tak – 10,7 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 6,7 %**

17,4 % respondentów, to młodzi ludzie znajdujący pocieszenie w swoich problemach życiowych w praktykowaniu wiary i w oparciu o wartości religijne, zapewne w wyniku bardzo świadomego przeżywania wiary w ich środowisku rodzinnym. 20,2 % badanych nie potrafi określić funkcji internalizacyjnych swojej wiary (przynajmniej w aspekcie wsparcia emocjonalnego), co również ma związek z ich wiekiem i brakiem doświadczeń związanych z przeżywaniem wiary.

Aż 62,3 % respondentów nie poszukuje w wierze oparcia emocjonalnego. Część z nich zapewne dlatego, że ich wiara jest powierzchowna i raczej odtwórcza, niż uświadomiona; część dlatego, że po prostu niczego w wierze nie poszukuje, bo jest niewierząca (albo im się tak wydaje). Osobom zatroskanym takim rozłożeniem procentowym wyborów respondentów autor raportu zaleca ostrożny optymizm, ponieważ ludzie młodzi z definicji unikają systemów wartości i norm, które są wymagające, dyscyplinujące i restrykcyjne niekiedy. Dopiero dojrzewanie społeczne i gromadzenie doświadczeń życiowych zmienia te statystyki wraz z młodością odchodzącą w przeszłość¹⁶. Warto przy tym zauważyć, że w rubryce „Inne...” tej grupy pytań, respondenci postulowali zwiększenie liczby godzin zajęć religii lub praktykowania wiary.

¹⁶ Autor raportu nie zamierzał popaść w ton sentymentalno-filozoficzny, to raczej skutek istoty tematu badania.

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ **zdecydowanie nie – 29,2 %**
- ✓ **raczej nie – 15,2 %**
- ✓ **nie wiem – 25,8 %**
- ✓ **raczej tak – 15,2 %**
- ✓ **zdecydowanie tak – 14,6 %**

Znajdowanie pociechy i pozytywnej energii w pomaganiu innym wymaga jednak jakiejś dojrzałości społecznej, która się u dzieci i młodzieży dopiero kształtuje. Dlatego dobrym prognostykiem jest konstatacja faktu, że 29,8 % respondentów tę dojrzałość posiada i rozumie wartość terapeutyczną pomagania innym, by pomóc sobie (co nie jest przecież takie oczywiste nawet u dorosłych).

44.4 % respondentów jest przeciwnego zdania i ten „empatyczny ugor” powinien stać się obszarem działania instytucji i NGO-sów, które mają pomaganie w swojej misji statutowej. Niestety (jak zwykle) pod dużą ilością „niewiedzących”, 25,8 % badanych, kryje się wielu tych, którzy wstydzili się ujawnić swój wybór, co źle wróży statystycznie grupie pozytywnie nastawionej do pomagania innym.

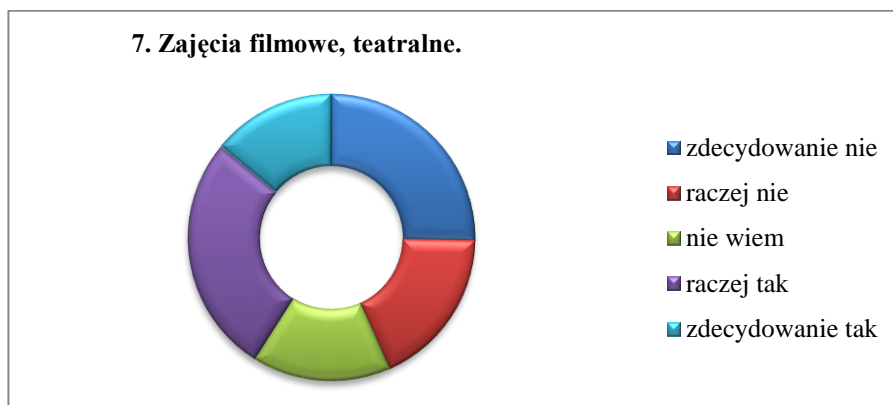

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ zdecydowanie nie – 41 %
- ✓ raczej nie – 19,7 %
- ✓ nie wiem – 16,3 %
- ✓ raczej tak – 15,2 %
- ✓ zdecydowanie tak – 7,9 %

Wprawdzie nie można wszelkich złych wyborów dzieci i młodzieży kłaść na karb ich wieku i niedojrzałości wszelakiej, to faktem jest, że wychowanie przez pracę i wartości opisane przez prof. T. Kotarbińskiego w jego nauce o prakseologii¹⁷, nie są przesadnie popularne w tej grupie społecznej i wiekowej, choć i w starszych grupach społecznych także niekoniecznie (autor opracowania z trudem powstrzymuje się od rozwinięcia tej myśli...).

Zatem oferta prac gospodarczych nie znalazła zrozumienia u 60,7 % respondentów, a jeśli ten wynik zwiększyć choćby o część „niewiedzących” - 16,3 %, to mamy 2/3 populacji brzydzącej się pracą. Nadzieją społeczeństwa pozostaje 23,1 % respondentów, którzy jednak mają pozytywne asocjacje z pracą (w jakiegokolwiek technicznej, fizycznej postaci).

Odpowiedzi respondentów:

- ✓ zdecydowanie nie – 25,3 %
- ✓ raczej nie – 18%
- ✓ nie wiem – 15,7 %
- ✓ raczej tak – 27 %
- ✓ zdecydowanie tak – 14 %

Zajęcia z impresji i ekspresji emocji stanowią jeden z elementów arteterapii (wspomnianej wcześniej), jednakże wymaga ona określonych kompetencji kulturowych niezbędnych do odczytywania i internalizacji kodów kulturowych w tych formach artystycznego wyrazu. Należy zatem uznać za bardzo budujący wynik 41 % respondentów, którzy postrzegają te formy kultury, jako atrakcyjne źródło pozytywnych bodźców, nie zapominając przecież, że są to wybory dzieci i młodzieży.

¹⁷ T. Kotarbiński; „Traktat o dobrej robocie” (1955).

Niewiele większa grupa badanych – 43,3 %, nie doświadczyła jeszcze wartości arteterapii lub nie jest jeszcze na nią gotowa. Ci respondenci oraz grupa niezdecydowanych stanowią właśnie zadanie dla animatorów kultury, by tę gotowość wytworzyć.

Wybory respondentów w grupie 8. Inne zajęcia. Jakież? zostały wyszczególnione w tabeli podającej zestawienia liczbowe i procentowe.

3. Poproszono uczniów o zamieszczenie dodatkowych uwag na temat sytuacji dzieci i młodzieży po okresie izolacji pandemicznej:

W 178 kwestionariuszach ankiet dla uczniów klas VI – VIII znalazły się poniższe uwagi dodatkowe, które podane są *ekspresis verbis* (z pominięciem korekty stylu i ortografii):

- ✓ *chcę wrócić do nauczania zdalnego;*
- ✓ *uważam, że większość nastolatków wolała nauczanie zdalne;*
- ✓ *nie chcę nauczania zdalnego, bo za bardzo obniżyło samoocenę;*
- ✓ *chcę nauczania zdalnego;*
- ✓ *uważam, że pandemia pogorszyła mi samopoczucie i obniżyła samoocenę i nie chcę znowu tego przechodzić;*
- ✓ *nauka zdalna nie była zła;*
- ✓ ***dużo osób z naszej szkoły popadło w nałóg;***
- ✓ *mimo wszystko chcę lekcji zdalnych;*
- ✓ *chcę nauczania zdalnego bo uważam, że jest za dużo zachorowań;*
- ✓ *po okresie pandemii wielu osobom pogorszyła się kondycja fizyczna;*
- ✓ ***młodzież ma wielki problem z wiarą w siebie, dużo z nich ma niską samoocenę;***
- ✓ *wolę nauczanie zdalne;*
- ✓ *chcę zdalne;*
- ✓ *chcę nauczanie zdalne;*
- ✓ *gdy jest nauczanie zdalne nie ma się dobrego kontaktu ze znajomymi;*
- ✓ ***szkoła powinna bardziej myśleć o komforcie ucznia, a nie o ocenach;***
- ✓ *myślę, że nauczyciele za wiele wymagają od uczniów, po zdalnym nauczaniu i uczniom jest ciężko;*
- ✓ *problemy z nauką stacjonarna w skutek braków po nauce zdalnej;*
- ✓ ***powinno się zwracać większą uwagę na problemy psychiczne uczniów, organizować zajęcia integracyjne, mniejszy nacisk na naukę oraz większą wyrozumiałość;***
- ✓ ***sytuacja młodzieży pogorszyła się, ale dzieci nie chcą o tym mówić, bo nie czują się bezpiecznie i boją się wyśmiania przez rówieśników;***
- ✓ *za duże wymagania (za dużo klasówek i sprawdzianów);*
- ✓ *wolałam zdalne nauczanie;*
- ✓ ***nie radzę sobie z problemami, czasami jest ciężko;***
- ✓ ***dużo osób zamknęło się w sobie.***

Czy to nielogiczność i swoista niespójność, kiedy z jednej strony opisywane są przez młodocianych respondentów poważne skutki poznawcze i emocjonalne nauczania zdalnego, a z drugiej strony część uczniów tęskni za tą formą nauczania? Wydaje się, że jednak nie. Jednym z najbardziej podstawowych mechanizmów obronnych w przyrodzie jest ucieczka. W tym konkretnym przypadku ucieczka od problemów z relacją (zarówno z nauczycielami, jak i z rówieśnikami), ucieczka od sytuacji presji, lęku przed oceną, poczuciem bezradności i obawą przed stygmatyzacją. Ucieczka w izolację. Nauczanie zdalne jest pozornym rozwiązaniem problemu socjalizacyjnego tych uczniów. Pozornym, bo pogłębiającym postawy dyssocjalne (a to groźne!).

Szczególnie niepokojące cytaty z ankiet zostały podane wytłuszczonym drukiem, a te alarmujące – na czerwono, gdyż muszą budzić uzasadniony niepokój i nakłonić do reakcji. Zwłaszcza, jeśli założyć, że ankietę wypełnili raczej uczniowie aktywni i odpowiedzialni, a brak tu wielu ankiet uczniów zagrożonych niedostosowaniem i lekceważących podobne działania, to wydzwięk zagrożeń ma zapewne bardziej negatywny obraz.

b) analiza wywiadów

Poniżej zamieszczone zostały zbiorcze dane z analizy i syntezy danych pozyskanych od respondentów instytucjonalnych badania – podmiotów interesariuszy programu *Robinsonowie*.

Kwestionariusz wywiadu dla wychowawców klas I – IV szkoły podstawowej oraz pedagogów szkolnych w szkołach podstawowych¹⁸:

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- ilości i jakości nieformalnych kontaktów rówieśniczych pomiędzy dziećmi. Jeśli tak, to jakie?
- *brak zmian;*
- *przewaga zabaw socjalizacyjnych nad nauką;*
- *dzieci mają trudność z nawiązywaniem kontaktów rówieśniczych, chętniej wirtualnie, obawiają się oceny grupy;*
- *nastąpiło zauważalne wyciszenie grupy, skłonność do biernego słuchania i obserwowania w miejsce aktywnego uczestnictwa w grupie;*
- *duże braki w kontaktach między dziećmi, preferowanie samotnego korzystania z telefonu;*
- *dzieci wycofane z kontaktów sprzed izolacji;*

¹⁸ dane podane zostały *ekspresis verbis*, pominięto jednak odpowiedzi niezrozumiałe (nieczytelne) oraz błędy ortograficzne.

- strukturze socjometrycznej społeczności klasy (np. zmiana liderów nieformalnych, zmiana lub zwiększenie ilości dzieci zagrożonych odrzuceniem, wyłączeniem z relacji, ostracyzmem)?
 - brak zmian;
 - klasy zmieniły się w stada, które wchodziły do klas zwartą grupą, po czym grupa się rozpada, zadziwiająca zwartość grupowa – być może izolacja wpłynęła na docenienie życia w grupie;
 - **dzieci są bardziej otyłe, problemy z obniżonym nastrojem, problemy adaptacyjne, problemy z nauką, problemy z adaptacją w domu, są zagrożone odrzuceniem;**
 - pojedyncze przypadki dzieci izolujących się od grupy z powodu problemów emocjonalnych.

- jakości stosowanych przez dzieci narzędzi komunikacji z rówieśnikami (np. zauważalna zmiana w zakresie stosowania zachowań przemocowych w relacjach rówieśniczych)?
 - **istnieją problemy w relacjach rówieśniczych w postaci zachowań przemocowych warunkowane trudną sytuacją rodzinną i wychowawczą;**
 - **więcej zachowań przemocowych wśród dzieci;**
 - brak zmian przemocowych;
 - brak;
 - **stosowanie przemocy w rozwiązywaniu konfliktów;**
 - brak przemocy, niepokojący stan zachowań „automatów” (zautomatyzowania behawioru);
 - wulgarne słownictwo;
 - **wzrosła przemoc w relacjach rówieśników;**
 - zwiększone zainteresowanie telefonami;
 - często występuje agresja słowna, nie fizyczna.

- inne, istotne zmiany behawioralne w zachowaniu (reakcje dzieci na bodźce zewnętrzne)?
 - bardziej głośni, więcej gestykują, wulgaryzmy;
 - syndrom potrzeby życia w stadzie (wchodziły do klasy grupkami);
 - nadwrażliwość na bodźce zewnętrzne;
 - mało skupiona uwaga, rozkojarzenie, wysoki poziom stresu, brak samodzielności w działaniu, postawa bierna;
 - problemy z koncentracją i dyscypliną na lekcji;
 - zauważalna zmiana zainteresowań, apatyczność i brak koncentracji na lekcji;
 - rozkojarzenie, hałaśliwość;
 - rozdrażnienie, hałaśliwe, konfliktowe, rozkojarzone, niechętnie do pracy;
 - stęsknione za kontaktem ze sobą;
 - konieczność ciągłego przypominania zasad zachowania na lekcji;
 - słaba koncentracja uwagi;
 - nadruchliwość, słaba koncentracja uwagi;
 - pogorszona koncentracja, słuchanie ze zrozumieniem, dyscyplina.

2. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje uczniów z dorosłymi – rodzicami, opiekunami prawnymi, innymi dorosłymi?

- zadowolone z relacji „na żywo”;
- brak szacunku, obraźliwy język;
- **lekceważące podejście do starszych;**
- wykluczenie dorosłych (wychowawców) z podejmowanych decyzji (np. półmetek, wycieczka);
- **relacje z dorosłymi mniej formalne, większy luz w stosunkach, brak respektu i szacunku wobec dorosłych.**

3. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje uczniów z nauczycielami i innymi pracownikami szkoły?

- **zmiana relacji – brak szacunku dla nauczycieli;**
- brak dyscypliny, roszczeniowość, agresja słowna;
- roszczeniowość, **koronawirus jako uniwersalna wymówka**, braki w pracy, itd.;
- uczniowie nie pytają, nie dociekają, nastawieni na przekaz;
- wracają wolno do rozmów z nauczycielami, więcej czasu potrzebują na wygadanie się, wyrzucenie z siebie emocji;
- brak reakcji na uwagi nauczycieli;
- trzeba ciągnąć za język, by aktywnie uczestniczyli w lekcji, radość na widok nauczyciela;
- postawa roszczeniowa, krytyka nauczyciela, duże oczekiwania i wymagania przy biernej postawie własnej;
- brak szacunku, lekceważenie poleceń nauczyciela, wulgaryzmy;
- **spadek autorytetu nauczyciela wśród dzieci, nie wykonywanie poleceń nauczyciela.**

4. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje nauczycieli i innych pracowników szkoły z rodzicami, opiekunami prawnymi?

- rodzice zrzucają całą odpowiedzialność za dziecko na nauczycieli i szkołę, bagatelizują informacje od nauczyciela;
- nie ma trudności we współpracy z rodzicami;
- **brak kontaktu z rodzicami;**
- chętnie nauczyciele ze sobą rozmawiają, wymieniają doświadczenia;
- rodzice roszczeniowi, manipulują faktami na niekorzyść nauczyciela;
- relacje stały się bliższe dzięki komunikatorom medialnym (telefon, e-mail, e-dziennik).

5. Jak ocenia Pani/Pan realizację podstawy programowej nauczanych przedmiotów w nauczaniu zdalnym?

➤ w ujęciu jakościowym?

- słabsze przyswojenie przez uczniów wiedzy i umiejętności;
- nie jest możliwe zrealizowanie całej podstawy programowej przy zdalnym nauczaniu;
- niższa realizacja podstawy programowej w nauczaniu zdalnym mimo stosowania różnych metod i środków – prawie wszystkie lekcje zrealizowane;
- brak umiejętności i wiedzy;
- przewaga nauczania stacjonarnego nad zdalnym;
- na zdalnym niższe zaangażowanie i zainteresowanie;
- brak różnicy w nauczaniu zdalnym i stacjonarnym;

- znaczny spadek opanowania treści;
- **zdalne pozwala zrealizować podstawę w sposób szczątkowy, będą konsekwencje w wiedzy uczniów;**
- pogorszenie jakości [nauczania];
- [realizacja] podstawy programowej w stopniu dobrym, słabe przyswajanie;
- fatalnie;
- programowo i jakościowo identycznie ze stacjonarnym;
- spadek kompetencji grafomotorycznych, ogólnych umiejętności ruchowych u dzieci, realizacja podstawy programowej utrudniona;
- podstawa programowa realizowana na bieżąco, odnotowuje się drobne opóźnienie;
- regres umiejętności szkolnych i poznawczych;
- poczyniono starania, by jakość nauczania zdalnego nie odbiegała od stacjonarnego;
- zrealizowano [podstawę programową] pod względem ilościowym i jakościowym;
- [podstawę programową] zrealizowano;
- bdb [?];
- nie wszystko udało się zrealizować;
- niewielka liczba uczniów uczestniczących w zajęciach WF on-line.

➤ w ujęciu ilościowym (np. procentowym)

- 70 %;
- 60 - 80 %;
- 70 %;
- 95 %;
- 95 %;
- 50 %;
- 60 - 70 %;
- realizacja - 80 %, przyswajanie - 20 %;
- 60 %;
- 90 %;
- 100 %;

6. Czy nauka zdalna dzieci w poprzednim okresie rzutuje na obecne nauczanie stacjonarne w klasie?

- spadek koncentracji uwagi utrudniający naukę stacjonarną;
- dzieciom ciężko wdroić się [ponownie] w system edukacji w klasach IV – VIII;
- **[uczniowie] wymagają pomocy i wsparcia, niektórzy sami proszą o pomoc – nie mogą odnaleźć się w systemie edukacji, mają kłopot z niektórymi przedmiotami;**
- tak, rzutuje;
- rzutuje negatywnie;
- problemy ze skupieniem na lekcji;
- problem z koncentracją, nie słuchają poleceń, problemy w pisaniu;
- nie rzutuje;
- **regres umiejętności poznawczych i szkolnych rzutuje na tempo pracy dzieci, spadła odporność dzieci;**

- częściowo rzutuje – od nowa przystosowanie do nauczania stacjonarnego i konieczności systematycznej pracy;
- **trudności w zachowaniu, problemy edukacyjne większe, problemy z koncentracją, zaległości edukacyjne tworzą problemy z przyswajaniem nowej wiedzy (matematyka i inne);**
- bez związku, uroki życia w grupie, wyciszenie uczniów;
- w bardzo dużym stopniu;
- duże braki w nauce;
- zdecydowanie duże zaległości;
- **nauka zdalna – „łatwe stopnie”- obecnie weryfikowany rzeczywisty poziom przyswajania wiedzy;**
- braki wiedzy, wpływ zaległości na poziom przyswajania nowej wiedzy;
- tak [?];
- **zdecydowanie tak, utrata dawnych nawyków systematyczności, prowadzenia zeszytów, wywiązywania się z zadań, problem z konstruowaniem dłuższej wypowiedzi pisemnej, niewielka znajomość lektur z okresu nauczania zdalnego;**
- częściowo tak;
- tak;
- bardzo duży ujemny wpływ;
- **tak, duże braki wiedzy, wiele zagadnień wymaga rekapitulacji;**
- tak, brak zdyscyplinowania, skupienia;
- tak, niechętnie piszą, niechętnie prowadzą zeszyty, niechęć do nauki i wykonywania zadań, nic im się nie chce, tęsknią za zdalną nauką – tak jest wygodniej i mniej pracy.

7. Czy po powrocie do szkoły zauważacie Państwo istotne zmiany w zachowaniu dzieci i młodzieży spośród wymienionych poniżej?

opis zachowania	TAK	NIE
regres umiejętności poznawczych	21	12
regres kompetencji społecznych	15	18
nasilenie zachowań neurotycznych, nerwicowych	11	22
nasilenie zachowań lękowych	10	23
nasilenie zachowań agresywnych	9	24
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)	11	22
nasilenie zach. izolacyjnych (odrzućcie relacji proponow. przez innych)	8	25
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi:	3	30
- alkohol	2	13
- narkotyki, dopalacze	1	14
- leki psychotropowe	1	15
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)	3	30
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)	3	30
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)	5	28
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)	8	25

pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa	4	29
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu	0	33
nasilenie innych zachowań (jakich?): - problemy emocjonalne, stany obniżonego nastroju, stany depresyjne, wyciszenie uczniów, brak aktywnego udziału –bierne słuchanie, bardzo słaba kondycja fizyczna.	3	0

➤ jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:
brak komentarzy.

8. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego uczniów)?

- *zajęcia na temat rasizmu i ksenofobii, przeciwdziałanie mowie nienawiści wobec obcych;*
- *tak (13 badanych);*
- *nie (9 badanych);*
- *nie mam zdania (10 badanych);*
- *to zadanie dla pedagoga i pracowników pomocy społecznej.*

9. Jak ogólnie oceniacie Państwo sposób, w jaki rodziny waszych uczniów radziły sobie z izolacją pandemiczną i jej skutkami?

- *bardzo trudny okres dla rodzin; część wzorowo, część sobie nie poradziła;*
- *potrzebne warsztaty i szkolenia;*
- *dobrze;*
- *było trudno rodzicom, dużo frustracji, nerwowości, lęku;*
- *doskonale;*
- *dobrze;*
- *dostatecznie;*
- *konflikty w rodzinie, lęk o przyszłość, problemy finansowe;*
- *brak wiedzy [?!];*
- *brak informacji[?!];*
- *nie wiem, jak sobie radziły [?!];*
- *trudno powiedzieć[?!];*
- *destabilizacja życia rodzinnego, potrzebna pomoc psychologiczna;*
- *dobrze;*
- *rodziny pomagały uczniom w nauce;*
- *nienajgorzej;*
- *raczej pozytywnie;*
- *dobrze;*
- *dobrze;*
- *dość dobrze;*
- *brak dyscypliny u uczniów [?!];*

- raczej dobrze;
- rodziny nie odczuły skutków izolacji pandemicznej [?!].

10. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży:

- *W czasie zdalnego nauczania dało się zauważyć, że duży odsetek dzieci albo nie ma dobrego sprzętu do pracy zdalnej, albo nie ma możliwości (tzn. nie potrafi wykonywać podstawowych rzeczy, np. odczytać pocztę lub wysłać coś pocztą). Tego wszystkiego musiał wychowawca nauczyć na odległość, co nie było łatwe. Podobnie wyglądała sytuacja podczas pracy na Classromie. Początkowo duża część uczniów nie potrafiła się zalogować na lekcje.*
- *Po nauczaniu zdalnym zauważalna jest izolacja uczniów. Bardziej są nastawieni na odbiór przekazywanych treści. Brak aktywnego uczestnictwa w procesie nauczania. Wg schematu – odebrać, zanotować, bez autorefleksji i krytycyzmu.*
- *Nie jestem wychowawcą, w klasach, które uczę nie zauważam wykluczenia uczniów.*
- *Podwójny kryzys przeżywają uczniowie w trudnej sytuacji osobistej i rodzinnej. Uczniowie nie mający wystarczającego wsparcia w domu (rodzinie), wśród rówieśników, mający ograniczony dostęp do specjalistycznego wsparcia są szczególnie narażeni na problem wykluczenia społecznego.*

Należy wziąć pod uwagę fakt, że wykluczenie dotyczy również uczniów o niskich kompetencjach cyfrowych, nasilającymi się trudnościami, słabe wyniki przed pandemią, którzy obecnie mogą być zestresowani stawianymi przed nimi wymaganiami po powrocie do szkoły.

Nierówności edukacyjne, różnice i nierówności w sytuacji życiowej dzieci pogłębiają się. Występuje obserwowany silny związek pomiędzy samopoczuciem psychicznym a poradzeniem sobie z nauką. Część uczniów niechętnie wraca do nauki stacjonarnej. należy pamiętać, że w czasie nauki zdalnej silniejszy był wpływ na dzieci w rodzinach dysfunkcyjnych.

- *Uczniowie integrowali się za pomocą Internetu (różnych portali społecznościowych) tak, że uczniowie radzili sobie z trudną sytuacją.*
- *Na pewno sytuacja, której doświadczyliśmy znacząco wpłynęła na uczniów, szczególnie klas starszych. Uczniowie po powrocie nie mogą się „odnaleźć” w obecnej sytuacji społecznej i edukacyjnej. Niektórzy mówią, że nie mogą sobie poradzić, zarówno z nauką, jak i relacjami koleżeńskimi. Są bardziej nerwowi, mają spadek motywacji. Zdarzają się dzieci lękowe i takie, które nie chcą chodzić do szkoły. Niektórzy uczniowie (kl. 4-8) są objęci pomocą specjalistów.*
- *W obecnej klasie nie widzę na razie problemu wykluczenia społecznego. Zdecydowanie gorsza sytuacja panuje w klasach 5-8, które w bardzo ważnym i trudnym okresie dojrzewania, zostały zmuszone do izolacji społecznej.*

Kwestionariusz wywiadu dla pedagogów przedszkoli i żłobków:

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- ilości i jakości nieformalnych kontaktów rówieśniczych pomiędzy dziećmi. Jeśli tak, to jakie?

- w Żłobku Miejskim w Złotorzy mamy pod opieką 58 dzieci. czas pandemii i wprowadzone obostrzenia spowodowały, iż placówka była w pewnych okresach zamknięta. Dla tak małych dzieci był to bardzo trudny czas, ponieważ po otwarciu na nowo musiały przechodzić okres adaptacji;

- nie;

- nie zauważono zmian w kontaktach międzyrówieśniczych. dzieci były stęsknione za sobą. Widać było, że brakowało im kontaktów z kolegami i koleżankami w trakcie trwania lockdown'u.

- strukturze socjometrycznej społeczności grupy (np. zmiana liderów nieformalnych, zmiana lub zwiększenie ilości dzieci zagrożonych odrzuceniem, wyłączeniem z relacji, ostracyzmem)?

- nie dotyczy;

- nie;

- nie było żadnych zmian w strukturze społeczności grup przedszkolaków.

- jakości stosowanych przez dzieci narzędzi komunikacji z rówieśnikami (np. zauważalna zmiana w zakresie stosowania zachowań przemocowych w relacjach rówieśniczych)?

- dzieci po powrocie czy to z kwarantanny, czy po ponownym otwarciu placówki od nowa uczyły się reguł panujących w żłobku;

- nie;

- nie zauważono zmian w relacjach międzyrówieśniczych pomiędzy dziećmi, poza nieznacznym wzrostem zachowań agresywnych.

- inne, istotne zmiany behawioralne w zachowaniu (reakcje dzieci na bodźce zewnętrzne)?

- zdarzało się, że płacz był naturalnym odruchem na nową sytuację związaną z pozostawieniem dziecka w żłobku po dłuższej nieobecności spowodowanej zamknięciem placówki;

- nie;

- nie pojawiły się w zachowaniach dzieci zmiany spowodowane lockdown'em. Nie było impulsywnych zachowań bez przyczyny, albo wycofania dziecka zazwyczaj żywego, rozmownego. Brak koncentracji uwagi zawsze dzieciom towarzyszył. Przybrał on trochę na sile po długim przebywaniu w domu.

2. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje dzieci z dorosłymi – rodzicami, opiekunami prawnymi, innymi dorosłymi?

- ze względu na wiek dzieci (6 miesięcy do 3 lat), są to zbyt małe dzieci nie było takich zmian;
- nie;
- zmieniły się, w pozytywnym znaczeniu, relacje dzieci z dorosłymi, szczególnie z rodziną. Dzieci spędzały z rodzicami bardzo dużo czasu, wzmocniła się wychowawcza rola rodziny. Rodzice wspierali dzieci w trudnej pandemicznej sytuacji. Rodzice i nauczyciele uczyli dzieci życia w nowej rzeczywistości; wdrażali zasady zapobiegania zachorowaniom na covid-19 w sposób przyjazny, taktowny i niewywołujący u dzieci poczucia zagrożenia.

3. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje dzieci z nauczycielami i innymi pracownikami przedszkola?

- początkowo dzieci musiały przejść na nowo okres adaptacji;
- nie;
- dzieci po dłuższej nieobecności, podobnie jak dorośli, poszukiwały relacji, kontaktów, których im brakowało. Były stęsknione wszelkich kontaktów i relacji nie tylko z rówieśnikami, ale również nauczycielami i pracownikami obsługowymi.

4. Czy po powrocie do szkoły zmieniły się zauważalnie (jeśli tak, to w jaki sposób) relacje nauczycieli i innych pracowników przedszkola z rodzicami, opiekunami prawnymi?

- brak zmian;
- nie;
- każda osoba po lockdown'ie potrzebowała kontaktów z drugim człowiekiem. relacje zmieniły znacząco swój charakter. te bezpośrednie międzyosobowe stały się krótkie z zachowaniem obowiązujących wytycznych GIS, MZ. Pojawiły się relacje pośrednie o charakterze zdalnym w ustalony z rodzicami sposób komunikowania się (telefonicznie, elektronicznie, poprzez grupy facebook'owe i Messenger.

5. Czy po powrocie do przedszkola zauważacie Państwo istotne zmiany w zachowaniu dzieci spośród wymienionych poniżej?

opis zachowania	TAK	NIE
regres umiejętności poznawczych	1	2
regres kompetencji społecznych	1	2
nasilenie zachowań neurotycznych, nerwicowych	0	3
nasilenie zachowań lękowych	0	3
nasilenie zachowań agresywnych	1	2
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)	0	3
nasilenie zach. izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)	0	3
kontakt dzieci z substancjami psychoaktywnymi:	0	3
- alkohol	0	3
- narkotyki, dopalacze	0	3
- leki psychotropowe	0	0
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookałeczenia, inne)	0	3

nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)	0	3
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		
występowanie objawów w postaci:		
choroba sieroca	0	3
moczenie nocne	0	3
zaburzenia łaknienia	0	3
zachowania opozycyjno-buntownicze	0	3
nasilenie innych zachowań (jakich?)	0	3

➤ jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

- brak;

- starsze dzieci (5-6-latki) były szczęśliwe, że mogą spotkać się z rówieśnikami. Młodsze (3-4-latki) potrzebowały czasu na adaptację po dłuższej nieobecności. Nie zauważono istotnych zmian w zachowaniu dzieci przedszkolnych;

- regres umiejętności poznawczych, kompetencji społecznych oraz wzrost zachowań agresywnych u dzieci wynikały z dłuższej izolacji międzyrówieśniczej oraz równego (nasilonego) stopnia zaangażowania rodziców w pracę zdalną (realizowanie treści, zadań, ćwiczeń, propozycji nauczycieli). Izolacja wpłynęła na obniżenie poziomu kompetencji społecznych, bo dzieci odwykły od współdziałania, rozwiązywania nieporozumień, radzenia sobie z krytyką, porażką. nasiliły się więc zachowania agresywne.

6. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego dzieci)?

- nie będzie takiej potrzeby;

- nie;

- tak, pomoże to z pewnością w dostrzeganiu pojawiających się problemów i wskaże możliwości ich rozwiązywania.

7. Jak ogólnie oceniacie Państwo sposób, w jaki rodziny waszych dzieci radziły sobie z izolacją pandemiczną i jej skutkami?

- uważam i jestem ze swojej strony bardzo wdzięczna rodzicom dzieci uczęszczających do Żłobka Miejskiego za ich wyrozumiałą postawę we wszystkich kwestiach związanych z nałożeniem obostrzeń;

- z tego, co można było zauważyć, każdy odpowiedzialny rodzic starał się poradzić sobie z zaistniałą sytuacją (stały kontakt z placówką, przekazywanie informacji);

- każdy radził sobie tak, jak potrafił. Najważniejsze było zapewnienie rodzinie poczucia bezpieczeństwa. Na pewno izolacja pandemiczna spowodowała u dorosłych długotrwały stres, a tym samym obciążenie psychiczne. Małe dzieci staraliśmy się chronić przed negatywnymi skutkami pandemii. Wprowadziliśmy je w świat nowych realiów ostrożnie, spokojnie i bezstresowo.

8. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci (np. kwestia śladów przemocy fizycznej, seksualnej, psychicznej u dzieci):

- nie dotyczy;

- nie zauważono żadnych odmiennych sytuacji po powrocie dzieci do placówki;

- wykluczenie społeczne ma bardzo duży wpływ na rozwój małego dziecka, niesie ze sobą konsekwencje na długi czas. Nie pozostaje bez wpływu na dorosłe życie człowieka. Dlatego my, dorośli nie możemy dopuszczać do sytuacji przemocy fizycznej, seksualnej, psychicznej u dzieci. Musimy im zapobiegać, pielęgnować w dzieciach dobre zwyczaje, pozytywne zachowania społeczne, kształtować empatię, odpowiedzialność, dawać swoim postępowaniem dobry przykład – wzór do naśladowania. Dzieci naśladują dorosłych, zachowania rodziców w różnych sytuacjach. Jest wiele okazji charytatywnych, które uczą empatii, pokazują i zachęcają do pomocy tym, którym ta pomoc jest potrzebna. Uczmy dzieci wrażliwości na krzywdę innych (zwierząt, ludzi) oraz niesienia pomocy na miarę swoich możliwości.

**Kwestionariusz wywiadu dla pracowników pomocy społecznej
(zespół ds. asysty rodzinnej):**

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- występowaniu przemocy domowej w rodzinie, szczególnie w ramach „Niebieskiej karty” z powodu przemocy wobec dzieci (w tym: fizycznej, seksualnej, psychicznej, ekonomicznej). Jeśli tak – proszę o przykłady?

- brak odpowiedzi.

- liczbie i zakresie zapomóg celowych dla rodzin po okresie lockdown'u?

- brak odpowiedzi.

- liczbie i zakresie zasiłków socjalnych dla rodzin po okresie lockdown'u?

- brak odpowiedzi.

- zaradności życiowej (opiekuńczej i wychowawczej) rodziców nieletnich zagrożonych wykluczeniem społecznym (niedostosowanie społeczne i/lub patologie)?

- zaradność życiowa w niektórych obszarach wzrosła – rodzice/uczniowie musieli nauczyć się obsługi platform edukacyjnych, wysyłania maili, załączników z zadaniami domowymi;

- część rodzin pozyskała nowy sprzęt komputerowy, tablety;

- część rodziców dostrzega potrzebę dodatkowej pomocy dziecku w formie korepetycji lub dodatkowych zajęć np. na świetlicy terapeutycznej – po okresie pandemii.

2. Czy u dzieci z ww. rodzin lockdown wpłynął na zmianę w zakresie uczynionych mechanizmów obronnych i innych zachowań w Państwa obserwacji?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja	x	
ucieczka w świat wirtualny	x	
wycofywanie się z aktywności życiowej	x	
nasilenie zachowań lękowych	x	
nasilenie zachowań agresywnych	x	

nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)	x	
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućcie relacji proponowanych przez innych)		x
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		x
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		x
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		x
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)	x	
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)	x	
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa		x
zachowania opozycyjno-buntownicze;	x	
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		x
nasilenie innych zachowań (jakich?)	-	-

➤ jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

- *zawarte dane i spostrzeżenia są specyficzne i wynikają z pracy z rodzinami, które mają przydzielonego asystenta rodziny;*
- *w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. asystent rodziny współpracował z 18 rodzinami (i to na podstawie tak wąskiej i specyficznej grupy zostały zawarte i wyciągnięte wnioski do ankiety).*

3. Czy po lockdown'ie dostrzegacie Państwo podczas interwencji istotne zmiany w kontrolowanych rodzinach w zakresie:

➤ **zaradności życiowej rodzin**

- *nie dostrzegamy istotnych zmian w tym zakresie (rodziny objęte wsparciem są rodzinami specyficznymi i trudnymi).*

➤ **pogorszenia sytuacji dzieci w rodzinach zagrożonych niedostosowaniem społecznym**

- *pogorszenie ocen, dzieci w podczas nauki zdalnej nie utrwały regularnie wiedzy, sprawdziany nie wymagały nauki (dzieci spisywały z Internetu, z zeszytów, pomagały sobie wzajemnie), a teraz jest im trudno realizować kolejne etapy podstawy programowej, bo mają wcześniejsze zaległości;*

- *dzieci nie miały możliwości rozwijania zainteresowań i uczestniczenia w życiu kulturalnym (brak wyjść do kina, wycieczek, imprez szkolnych, dodatkowych zajęć).*

➤ **intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)**

- *dzieci często były pozostawione same sobie, miały dużo czasu, co sprzyjało intensywnym kontaktom z innymi i powodowało np. zachowania związane z niszczeniem mienia, eksperymentowania z używkami (alkohol, papierosy), popadały w konflikty, kłótnie, były wulgarne względem siebie.*

- intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (alkoholizm, narkomania, lekomania, inne środki psychoaktywne, przewlekłe bezrobocie, włóczęgostwo, przemoc, samoagresja, zachowania suicydalne i ucieczki z domu)

- w rodzinach objętych wsparciem w/w zachowania występują i występowały – nie zauważono zwiększenia ich intensywności.

4. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wyplacanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

- zmniejszyła się cierpliwość rodziców, pojawiło się więcej krzyków, nieporozumień, agresji werbalnej (ciągła obecność dzieci w domach), zmęczenie wzajemnym towarzystwem.

5. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy (i u kogo) o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego rodzin)?

- nie, specyfika pracy wymaga licznych szkoleń w tym zakresie, brano w nich więc udział już wcześniej.

6. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży (np. konieczne obszary wsparcia):

- najważniejszym zaobserwowanym wykluczeniem było wykluczenie dzieci ze sfery edukacyjnej, kultury i dostępu do informacji;

- rodziny (dzieci) zadawały się z osobami (dziećmi) podobnymi do siebie – często były to relacje patologiczne, niedostosowane społecznie, marginalizowane, były podatne na wpływy grup zagrożonych niedostosowaniem społecznym (brak możliwości reagowania naprawczego przez szkoły, specjalistów, czy środowisko klasowe – zrównoważone);

- dzieci często czuły się zbędne, odrzucone, niechciane, nie miały możliwości „odpoczynku” od domu, wyjścia z niego (regularnego) np. do szkoły;

- pogłębiły się zaniedbania (emocjonalne, zdrowotne, rozwojowe, edukacyjne);

- część rodzin/dzieci (ze względu na warunki mieszkaniowe – przeludnienie) zmuszona była do nieustannego funkcjonowania w towarzystwie innych członków rodziny.

**Kwestionariusz wywiadu dla pracowników pomocy społecznej
(pracownicy socjalni):**

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown’u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- występowaniu przemocy domowej w rodzinie, szczególnie w ramach „Niebieskiej karty” z powodu przemocy wobec dzieci (w tym: fizycznej, seksualnej, psychicznej, ekonomicznej). Jeśli tak – proszę o przykłady?

- nie zauważono wzrostu przemocy domowej w rodzinie w stosunku do osób dorosłych, jak i dzieci.

- liczbie i zakresie zapomóg celowych dla rodzin po okresie lockdown’u?

- zauważono nieznaczny wzrost osób i rodzin korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej po okresie lockdown'u. Zasiłki celowe w szczególności były przyznawane na zakup żywności, leków i opału;

- z zasiłków celowych skorzystały 32 rodziny z dziećmi – na stałym poziomie;

- wzrost osób objętych pomocą społeczną dotyczy osób samotnie gospodarujących (rodzin bez dzieci).

➤ liczbie i zakresie zasiłków socjalnych dla rodzin po okresie lockdown'u?

- rodziny z dziećmi korzystają również ze świadczeń wynikających z ustawy o pomocy społecznej w formie zasiłku okresowego, zasiłku stałego, posiłku (1 gorący posiłek) w przedszkolu, szkole, klubie Emaus przyznanego w ramach programu „Posiłek w szkole i w domu”. Widoczny nieznaczny wzrost rodzin korzystających z w/w pomocy. Zasiłek okresowy – 35 rodzin; zasiłek stały – 4 rodziny; „Posiłek w szkole i w domu” – 52 rodziny.

➤ zaradności życiowej (opiekuńczej i wychowawczej) rodziców nieletnich zagrożonych wykluczeniem społecznym (niedostosowanie społeczne i/lub patologie)?

- zauważa się wzrost niezaradności rodziców względem dzieci. Wzrasta liczba rodzin wykazujących problemy opiekuńczo-wychowawcze, wymagające wsparcia w formie asystenta rodziny – przyczyny niezaradności wychowawczej rodziców nie mają źródła w skutkach lockdown'u.

2. Czy u dzieci z ww. rodzin lockdown wpłynął na zmianę w zakresie uczynionych mechanizmów obronnych i innych zachowań w Państwa obserwacji?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja	x	
ucieczka w świat wirtualny	x	
wycofywanie się z aktywności życiowej	x	
nasilenie zachowań lękowych		x
nasilenie zachowań agresywnych	x	
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)	x	
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)	x	
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		x
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)	x	
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		x
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)	x	
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)	x	
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa	x	
zachowania opozycyjno-buntownicze;	x	
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu	x	

nasilenie innych zachowań (jakich?)	-	-

- jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:
- brak komentarza.

3. Czy po lockdown'ie dostrzegacie Państwo podczas interwencji istotne zmiany w kontrolowanych rodzinach w zakresie:

- zaradności życiowej rodzin
- *lock down powodował, że dzieci mają duże zaległości w nauce, samodzielnie nie potrafią rozwiązywać zadań, natomiast rodzice, ze względu na niski poziom wykształcenia, nie potrafią pomóc dzieciom w nauce. Brak kontroli rodziców w nauczaniu zdalnym spowodowany obowiązkami domowymi/zawodowymi. Brak kontaktu ze szkołą.*
- pogorszenia sytuacji dzieci w rodzinach zagrożonych niedostosowaniem społecznym
- *częstsze konflikty pomiędzy rodzicami a dziećmi oraz rodzeństwem. Brak kontaktu z rówieśnikami, długotrwałe korzystanie z Internetu, spowodowało nasilenie zachowań agresywnych u dzieci, kłamstwa, lenistwo szkolne, brak samodyscypliny.*
- intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)
- *rodzice w rozmowach z pracownikami socjalnymi informowali o częstszych konfliktach pomiędzy członkami rodziny.*
- intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (alkoholizm, narkomania, lekomania, inne środki psychoaktywne, przewlekłe bezrobocie, włóczęgostwo, przemoc, samoagresja, zachowania suicydalne i ucieczki z domu)
- *po okresie lockdown'u rodzice częściej zgłaszali skłonność dzieci do ucieczek z domu. Wśród nieletnich dochodziło również częściej, niż zwykle, do samoookaleczania się. Wzrosło włóczęgostwo wśród młodzieży ze względu na brak zajęć pozaszkolnych, ograniczony dostęp do miejsc, gdzie również mogła aktywnie spędzać czas wolny.*

4. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wyplacanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

- *nie mamy takiej wiedzy.*

5. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy (i u kogo) o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego rodzin)?

- *zdaniem pracowników socjalnych istnieje potrzeba poszerzenia wiedzy rodziców w zakresie stosowania metod wychowawczych, ale rodzice nie wyrażają chęci udziału w tego typu zajęciach. Programy profilaktyczne dla dzieci w szkole..*

6. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży (np. konieczne obszary wsparcia):

- kontakt pracowników socjalnych z rodzinami w okresie lockdown'u był ograniczony. pracownicy socjalni nie wychodzili w teren, sprawy załatwiane były w sposób zdalny. Pracownicy socjalni zauważyli, że większa liczba rodzin wymaga wsparcia w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Sytuacje te wynikają z niezaradności rodziców, problemów finansowych rodzin, bezrobocia, braku prawidłowych wzorców wychowawczych ze strony rodziny, wyuczoną bezradnością;
- w okresie od marca 2020 r. do maja 2021 r. do pieczy zastępczej łącznie trafiło 28 dzieci (27 dzieci do Domu dziecka, 1 dziecko zostało umieszczone w rodzinie zastępczej). Objęcie tak dużej liczby dzieci pieczą zastępczą nie ma związku z lockdown'em.

Kwestionariusz wywiadu dla kuratorów zawodowych i społecznych (Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej):

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- występowaniu przemocy domowej w rodzinie. Jeśli tak – proszę o przykłady?
 - nie zauważono wzrostu problemu;
 - nie wystąpiły istotne problemy dotyczące przemocy, nie zauważyłam tendencji zwykłej po powrocie dzieci z lockdown'u;
 - brak odpowiedzi.

- liczbie i zakresie spraw nieletnich rozpoznawanych przez SR?
 - nastąpił nieznaczny wzrost;
 - tak, przyczyna takiego stanu jest nierealizowanie obowiązku szkolnego nauki w formie zdalnej, ogólne rozluźnienie, demoralizacja (np. ucieczki z domów, spożywanie alkoholu);
 - 39 – taka ilość spraw nieletnich wpłynęła do rozpoznania przez Sąd Rodzinny w Złotoryi w okresie od marca 2020 r. do maja 2021 r. dot. miasta Złotoryja. Dla porównania – w poprzednich latach spraw dotyczących nieletnich było 2-3 razy więcej.
- aktywności nieletnich w nieformalnych grupach subkulturowych?
 - nie odnotowano;
 - nie zanotowałam;
 - brak odpowiedzi..
- zaradności życiowej (opiekuńczej i wychowawczej) rodziców nieletnich?
 - nie odnotowano wzrostu;
 - nie – obserwuję tendencje odwrotną – bezradność wychowawczą, brak kompetencji wychowawczych, brak kontroli np. realizacji obowiązku szkolnego;
 - brak odpowiedzi.

2. Czy u nadzorowanych nieletnich lockdown wpłynął na zmianę w zakresie uczynionych mechanizmów obronnych i innych zachowań ?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja	x	x
ucieczka w świat wirtualny	2x	

wycofywanie się z aktywności życiowej	x	x
nasilenie zachowań lękowych	x	x
nasilenie zachowań agresywnych	x	x
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)	x	x
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)	x	x
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		2x
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)	x	x
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		2x
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)	x	x
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)	2x	
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa	x	x
zachowania opozycyjno-buntownicze;	x	x
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu	x	x
nasilenie innych zachowań (jakich?)	-	-

➤ jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:

- *nie*;
- *nie*;
- *brak odpowiedzi*.

3. Czy po lockdown'ie dostrzegacie Państwo podczas wywiadów kuratorskich istotne zmiany w nadzorowanych rodzinach w zakresie:

➤ zaradności życiowej rodzin

- *nie odnotowano*;
- *nie zauważyłam tendencji wzrostowej*;
- *brak odpowiedzi*.

➤ pogorszenia sytuacji dzieci w rodzinach zagrożonych niedostosowaniem społecznym

- *obniżenie standardów ekonomicznych*;
- *tak. Rodziny wielodzietne nie posiadały odpowiedniego sprzętu – nie wszystkie dzieci mogły realizować obowiązek szkolny zdalnie. Wielu podopiecznych nie potrafiło skorzystać ze sprzętu i aplikacji, dzieci przez wiele godzin pozostawały bez opieki i nadzoru rodziców lub opiekunów*;
- *brak odpowiedzi*.

➤ intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)

- *niezaradność życiowa, bezrobocie*;

- systematyczne wagary, ucieczki z domów, palenie papierosów, porzucenie szkoły (na etapie szkoły branżowej);

- brak odpowiedzi.

➤ intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (jakie?)

- alkoholizm;

- samookaleczenia, popełnianie wykroczeń i przestępstw;

- brak odpowiedzi.

➤ ewentualnych zmian w spektrum czynów zabronionych u nieletnich (jakie?)

- nie występują zmiany;

- większe poczucie bezkarności;

- brak odpowiedzi.

4. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wyplacanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

- nie;

- tak – klótnie, agresja werbalna;

- brak odpowiedzi.

5. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy (i u kogo) o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego uczniów)?

- nie;

- wielu rodziców winno ukończyć *Trening Umiejętności Wychowawczych, trening Zastępowania Agresji (działania długoterminowe), Dialog motywujący (tu chyba u każdego – rodzica, nauczyciela, pedagoga, do wykorzystania w każdej grupie)*;

- brak odpowiedzi.

6. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży:

- *problem wykluczenia społecznego to zjawisko uwarunkowane nie tylko związane z nauczaniem zdalnym w okresie lockdown'u. Wykluczenie społeczne jest uwarunkowane wieloma czynnikami np. zła sytuacja materialna, choroby przewlekłe w rodzinie, zaburzenia psychiczne, rozbite rodziny. Dzieci pochodzące z rodzin dysfunkcyjnych nie mają możliwości prawidłowego funkcjonowania, nie osiągają sukcesów, co skutkuje deprivacją potrzeb i narastaniem problemów;*

- *ubóstwo, brak odpowiedniego sprzętu spowodowało wykluczenie społeczne niektórych uczniów. Fakt, iż to do obowiązków rodzica należy zabezpieczenie sprzętu dla dziecka. Wykluczenie społeczne ograniczyło aktywność – dzieci nie mogły uczestniczyć w zajęciach szkolnych lub chociażby na zajęciach w świetlicy środowiskowej. Nastąpiło nagłe wyłączenie wszystkich aktywności. Początkowy zakaz opuszczania mieszkań do godz. 15⁰⁰ spowodował izolację, wzrost myśli samobójczych;*

- brak odpowiedzi.

**Kwestionariusz wywiadu dla lekarzy psychiatrów i psychologów
(Szpital Psychiatryczny):**

1. Czy u pacjentów – objętych opieką nieletnich lockdown wpłynął na zmianę w zakresie uczynionych mechanizmów obronnych i innych zachowań ?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja		x
ucieczka w świat wirtualny		x
wycofywanie się z aktywności życiowej	x	
nasilenie zachowań lękowych	x	
nasilenie zachowań agresywnych		x
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)	x	
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)	x	
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		x
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		x
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)	x	
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)	x	
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)		x
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa		x
zachowania opozycyjno-buntownicze;		x
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		x
nasilenie innych zachowań (jakich?)		x

➤ jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:
- brak odpowiedzi.

2. Czy po lockdown'ie dostrzegacie Państwo podczas pracy z pacjentami istotne zmiany w nadzorowanych rodzinach w zakresie:

➤ zaradności życiowej rodzin
- nie zauważyłam.

➤ pogorszenia sytuacji dzieci w rodzinach zagrożonych niedostosowaniem społecznym
- po lockdown 'ie nie mam pacjentów z zaburzeniami zachowania.

➤ intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)
- brak.

- intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (jakie?)
- brak.

3. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wyplacanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

- tak, co nie jest związane z samym lockdown'em.

4. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy (i u kogo) o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego rodzin)?

- tak.

5. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży z powodu zaburzeń osobowościowych, psychotycznych, depresji, nerwic, itp. oraz potrzeb w tym zakresie:

- w wyniku zaburzeń relacje społeczne są nieprawidłowe, więc wykluczenie społeczne jest także skutkiem nieprawidłowych zachowań/emocji w relacjach społecznych.

Kwestionariusz wywiadu dla funkcjonariuszy (Policja i Straż Miejska):

1. Czy po powrocie dzieci z lockdown'u zauważa Pani/Pan zmiany w:

- występowaniu przemocy domowej w rodzinie, szczególnie w ramach „Niebieskiej karty” z powodu przemocy wobec dzieci (w tym: fizycznej, seksualnej, psychicznej, ekonomicznej). Jeśli tak – proszę o przykłady?
- nie odnotowano przemocy wobec dzieci.
- liczbie i zakresie czynów zabronionych i karalnych popełnianych przez nieletnich?
- w okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. odnotowano nieznaczny wzrost liczby czynów zabronionych i karalnych popełnianych przez nieletnich (w porównaniu do podobnego okresu w latach ubiegłych);
- nie zmienił się zakres czynów karalnych popełnianych przez nieletnich.
- liczbie i zakresie ucieczek nieletnich z domu i włóczęgostwie?
- we wskazanym okresie odnotowano wzrost ucieczek nieletnich z domów rodzinnych i placówek opiekuńczo-wychowawczych (w stosunku do podobnego okresu w latach ubiegłych).
- liczbie i zakresie postępowań skierowanych do Prokuratury i Sądu Rodzinnego?
- we wskazanym okresie skierowano więcej wniosków i zawiadomień do Wydziału Rodzinnego i Nieletnich [Sądu Rejonowego w Złotoryi] (w porównaniu do podobnego okresu w latach ubiegłych), nie kierowano postępowań do Prokuratury.
- zaradności życiowej (opiekuńczej i wychowawczej) rodziców nieletnich zagrożonych wykluczeniem społecznym (niedostosowanie społeczne i/lub patologie)?
- nie odnotowano.

2. Czy u dzieci z ww. rodzin lockdown wpłynął na zmianę w zakresie uczynionych mechanizmów obronnych i innych zachowań w Państwa obserwacji?

opis zachowania	TAK	NIE
kłamstwo, konfabulacja		x
ucieczka w świat wirtualny	x	
wycofywanie się z aktywności życiowej		x
nasilenie zachowań lękowych		x
nasilenie zachowań agresywnych		x
nasilenie zachowań autoizolacyjnych (wycofywanie się z relacji)		x
nasilenie zachowań izolacyjnych (odrzućanie relacji proponowanych przez innych)		x
kontakt dzieci i młodzieży z substancjami psychoaktywnymi: - alkohol - narkotyki, dopalacze - leki psychotropowe		x
nasilenie zachowań autoagresywnych (samookaleczenia, inne)		
nasilenie zachowań suicydalnych (potwierdzone lub domniemane próby samobójcze)		x
nasilenie zachowań depresyjnych (od obniżenia nastroju do zaburzeń somatycznych i/lub funkcjonowania społecznego)		x
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z lekcji (wagary)		x
pojawienie się lub nasilenie skłonności do włóczęgostwa		x
zachowania opozycyjno-buntownicze;		x
pojawienie się lub nasilenie ucieczek z domu		x
nasilenie innych zachowań (jakich?)		x

➤ jeśli któryś z powyższych punktów wymaga komentarza:
- *nie wymaga.*

3. Czy po lockdown'ie dostrzegacie Państwo podczas interwencji istotne zmiany w kontrolowanych rodzinach w zakresie:

- zaradności życiowej rodzin
- *nie odnotowano istotnych zmian.*
- pogorszenia sytuacji dzieci w rodzinach zagrożonych niedostosowaniem społecznym
- *nie odnotowano.*
- intensywnością występowania przejawów niedostosowania społecznego rodzin (jakie?)
- *nie odnotowano.*
- intensywnością występowania przejawów patologii społecznych w rodzinie (alkoholizm, narkomania, lekomania, inne środki psychoaktywne, przewlekłe bezrobocie, włóczęgostwo, przemoc, samoagresja, zachowania suicydalne i ucieczki z domu)
➤ - *nie odnotowano.*

4. Czy dostrzegają Państwo takie zachowania rodziców/opiekunów prawnych, które są wynikiem ich frustracji, subiektywnego poczucia problemów kosztem dzieci („wyplacanie” dzieciom, jako agresja przemieszczona, przeniesiona)?

- *nie odnotowano.*

5. Czy dostrzegają Państwo potrzebę poszerzenia wiedzy (i u kogo) o społecznych problemach dzieci i ich rodzin oraz sposobach ich przeciwdziałania (może o innych problemach w tym obszarze życia społecznego rodzin)?

- *wskazane jest prowadzenie doskonałości zawodowych i szkoleń w powyższym zakresie dla dzielnicowych.*

6. Proszę podzielić się innymi refleksjami na temat problemu wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży (np. konieczne obszary wsparcia):

- *brak.*

UWAGA PROCEDURALNA

Do Urzędu Miasta w Złotoryi nie dostarczono ankiet wywiadów od:

lp.	symbol kwestionariusza	respondent
1.	KW/W+P/1	- wychowawcy wszystkich oddziałów w klasach szkół ponadpodstawowych; - pedagodzy szkolni w szkołach ponadpodstawowych; - kadra kierownicza szkół ponadpodstawowych.
2.	KA/U/2	- uczniowie wszystkich oddziałów klas szkół ponadpodstawowych;
3.	KW/PPPP/3	- pracownicy i kadra kierownicza poradni psychologiczno-pedagogicznej;
4.	KW/PZP/7	- lekarze psychiatry, psychologodzy poradni zdrowia psychicznego;
5.	KW/SM/8	- lekarze, pielęgniarki i personel pomocniczy szpitala miejskiego
6.	KW/SOSW/9	- nauczyciele, specjaliści, pedagodzy i personel pomocniczy szkoły ośrodka specjalnego

Brak odpowiedzi od w/w respondentów, którzy są jednocześnie interesariuszami programu *Robinsonowie*, zdecydowanie zubaża naszą wiedzę o omawianych problemach i ogranicza jednocześnie możliwości działania w zakresie realizacji programu.

Szczególnie dotkliwy jest brak wywiadów i ankiet od pracowników i uczniów szkół ponadpodstawowych, u których spektrum problemów pokowidowych ma inną strukturę, niż u dzieci młodszych.

5. Wnioski z badań – weryfikacja hipotez i problemów badawczych

Na podstawie przeprowadzonych badań, oraz przebiegu spotkań Zespołu projektowego *Robinsonów* należy dokonać syntezy zgromadzonego materiału w formie wniosków. Wnioski te posłużą do weryfikacji hipotez badawczych, jakie postawione zostały w celu ukierunkowania badań niniejszej diagnozy społecznej.

Zweryfikowane hipotezy, jako wynik diagnozy społecznej stanowiąc będą podstawę do opracowania zaleceń programowych dotyczących realizacji programu *Robinsonowie* w II półroczu roku szkolnego 2021/2022.

W celu uprawdopodobnienia hipotez badawczych przyporządkujemy do ich treści wyniki badań w określonych obszarach.

1. Uniknięcie lockdown'u i nauczania zdalnego uczniów pozwoli nie dopuszczać do poważnego obniżenia efektywności realizacji szkolnej podstawy programowej oraz osłabienia kondycji społecznej dzieci i młodzieży pozbawionej naturalnego środowiska rówieśniczego w rozwoju emocjonalno-społecznym.

- ✓ 42,2 % respondentów potwierdza, że przed zdalnym nauczaniem spotykali się częściej ze znajomymi, niż po powrocie do nauczania stacjonarnego, oznacza to, że blisko połowa respondentów zauważa ograniczenie sfery towarzyskiej w codziennym życiu. Może mieć na to wpływ zarówno zaburzenie relacji wywołane izolacją, jak i utrzymujący się strach przed infekcją korona wirusem.
- ✓ 47,8 % respondentów, czyli niemal połowa badanych wyraźnie zauważa zmianę strukturę otwartości społecznej przez ograniczenie spotkań do wąskiego kręgu znajomych, co niezależnie od przyczyn, ma wpływ negatywny na proces odtworzenia relacji społecznych (zwartości, spójności i różnorodności więzi) sprzed pandemii.
- ✓ 44,4 % respondentów potwierdza fakt, że mają obecnie mniej okazji do spotkań, niż wcześniej, co może mieć bezpośredni związek z funkcjonowaniem społeczeństwa w warunkach obostrzeń pandemicznych związanych z ograniczeniem swobody poruszania się oraz limitami odwiedzających miejsca publiczne. Jest to niekorzystne dla relacji rówieśniczych i jednocześnie korzystne dla zdrowia publicznego.
- ✓ Suma 22,4 % respondentów, których izolacja pandemiczna zniechęciła do podtrzymywania intensywności relacji na poziomie sprzed izolacji pandemicznej stanowi poważny sygnał alarmowy, gdyż żadnej społeczności nie stać na utratę aktywności 1/5 populacji jednocześnie. Co więcej – należy zdiagnozować przyczyny takiej niepokojącej postawy.
- ✓ 42,9 % respondentów odważnie przyznaje, że izolacja pandemiczna i nauczanie zdalne skutkuje u nich zauważalnymi deficytami w zakresie opanowania podstawy programowej nauczania przedmiotów szkolnych. Ci respondenci prezentują krytyczny i racjonalny stosunek do swojego kształcenia, co stanowi prawidłowe podłoże motywacyjne do wdrażania edukacyjnych programów naprawczych.

- ✓ 26,3 % respondentów (ponad ¼ badanych) potwierdza swoje odczucie pozostawania w gorszej sytuacji, niż przed zdalnym nauczaniem.
- ✓ 43,8 % respondentów potwierdza, że przed zdalnym nauczaniem mieli lepsze oceny częściowe.
- ✓ 39,3 % spośród respondentów potwierdza, że zdalne nauczanie nie jest dla nich dobrą formą nauczania. Niepokoić musi fakt, że aż 21,3 % respondentów nie ma zdania na ten temat, co oznaczałoby, że ci respondenci mają słaby wgląd w ten problem.
- ✓ Aż 49,3 %, niemal połowa respondentów, nie wyniosła ze swoich doświadczeń żadnej konstruktywnej nauki, bądź pozostaje pod wpływem swojego środowiska, które podsyca u nich postawy sceptyczne i negatywne wobec szczepień przeciw covid-19, a i samej choroby pewnie też.
- ✓ 34,3 % badanych, którzy potwierdzają oczekiwanie pomocy w rozwiązywaniu ich problemów popandemicznych. Jeśli dołączyć do tej grupy także 25,3 % uczniów niezdecydowanych (nie potrafiący zdiagnozować swojej sytuacji – do czego mają zapewne prawo z racji wieku), to mamy grupę aż 59,6 % uczestników badania, którym trzeba poświęcić uwagę i udzielić wsparcia w ich problemach.
- ✓ 17,4 % respondentów, to młodzi ludzie znajdujący pocieszenie w swoich problemach życiowych w praktykowaniu wiary i w oparciu o wartości religijne, zapewne w wyniku bardzo świadomego przeżywania wiary w ich środowisku rodzinnym. Populacyjnie nie jest to duża grupa.
- ✓ Opinia ucznia: *Pandemia pogorszyła mi samopoczucie i obniżyła samoocenę i nie chcę znowu tego przechodzić;*

Z powyższego wynika, że sformułowania zawarte w hipotezie nr 1. znajdują potwierdzenie w wynikach badania.

2. Zwiększenie wglądu młodzieży w kontrolę odreagowania emocjonalnego lockdown'u obniży ryzyko podejmowania zachowań ryzykownych;

- ✓ 25,8 % respondentów zauważa w swoich relacjach wzrost ilości zachowań konfliktowych, zatem u ¼ badanej populacji, to rzeczywisty problem (także ilościowy). 13,5 % respondentów nie potrafi ocenić, czy liczba konfliktów w rodzinie wzrosła, być może dlatego, że już wcześniej była na dużym poziomie. W jakiś sposób w kryzysie pozostaje zatem 39,3 % respondentów, a to już skala alarmująca.
- ✓ Źródłem niepokoju może być zła kondycja emocjonalna u 28,1 % respondentów sygnalizujących złe samopoczucie, a to przecież niepokojąco duża grupa badanych (ponad ¼ badanej populacji).
- ✓ Grupa 9 % badanych o zaburzonych relacjach z bliskimi, lub 9,5 % nie potrafiących te relacje zdefiniować, to grupa łącznie o 18,5 % za duża.
- ✓ 7,8 % badanych, którzy w desperacji po alkohol sięgnęli, to grupa 14 osób, które bezdyskusyjnie potrzebują natychmiastowego wsparcia i interwencji.
- ✓ 5,6 % badanych przyznających się do przejawów lekomanii, jako sposobu na rozładowanie stresu każe zadać pytania – skąd ten wzorzec zachowania, skąd wiedza o takich środkach psychoaktywnych, no i wreszcie – skąd same leki (kto je sprzedał

nioletniemu, czy może komu one zginęły)? Jeśli dodać do tej sumy 5 % „niewiedzących czy brali w tajemnicy leki”, to mamy już 10, 6 % (19 uczniów), którzy podjęli bardzo ryzykowne zachowania o potencjalnie nieprzewidywalnych skutkach.

- ✓ 2,3 % respondentów ujawnia, że paliło marihuanę, a jeśli dodać analogicznie kolejne niewiedzące osoby – 3,9 %, to mamy w sumie 6,2 % badanych (11 osób), które pokonały barierę strachu i zapaliły jointa, a do tego – potrafiły się w narkotyk zaopatrzyć (!). Nie jest to sygnał, który można zlekceważyć.
- ✓ 2,8 % badanych a z „niewiedzącymi” 6,2 % uczniów bezpośrednio i pośrednio potwierdza kontakt z dopalaczami (11 uczniów). Biorąc pod uwagę, jak niebezpieczne są to substancje i jak nieobliczalne mogą dawać skutki – sprawa wymaga pogłębionej interwencji.
- ✓ 7,2 % badanych przyznaje się do palenia papierosów, a łącznie z „niewiedzącymi”, w sumie 9,4 % respondentów (17 nieletnich) ma kontakt z tym nałogiem. Jest to oczywiście asumpt do powtórzenia działań w zakresie profilaktyki uzależnień.
- ✓ Opinia ucznia: *Dużo osób z naszej szkoły popadło w nałóg;*
- ✓ Opinia pedagoga: *Młodzież ma wielki problem z wiarą w siebie, dużo z nich ma niską samoocenę;*
- ✓ Opinia pracownika socjalnego: *Powinno się zwracać większą uwagę na problemy psychiczne uczniów, organizować zajęcia integracyjne, mniejszy nacisk na naukę oraz większą wyrozumiałość;*
- ✓ Opinia pracownika socjalnego: *Po okresie lockdown'u rodzice częściej zgłaszali skłonność dzieci do uciezek z domu. Wśród nieletnich dochodziło również częściej, niż zwykle, do samookaleczania się. Wzrosło włóczęgostwo wśród młodzieży ze względu na brak zajęć pozaszkolnych, ograniczony dostęp do miejsc, gdzie również mogła aktywnie spędzać czas wolny.*
- ✓ Opinia funkcjonariusza Policji: *W okresie pomiędzy marcem 2020 r. a majem 2021 r. odnotowano nieznaczny wzrost liczby czynów zabronionych i karalnych popełnionych przez nieletnich (w porównaniu do podobnego okresu w latach ubiegłych);*

Z powyższego wynika, że sformułowania zawarte w hipotezie nr 2. znajdują potwierdzenie w wynikach badania.

3. Ograniczanie ilości i długości pobytów na kwarantannie lub lockdown'ie pozwoli utrzymać prawidłowy poziom realizacji materialnych potrzeb rodziny.

- ✓ Opinia pracownika pedagogicznego: *Konflikty w rodzinie, lęk o przyszłość, problemy finansowe;*
- ✓ Opinia kuratora sądowego: *Nierówności edukacyjne, różnice i nierówności w sytuacji życiowej dzieci pogłębiają się.*
- ✓ Opinia pracownika socjalnego: *zauważono nieznaczny wzrost osób i rodzin korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej po okresie lockdown'u. Zasilki celowe w szczególności były przyznawane na zakup żywności, leków i opału;*
- ✓ Opinia pracownika socjalnego: *obniżenie standardów ekonomicznych;*

- ✓ Opinia pracownika socjalnego: *Rodziny wielodzietne nie posiadały odpowiedniego sprzętu – nie wszystkie dzieci mogły realizować obowiązków szkolny zdalnie. Wielu podopiecznych nie potrafiło skorzystać ze sprzętu i aplikacji.*
- ✓ Opinia pracownika socjalnego: *Dzieci przez wiele godzin pozostawały bez opieki i nadzoru rodziców lub opiekunów;*

Biorąc pod uwagę fakt, że wielu rodziców utraciło możliwość (częściowo, lub całkowicie) zarobkowania na utrzymanie rodziny (izolacje, kwarantanny, lockdown, praca zdalna, zamknięte granice) – z oczywistych powodów ucierpiał standard materialny rodzin, które i tak wcześniej borykały się z problemami ekonomicznymi.

Z powyższego wynika, że sformułowania zawarte w hipotezie nr 3. znajdują potwierdzenie w wynikach badania.

4. Skierowanie do młodzieży oferty pomocy psychologicznej pozwoli zminimalizować zagrożenie rozwoju zaburzeń zdrowia psychicznego determinowanych uciążliwością izolacji pandemicznej.

- ✓ Aż 12,9 % uczniów zauważa pogorszenie relacji z nauczycielem. Jest to niezwykle ważna informacja wskazująca na pilną potrzebę ewaluacji w zakresie nauczania zdalnego pod kątem utraty prawidłowej więzi nauczyciela z uczniami.
- ✓ 18,5 % badanych zgłaszających incydenty samookaleczenia się w połączeniu z „niewiedzącymi” – daje 21,3 % uczniów. Oznacza to, że ten destrukcyjny mechanizm rozładowania napięcia emocjonalnego przez autoagresję wystąpił u 28 uczniów szkół podstawowych. Jest to 28 potencjalnych dramatów osobistych i rodzinnych, którym trzeba zdecydowanie zapobiec.
- ✓ 30,3 % respondentów informuje o dewaluacji oceny postaw bliskich po okresie izolacji (tu: 54 osoby).
- ✓ Aż 16,8 % badanych miało myśli samobójcze i jeśli nawet część z nich incydentalnie, to jest to już poważny sygnał alarmowy. Biorąc pod uwagę 9,5 % „niewiedzących” czy mieli myśli samobójcze (?!), mamy łącznie 26,3 % populacji badanych, którzy doszli do takiego poziomu desperacji, frustracji, lęku, że mieli myśli samobójcze. To już nie sygnał alarmowy, ale prawdziwy alarm. W samej grupie badawczej mowa o ok. 47 osobach (!).
- ✓ Niestety aż 64 % respondentów twierdzi, że szkoła skupia się po nauczaniu zdalnym głównie na nadrobieniu powstałych zaległości dydaktycznych, kosztem udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
- ✓ Aż 57,5 % badanych nie dostrzega w szkole działań wspierających uczniów emocjonalnie i ponownie aż 21,9 % badanych nie ma na ten temat zdania (być może nie szukali takiej pomocy).
- ✓ Opinia pracownika pedagogicznego: *Sytuacja młodzieży pogorszyła się, ale dzieci nie chcą o tym mówić, bo nie czują się bezpiecznie i boją się wyśmiania przez rówieśników;*
- ✓ Opinia ucznia: *Nie radzę sobie z problemami, czasami jest ciężko;*
- ✓ Opinia ucznia: *Dużo osób zamknęło się w sobie.*

- ✓ Opinia pracownika pedagogicznego: *Dzieci mają trudność z nawiązywaniem kontaktów rówieśniczych, chętniej wirtualnie, obawiają się oceny grupy;*
- ✓ Opinia pracownika socjalnego: *Więcej zachowań przemocowych wśród dzieci;*
- ✓ Opinia kuratora sądowego: *Stosowanie przemocy w rozwiązywaniu konfliktów.*

Z powyższego wynika, że sformułowania zawarte w hipotezie nr 4. znajdują potwierdzenie w wynikach badania.

5. Zwiększenie aktywności ruchowej i świadomości zdrowotnej (profilaktyka zdrowia) pozwoli odpracować deficyty izolacji pandemicznej u uczniów.

- ✓ 22,4 % respondentów czuje się przez lockdown na tyle ciężko doświadczonych, by odczuwać obniżony nastrój i napęd motywacyjny.
- ✓ 32,1 % respondentów (1/3 populacji badanych) chętnie ucieka od rzeczywistości w świat wirtualny, a to samo w sobie jest wskaźnikiem nie do zaakceptowania przez nikogo z dorosłych.
- ✓ 52,2 % respondentów zgłaszało zajęcia sportowe (w rozbiciu na konkretne preferowane dyscypliny), jako działanie mogące poprawić ich kondycję fizyczną i psychiczną. Jest to cenne źródło opinii dla animatorów sportu w mieście.
- ✓ Przekonanie, że aktywność artystyczna pozwala na pełną i bogatą w wątki terapeutyczne ekspresję emocjonalną, podzieliła 36,5 % respondentów.
- ✓ 31,5 % respondentów dostrzegających walory terapeutyczne, poznawcze i rozwojowe turystyki, to bardzo dobre środowisko do przekonania do ich racji grupy 16,3 % niezdecydowanych. Jest to informacja dla organizacji turystycznych (i nie tylko), że pora zakasać rękawy i zmienić ten stan rzeczy.
- ✓ Zajęcia z impresji i ekspresji emocji stanowią jeden z elementów arteterapii. Należy zatem uznać za bardzo budujący wynik 41 % respondentów, którzy postrzegają te formy kultury, jako atrakcyjne źródło pozytywnych bodźców, nie zapominając przecież, że są to wybory dzieci i młodzieży.
- ✓ Opinia pracownika pedagogicznego: *Dzieci są bardziej otyłe, problemy z obniżonym nastrojem, problemy adaptacyjne, problemy z nauką, problemy z adaptacją w domu, są zagrożone odrzuceniem;*
- ✓ Opinia pracownika pedagogicznego: *Regres umiejętności poznawczych i szkolnych rzutuje na tempo pracy dzieci, spadła odporność dzieci;*

Z powyższego wynika, że sformułowania zawarte w hipotezie nr 5. znajdują potwierdzenie w wynikach badania.

6. Poprawa kontroli społecznej nad zachowaniami dzieci i młodzieży (kontrola rodzicielska, rezygnacja z postaw permissywnych, itd.) wpłynie pozytywnie na zwiększenie aktywności dzieci i młodzieży w pożądanym społecznie obszarach (np. w zakresie przestrzegania prawa).

- ✓ Zaledwie 27,5 % respondentów doświadczyło podczas lockdown'u poczucia wzmocnienia kontroli rodzicielskiej. Biorąc pod uwagę, że wielu dorosłych także

pozostawało w domach na kwarantannach, izolacjach, czy pracy zdalnej, wynik ten wskazuje, że lockdown nie wpłynął szczególnie na intensywność relacji rodzinnych.

- ✓ Niestety, aż 19,6 % respondentów nie mogło spędzić więcej czasu z rodzicami i jeśli dodać 15,2 % respondentów, którzy nie potrafili na to pytanie odpowiedzieć jednoznacznie, to mamy dużą grupę 34,8 % respondentów, którym lockdown nie przyniósł szansy na wzmocnienie więzi z rodzicami. Należy mieć nadzieję, że było to spowodowane czynnikami obiektywnymi (np. praca poza domem), a nie brakiem dobrej woli lub nieprawidłowym przebiegiem relacji rodzinnych.
- ✓ Zaledwie 49,6 % respondentów potwierdza fakt, że uzyskali wsparcie i pomoc od rodziców podczas lockdown'u (to dużo, ale za mało...). To wprawdzie niemal połowa pytaných uczniów, ale druga połowa, albo wprost zaprzecza pozyskaniu takiego wsparcia (25,8 % respondentów), albo nie potrafi takiego ewentualnego wsparcia zdefiniować i dostrzec w swojej „biografii kowidowej” (24,7%). Jest to zapewne pewien przyczynek do rozważenia tezy, że część rodziców zwyczajnie zawiodła...
- ✓ 30,3 % respondentów potwierdza zależność zmniejszonej możliwości kontaktów ze znajomymi od izolacji pandemicznej, są to zapewne rodziny staranniejsze i odpowiedzialniejsze podchodzące do zasad sanitarnych obostrzeń kowidowych.
- ✓ 10,6 % badanych podjęło próbę ucieczki z domu, bądź poważnie taką próbę rozważało, co oznacza, że ich poziom desperacji i bezradności przekreślił możliwość rozwiązania nagromadzonych problemów w domu.
- ✓ 21,2 % badanych zgłasza doświadczenie włóczęgostwa (lub choćby myśli o tym), co oznacza, że należy przyjrzeć się relacjom rodzinnym u 1/5 populacji badanych uczniów (tu: 38 rodzin).
- ✓ Znajdowanie pociechy i pozytywnej energii w pomaganiu innym wymaga dojrzałości społecznej, która się u dzieci i młodzieży dopiero kształtuje. Dlatego dobrym prognostykiem jest konstatacja faktu, że 29,8 % respondentów tę dojrzałość posiada i rozumie wartość terapeutyczną pomagania innym, by pomóc sobie (co nie jest przecież takie oczywiste nawet u dorosłych).
- ✓ Oferta prac gospodarczych nie znalazła zrozumienia u 60,7 % respondentów, a jeśli ten wynik zwiększyć choćby o część „niewiedzących: - 16,3 %, to mamy 2/3 populacji brzydzącej się pracą. Nadzieją społeczeństwa pozostaje 23,1 % respondentów, którzy jednak mają pozytywne asocjacje z pracą (w jakiegokolwiek technicznej, fizycznej postaci).
- ✓ Opinia kuratora sądowego: *Istnieją problemy w relacjach rówieśniczych w postaci zachowań przemocowych warunkowane trudną sytuacją rodzinną i wychowawczą;*
- ✓ Opinia pracownika socjalnego: *Dzieci nie miały możliwości rozwijania zainteresowań i uczestniczenia w życiu kulturalnym (brak wyjść do kina, wycieczek, imprez szkolnych, dodatkowych zajęć).*

Z powyższego wynika, że sformułowania zawarte w hipotezie nr 6. znajdują potwierdzenie w wynikach badania.

Ponieważ wyniki badań ankietowych, jak i wywiadów wśród specjalistów dobitnie potwierdzają hipotezy badawcze, zatem należy stwierdzić, że poddano wystarczającemu

umocowaniu poprzez techniki diagnozy społecznej zaistnienie w rzeczywistości poniższego problemu głównego niniejszej diagnozy:

Spoleczne (zdrowotne, ekonomiczne i w przestrzeni relacji międzyludzkich) skutki pandemii koronawirusa i choroby covid-19 powodują katalizujący (wzmacniający i przyspieszający) wpływ na procesy wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży w Złotorzy i w konsekwencji zwiększają liczbę nieletnich zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Badanie w obszarze powyższego problemu głównego, w drodze syntezy szczegółowych wyników, pozwala potwierdzić poniższe tezy - problemy szczegółowe:

1. Pogorszenie warunków społecznych, zdrowotnych i ekonomicznych rodzin spowodowane skutkami covid-19 ma bezpośredni, negatywny wpływ na jakość procesów oświatowych z udziałem dzieci i młodzieży.
2. W obszarze rozwoju poznawczego (przyswajanie wiedzy, dysonans i motywacja poznawcza) i wychowawczego (standardy relacji, aksjologia) uczniów nastąpił wyraźnie dostrzegalny regres poziomu wypracowanego przed okresem lockdown'u.
3. Skala problemów emocjonalnych i rozwojowych dzieci i młodzieży (zwłaszcza w okresie adolescencji) z powodu covid-19 (zagrożenie zdrowia i życia w rodzinie, zaburzone relacje, skutki izolacji społecznej – kwarantanny i lock down) sygnalizowana jest w niepokojący sposób.
4. Obszar wykluczenia społecznego nieletnich zagrożonych niedostosowaniem społecznym może niebawem poszerzyć się o kolejne dzieci i młodzież, których na margines uczestnictwa społecznego zepchnęły skutki covid-19.

Konstatacja faktu, że powyższe problemy społeczne znajdują swoje potwierdzenie jakościowe i ilościowe w niniejszych badaniach populacyjnych dzieci i młodzieży, prowadzi do oczywistego i logicznego obowiązku skonstruowania określonych działań zaradczych i naprawczych, które powinny być podjęte przez interesariuszy programu *Robinsonowie*.

6. Zalecenia programowe

Zgodnie z założeniami „Programu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży – *Robinsonowie*” na podstawie niniejszego *Raportu z diagnozy społecznej* należy przeprowadzić działanie operacjonalizacji programu rozumianej, jako wybór i uszczegółowienie zadań programowych odpowiadających na wnioski diagnostyczne (jakie

działania należy podjąć, by zrealizować cele programu, czyja współpraca będzie potrzebna i w jakim zakresie, jakie zasoby ludzkie należy zaangażować).

Decyzja o tym, jakie konkretnie działania programowe zostaną przygotowane i wdrożone należy do władz miasta i wynikać powinna z rekomendacji Zespołu programowego *Robinsonów*. W celu właściwego zareagowania na określone diagnozą problemy rekomendujemy poniższe kierunki działań, które należy następnie doszczegółowić i skonstruować odpowiedni harmonogram ich realizacji („co?, gdzie?, kiedy?, kto?”):

- ✓ opracowanie programu działań interwencyjnych i wspierających, w tym: w ramach świetlicy terapeutycznej i/lub świetlicy interwencyjnej;
- ✓ opracowanie zakresu merytorycznego ewentualnych szkoleń dla interesariuszy i realizatorów programu;
- ✓ wdrożenie działań interwencyjnych, poznawczych, rozwojowych przez animatorów kultury, sportu i rekreacji i NGo-sy działające w tych obszarach (np. ZHP, kluby sportowe, stowarzyszenia, związki wyznaniowe, itp.);
- ✓ stworzenie ośrodka (samodzielnego podmiotu, lub składowej już istniejącego podmiotu) interwencji i doradztwa psychologiczno-pedagogicznego dla dzieci i dla rodziców (lub/i np. telefon zaufania);
- ✓ wdrożenie propozycji programowych zgłaszanych przez interesariuszy programu
- ✓ koordynacja działań i wymiany informacji (ewaluacja) wśród interesariuszy programu;
- ✓ opracowanie kampanii informacyjnej dla interesariuszy programu, dzieci i młodzieży oraz rodziców/opiekunów prawnych;
- ✓ ewaluacja okresowa działań programowych i ich modyfikacja wg potrzeb.

Wykonanie w/w zaleceń należy do Zespołu projektowego *Robinsonów* we współpracy z Urzędem Miasta Złotoryja.

.....
(autor opracowania)